

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΞ ΑΙΤΩΛΙΑΣ

Απὸ τὴν χλοεράν, πλουτοδοτέραν ἀκτὴν τοῦ
 κόλπου τῶν Πατρῶν εἰς μικρὰν μόνον ἀπό-
 στασιν διαγράφεται ἐπὶ τῆς ἀπέναντι στερεᾶς ἢ
 μαύρῃ γραμμῇ τῆς χαμηλῆς παραλίας, ἥτις μὲ
 τὰ ἀραιὰ, ἀκομψὰ συμπλέγματα ὕδατοχαρῶν
 δένδρων περιζώνει τὴν τεναγώδη παρὰ τὰς ἐκβο-
 λὰς τοῦ Εὐήνου, τοῦ σημερινοῦ Φίδαρη, πεδιάδα.
 Βραχύς, ὅσον μιᾶς ὥρας διάπλους διὰ τοῦ ἀτμή-
 ρους πορθμείου, ὅπερ δις τῆς ἡμέρας ὑπηρετεῖ τὴν
 μεταξύ τῶν δύο σιδηροδρόμων συγκοινωνίαν, μᾶς
 φέρει ὑπὸ τὴν γιγαντώδη, ἀγρίαν πυραμίδα τῆς
 Βαράσσοβας, τοῦ παλαιοῦ ἔρους Χαλκίδος, εἰς
 τὸν ἐπιθαλάσσιον σταθμὸν «τῶν σιδηροδρόμων
 τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος». Εἶνε ὄλιος διόλου ἄλλη
 πλέον φύσις, ἀλλὰ τόπος ὠραῖος καὶ μεγαλοπρε-
 πῆς, ὅστις ἀπροσδοκῆτως ἐξανοίγεται ἐνταῦθα
 εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Ἡ ἀχαρὶς ἀκτὴ εἶνε τὸ
 κράσπεδον μόνον εὐρείας ἐριβώλακος πεδιάδος,
 ἥτις κατὰ τὴν γονιμότητα καὶ τὸν πλοῦτον—
 δυστυχῶς ὅμως ὄχι καὶ κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ
 τὴν καλλιέργειαν—δὲν εἶνε κατωτέρα καμμιάς
 τῶν φημιζομένων τῆς Ἑλλάδος. Μακρὰ σιδηρὰ
 γέφυρα ζευγνύει τὰς ὄχθας τῆς πλατυτάτης κοι-
 τῆς τοῦ ὀρηκτικοῦ Εὐήνου. Ἐντὸς ὀλίγου παρερ-
 χόμεθα τὴν λοφώδη σειρὰν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀρ-
 χεται τὸ ἀδένδρον ἐνταῦθα, ἀλλὰ κατόπιν παν-
 ταχοῦ σύνδενδρον καὶ εὐγγραμμον ὄρος τοῦ Ζυγοῦ,
 ἀποτελοῦντος τοὺς μαλακοὺς πρόποδας τῶν τρα-

χειῶν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἐπιβλητικῶν ὄροσει-
 ρῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς αἰτωλικῆς χώρας.

Μόλις αἰσθανόμεθα ὅτι διερχόμεθα τοὺς τό-
 πους, οἵτινες ὑπῆρξαν ἢ σκηνὴ τῶν παλαιωτά-
 των τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας δραμάτων, ἢ κοιτῆς
 αὐτῆ τοῦ ἀρχαιοτάτου γένους τῶν Ἑλλήνων
 ἡρώων. Εἰς τὰς εὐτελεῖς καλύβας, ὅπου σταματᾷ
 τὸ πρῶτον ἢ ἑλαφρὰ τοῦ σιδηροδρόμου συνολκὴ
 ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας τοῦ ποταμοῦ ὄχθης, εὐρίσκειτο
 βεβαίως καὶ πρὸ τριῶν χιλιετηρίδων ὁ σταθμὸς
 τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἔφερον εἰς τὸν πόρον τοῦ εἰρω-
 τευμένου Νέσσου οὐχ ἦσαν ἢ τοῦ φοβεροῦ Ἡρα-
 κλέους καὶ τῆς ὠραίας Διανειράς. Ὀλίγον μόνον
 ὑπεράνω τῆς σκηνῆς ταύτης ὑψοῦνται τὰ εἰρείπια
 τῆς ὑπερψάνου Καλυδῶνος καὶ διαγράφονται τὰ
 τοπία, ὅπου ἐκυνήγησεν ἡ Ἀταλάντη καὶ οἱ ἀρι-
 στεῖς τοῦ σιδηροῦ γένους τῶν Ἑλλήνων ἡμιθέων
 συνήχθησαν, ἵνα καταβάλωσι τὸν φοβερὸν κά-
 προν, ὃν ὠργισμένη θεότης ἐπεμφε κατὰ τῆς
 χώρας. Ὁ ὀρίζων τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας καὶ
 ἀρχαιοτάτης ἀμυ ἱστορίας ἐξανοίγεται ἐνταῦθα
 τόσον εὐρύς ἀλλὰ καὶ τόσον πολύχρωμος—ἀκτι-
 νοβολῶν τὸ φῶς τοῦ ὑπ' αὐτὸν κρυπτομένου ἡλίου
 τῆς πρώτης ζωῆς τῆς ἐλληνικῆς ἀνθρωπότη-
 τος—ὅσον καὶ ὁ ἀληθὴς ὀρίζων τῆς μεγαλο-
 πρεποῦς χώρας, ἥτις σμίγεται μὲ τὴν θάλασσαν
 καὶ τὰς μυστηριώδεις τῆς ἐκτάσεις εἰς τὰ ἀπέ-

ραντα τινάγη, τὰ κατοπτρίζοντα πιστῶς τὸν θεσπέσιον χρωματισμὸν τῶν συνοδευόντων τὸν δύνοντα ἥλιον νεφῶν. Αἱ τραχύτεραι γενεαὶ τῆς ἰσχυρᾶς φυλῆς, ἧς ἡ λάμψις ἔπειτα ἀναγάζει ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων τῆς πολυχρύσου Μυκῆνης, ἐνταῦθα ἔζησαν. Αἱ ἀκροπόλεις τῶν ἡρώων, οἵτινες ἦσαν οἱ πατέρες τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσάντων βασιλέων καὶ εὐγενῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐνταῦθα ἠγείροντο. Καὶ εἰς τὰ ἐδάφη τῆς χώρας ταύτης ἀκόμη καὶ σήμερον πλανᾶται εἰς τὰς νυκτερινὰς ἱεράς ὥρας ἡ δόξα μὲ τὸ βασιλικὸν τῆς διαδόχου, συνομιλοῦσα μὲ τὰς ψυχὰς παλαιῶν καὶ νέων ἡρώων εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, εἰς τὰ σιωπηλὰ τενάγη καὶ τὰς νησιδάς του. Ἀντικρὺ κείται τὸ Μεσολόγγι. . .

Καὶ ὅταν ὑπὸ τοὺς ἀθανάτους αὐτοῦ προμαχῶνας διέλθωμεν καὶ, τὰς ὀμαλάς θαυμασίας ἐκτάσεις διασχίζοντες, ἐγκαταλείψωμεν τὰς ὄχθας τῆς ἀχανοῦς λιμνοθαλάσσης τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ εἰσχωρήσωμεν εἰς ἄλλους τόπους, τὸ κάλλος δὲν ἐκλείπει, ἡ ἐκπληξίς δὲν ἐλαττώνεται. Τὴν Ἑλλάδα γνωρίζομεν ὀλίγον καὶ ὅπου γνωρίζομεν αὐτήν, δὲν συνειθίσκαμεν ἀκόμη ὅσον πρέπει ν' ἀγαπῶμεν, ἀρκούντως νὰ θαυμάζωμεν. Ὁ ὄφθαλμὸς ἐδῶ μαγεύεται. Ὅταν, ὑπερπηδῶσα τὰ ἡμερὰ ὕψη, ἡ σιδηρὰ ὁδὸς καμπυλοῦται ταχέως κατερχομένη πρὸς νέας ἀπεράντους νῦν, ὀμαλάς, χλοερὰς καὶ γονίμους ἐκτάσεις, πανόραμα τόσης μεγαλοπρεπείας καὶ ωραιότητος, ὅσον ἀδύνατον εἶνε φυσικὰ λέξεις ἐνταῦθα νὰ ζωγραφήσωσιν, ἐξαπλώνεται διὰ μιᾶς ἐνώπιόν μας ὡς φανταστικὴ σχεδὸν σκηνογραφία. Διερχόμεθα δάσος γιγαντιαίων δρυῶν, τὸ ὅποιον στηρίζεται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ωραίου βουνοῦ καὶ ἐκτείνεται μέχρι τῆς κοίτης τοῦ ἀλκίμου Ἀχελφοῦ. Ἡ ἀργυρὰ τοῦ ποταμοῦ γραμμὴ διαφαίνεται ποῦ καὶ ποῦ μακρόθεν ἐλισσομένη εἰς τὴν ἀχανῆ ἀκαρνανικὴν πεδιάδα. Ἀριστερόθεν δασώδη, κομψότατα τὰ χαμηλότερα τῆς χώρας βουνὰ στενεύουσι τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ ἀπέναντι εἰς τὸ ἔσχατον τοῦ ὀρίζοντος ὄριον χιονοσκεπῆ τὸ πλείστον τοῦ χρόνου ἀνοψοῦνται τῶν Τζιουμέρκων κί κορυφαί· δεξιὰ τοῦ Παναιτωλικοῦ τὰ ὕψη μὲ τὴν νεφελοσκεπῆ κορυφὴν τῆς Κυρᾶ-Βγένας ἀποτελοῦσι τὸν πρῶτον οὕτως εἰπεῖν προμαχῶνα τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀτελευτήτων ἔπειτα ὄροσειρῶν τῆς κεντρικῆς στερεᾶς Ἑλλάδος. Βαθὺς ποταμὸς, ὁ ἔκρους τῶν δύο μεγάλων λιμνῶν τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος, χύνεται διὰ μέσου ἀδιεξίτητων λοχμῶν καὶ τοῦ πυκνοῦ δάσους εἰς τὸν ἐγγὺς Ἀχελῶν. Ἐρείπιον γραφικὸν τοῦ ποτὲ βυζαντινοῦ κάστρου τῶν Ἀγγέλων δεσπόζει ἐδῶ τῆς διαβά-

σεως. Ἐντὸς ὀλίγου ἐξανοίγεται τὸ ἡμέραν παρ' ἡμέραν εἰς τὴν καλλιέργειαν παραδιδόμενον χλοεροτρόφον πεδίον τῆς περιχώρου τοῦ Ἀγρινίου.

Ἐχει πᾶσα ὥρα τοῦ ἔτους ἐνταῦθα τὴν χάριν τῆς, ὅπως ὁ τόπος ὅλος ἐκπληττει διὰ τὸ ἄκρον μεγαλεῖον καὶ τὸν ἀπίστευτον πλοῦτόν του. Ἡ γενεὰ μας μόλις ἀρχίζει ν' ἀναλαμβάνη τὴν σκέψιν καὶ τὴν δράσιν τῆς, βραδέως ἀπαλλασσομένη ἀπὸ πονηρῶν βασκανιῶν, αἰτινες ἀφήρσαν ἀπὸ τὸν νοῦν τὴν ἐνέργειαν καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα τὴν ἰσχὺν ἐπὶ αἰῶνας μακροῦς σκοτεινοῦς. Ἄλλ' ἂν ποτε ἀναλάβωμεν πᾶσαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος ἀνεξαρτήτου καὶ ἀνδρικοῦ ἔθνους, ἂν πεισθῶμεν ὅτι μόνον ἀκατάσχετος δραστηριότης καὶ σύντονος σκόπιμος ἐργασία παντὸς ἀτόμου εἶνε ὁ μόνος ὁδὸς τῆς προόδου καὶ τοῦ μεγαλείου τῶν λαῶν, τότε δὲν θὰ εἶνε ὄνειρον, ὅπερ ὡς ὄπτασίαν νομίζω ὅτι βλέπω γεγονότων ἀληθινῶν τοῦ προσδοκωμένου μέλλοντος τοῦ ἔθνους, ὅταν τὴν χώραν τοῦ σπουδαῖου καὶ μακθάνω ἐραστῆς αὐτῆς νὰ γίνωμαι. Ἡ θαυμασία αὕτη χώρα τῆς ἀγνωστού σχεδὸν εἰς ἡμᾶς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἡ μὲ τὰς πολυλιμένους ἀκτὰς τῆς νεύουσα πρὸς τὴν Δύσιν, ἡ μὲ τὰ δασώδη ὄρη καὶ τὰς πλουσιωτάτας ἀπεράντους πεδιάδας τῆς, τοὺς ωραίους ποταμούς, τὰς μεγάλας λίμνας τῆς ἀποτελοῦσα σύστημα ὀλόκληρον παντοίων πηγῶν πλοῦτου εἶνε προωρισμένη νὰ καταστῇ Ἑλλάς ἐν Ἑλλάδι, ὅταν ποτὲ μεταβληθῶσι: ῥιζικῶς οἱ ὄροι τοῦ σημερινοῦ ἔθνικοῦ μας βίου—ὅταν ποτὲ ἔλθῃ ἡ ἀληθῆς ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος. Ἀκμὴ εἶνε ἡ τελεία ἐκμετάλλευσις τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν· ἀλλ' ἡ πρώτη ἐργασία εἶνε ἡ τελεία ἐκμετάλλευσις τοῦ παντοῦ πλοῦτου τῆς χώρας ἣν κατοικεῖ ὁ ἀνθρώπος. Τοῦτο καὶ μόνον εἶνε τὸ νόημα τῆς ἱστορίας τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν ἀπὸ τοῦ ὀγδοῦ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Καὶ μόνον τοιοῦτον νόημα δύναται νὰ ἔχη ἡ ἱστορία τοῦ ἔθνικοῦ μας μέλλοντος, ἂν τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ πολὺ βαθυτέρων συνθηκῶν ἐργασίας ἀτομικῆς ἢ τῶν συνήθως ὑποτιθεμένων. Τὰ συνήθως ταῦτα ὑποτιθέμενα ἀπέδειξεν ἄλλως ἱκανῶς μέχρι τοῦδε ἡ πείρα πολὺ ἐσφαλμένα.

Ἐχει πᾶσα ὥρα τοῦ ἔτους ἐνταῦθα τὴν χάριν τῆς, ἀλλὰ καὶ πᾶσα γωνία τῆς χώρας ταύτης ἔχει τὴν ἰδικήν τῆς. Ἀπεράντοι καρποφόροι ἐκτάσεις, ἐν μέρει μόνον ἀκόμη προσिताί εἰς τὸ ἄροτρον, ἀποτελοῦσι τὸ κέντρον αὐτῆς· ἀλλ' ἑκατέρωθεν τῶν ὄχθων τῆς ἀχανοῦς σχεδὸν μεγαλειέτας λίμνης ὁ χωρικὸς ἐντείνει πᾶσας τὰς δυνάμεις του, ἵνα κερδήσῃ τὸ ἔδαφος. Ἡ προοδευτικὴ ἐρ-

γασία δεικνύει πανταχοῦ τὰ ἴχνη τῆς. Καὶ ὅταν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ζωογόνος ἀνεμὸς μαστίξῃ τὴν γαλανὴν τῆς λίμνης ἐπιφάνειαν καὶ τὸ κύμα πλήττῃ τὴν ὄχθην, νομίζει τις ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν βαθύτατα εἰς τὴν ἐλληνικὴν χώραν εἰσδύνοντων κόλπων τῆς θαλάσσης. Σήμερον ὀλίγα μόνον μονόξυλα μὲ τὸ μικρὸν τῶν ἰστίων δίδουσι ποῦ καὶ ποῦ ζωὴν τινα εἰς τὸν ωραῖον ἐκείνον κόλπον. Ἄλλ' ἡ μέχρι θαλάσσης διὰ τῆς ἐκροῆς τῶν λιμνῶν καὶ τοῦ Ἀχελφοῦ

κατ' ἔτος ὑπὸ Ἰουδαίων ἐμπόρων καὶ μετ' ἄκρας φροντίδος καὶ προσοχῆς συσκευαζόμενα ἀποστέλλονται εἰς τὰς ἰουδαϊκὰς κοινότητας τῆς Δύσεως χάριν τῆς ἐορτῆς τῆς σκηνοπηγίας. Ἡ πρόσόδος αὕτη εἶνε σημαντικὴ—ἐν ωραῖον δένδρον φέρει καρπὸν ἀξίας μέχρις ἑκατὸν δραχμῶν—καὶ οἱ κάτοικοι γνωρίζουσι νὰ ἐπωφελεῶνται τὴν ἀξίαν τοῦ προϊόντος των.

Χώρα τόσον μεγάλη, τόσον πλουσία ἄπορον εἶνε μόνον πῶς τόσον ὀλίγον εἶνε γνωστὴ ἐκ τῆς

Ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ Ἀπόλλωνος.

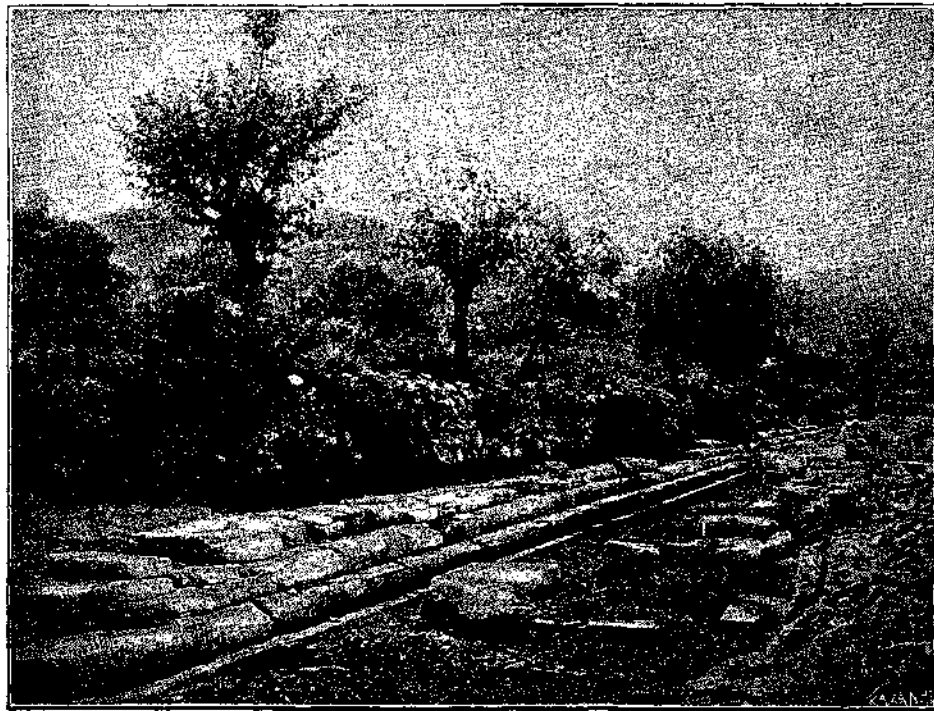
συγκοινωνία οὔτε ἀδύνατον ἔργον θὰ ἦτο οὔτε ἴσως ἐκ τῶν πολὺ δυσκόλων. Εἰς τὴν τραχεῖαν ὑποτιθεμένην χώραν, ἡ γλυκύτης τοῦ κλίματος τρέφει τὴν γονιμότητα τῆς γῆς, αἱ κλιτύες τοῦ ὕψηλοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τὰ πρόβουνα αὐτοῦ εἶνε πάντα γεώδη καὶ εἰς τὴν θεραπείαν παντὸς δένδρου προσिताί, μικραὶ θαυμάσιαι κοιλάδες ἀνοίγονται μεταξύ αὐτῶν, ῥύακες καταπίπτουσι ἐκ τῶν πλαγιῶν τῶν βουνῶν αἰετοὶ καὶ ἀφθονοί. Εἰς τὸ θαυμάσιον τῆς πεδιάδος τμήμα, ὅπερ ἡ ἀπέναντι εἰκὼν περιβάλλει, κῆπος μᾶλλον ἀπεράντος ἢ πεδιάς ἀπλῆ, παγετός καὶ χιῶν εἶνε ἀγνωστος καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ὕψηλων παρεῶν τῶν βουνῶν ἀνθοῦσι μαγευτικοὶ λεμονεῶν καὶ κίτρου κῆποι. Τὰ κίτρα τὰ μικρὰ ἔτι, ὑποβαλλόμενα εἰς αὐστηρὰς παρατηρήσεις, ὑπαγορευομένης ὑπὸ τῆς θρησκείας, ἀγοράζονται

ἱστορίας, πῶς οὐδεμίαν κυρίως εἰπεῖν θέσιν κατέχει μεταξὺ τῶν ἐνδόξων τῆς Ἑλλάδος πολιτειῶν κατὰ τοὺς καλοὺς αὐτῆς τοῦλάχιστον χρόνους. Πραγματικῶς ἡ ἐνδοξοτάτη τῆς Αἰτωλίας ἐποχὴ περιορίζεται εἰς τὸν μυθικὸν αἰῶνα, αἱ μικραὶ δὲ κατόπιν ἑκατονταετηρίδες τῆς μεγίστης τοῦ ἔθνους δράσεως παρέρχονται ἐνταῦθα ἀπαρατήρητοι. Ἡ Αἰτωλία δὲν ἀνένηψε κυρίως ποτὲ ἐκ τῆς πρωτογόνου ἀγροικίας καὶ τραχύτητος τῶν ἡτῶν πασῶν σχεδὸν τῶν βορειοτέρων τῆς Ἑλλάδος φυλῶν. Ὅταν δὲ εἰς ὑστέρους καιροὺς ἀπῆλλάγη ἀπὸ ταύτης καὶ ἀνέλαβε πολιτικὴν ὁμολογουμένως μεγαλειήβολον, κατηνάλωσε μάτην τὰς δυνάμεις τῆς εἰς ἀγῶνας, εἰς οὓς ἄλλως κατηναλώθησαν πᾶσαι αἱ ἐλληνικαὶ πολιτεῖαι οἰκτρῶς ὅλος διόλου εἰς τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνους. Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ὅπερ διὰ τῶν ἐλευ-

θέρων του πολιτευμάτων ἐπλήρωσε τὴν μεγάλην ἀποστολήν του, ὅτε τοῦ ἑλληνισμοῦ τὰς τύχας ἀνέλαβεν εἰς χεῖράς του ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπέδειχθη καθόλου ἀνίκανον νὰ ἐννοήσῃ τὴν κολοσσιαίαν περὶ ἑαυτὸ μεταβολήν, ἀφότου μάλιστα ἐπῆλθον τὰ γεγονότα τὰ μετὰ τὰς ἐν Γρανικῶ καὶ Ἰσοῦ καὶ Ἀρβήλοις μάχας. Ἐξῆσεν, ὅσον ἐξῆσεν ἀκόμη, ἀχώριστον ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἀδυναμιῶν του, μεθ' ὧν καὶ συναπέθανεν. Οἱ Αἰτωλοὶ δὲ ὑπεριθεμάτισαν ὡς πρὸς τοῦτο. Ἀναμφι-

δικαίως ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῶν οἰκτρῶν ἐσχάτων ἀνθρώπων τῆς αἰμοφύρτου Ἠπείρου καὶ τῆς Αἰτωλίας, ἥτις τὸ 167 πρὸ Χριστοῦ συναπωλέσθη μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος διὰ παντός.

Ἄλλὰ πρὶν ἔτι τὰ πράγματα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο προῶσιν, ὅτε ὁ ἀπαίσιος κατόπιν ὑποδουλωτῆς δὲν ἐνέπνεεν ἀκόμη φόβον καὶ σχεδὸν ἦτο ἀκόμη ἀγνωστος, ὅτε οὐδεὶς ἐφαντάζετο τίς ἀπὸ τῆς Δύσεως κίνδυνος ἐμελλέ ποτε νὰ ἐπι-

Κρηπίδωμα τῆς μεγάλης στοᾶς τοῦ Θερμοῦ.

θόλως ὁμως μετεῖχον καὶ τῶν κακιῶν ἐκείνων τοῦ φυλετικοῦ των χαρακτήρος, δι' ἃς τόσον ἀμειλίχτως τοὺς μαστιγῶνει ὁ Πολύβιος καὶ ἀνευ τῶν ὁποίων διὰ τῆς θαυμαστῆς ῥώμης καὶ δραστηριότητος τῆς φυλῆς των ἤθελον φανῆ πολὺ ἀξιώτερα τῆς Ἑλλάδος τέκνα ἢ ὅσον πράγματι ἀπεδείχθησαν. Διότι πραγματικῶς ἐν τέλει ἐβλάψαν καιρίως τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τῆς ὑπεροπτικῆς καὶ ἀσυνέτου πολιτικῆς των παρεσκευάσαν τὴν τελείαν αὐτῆς καταστροφὴν. Ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ, ὅστις καὶ εἰς τοὺς ἀνδρας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Θηβῶν ἐδειξε φρικτὰς τολαντεύσεις πολιτικῆς ἀνηθικότητος, κακοήθης αὐτὸ τοῦτο ἀπέδειχθη εἰς τὰς πράξεις τῶν τελευταίων πολιτικῶν τῆς. Ὁ Πολύβιος

κρεμασθῆ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, μία λάμψις μεγάλη, ἂν καὶ πρόσκαιρος, δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τῆς χώρας ταύτης. Ὡς δὲ ποτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος ὁ ἐξ Ἀνατολῶν κίνδυνος ἦτο, ὅστις ἐν τῇ καταλλήλῳ στιγμή ἔτρεψε τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους εἰς ἄλλους ἀγῶνας καὶ ἄλλας δάφνας, οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου κίνδυνος ἐκ τοῦ βορρᾶ, ὁ ἀπὸ τῶν φοβερῶν Γαλατῶν κίνδυνος, ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ἀναρριπίζων τοῦ ἔθνους τὸ φιλότιμον εἰς εὐκλεσετέρους ἀγῶνας. Οἱ Αἰτωλοὶ συνήργησαν τὸ 278 κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς νέας παρὰ τὰς Θερμοπόδας νίκας τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς λαμπρᾶς ταύτης πράξεως ὠφελήθησαν τὰ πλεῖστα. Ἡ Αἰτωλία ἔκτοτε ἀναλαμβάνει θέσιν ὑπέροχον πολιτικῶς τε καὶ

στρατιωτικῶς ἐν τῇ κεντρικῇ Ἑλλάδι καὶ κατὰ μικρὸν πρὸς βορρᾶν ἅμα καὶ πρὸς νότον ἀπέναντι τῶν ἄλλων πολιτειῶν. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶνε ὁ αἰὼν τῆς ὑπερτάτης ἀκμῆς τῆς ἑλληνικῆς ταύτης φυλῆς. Βεβαίως οὔτε τὰ ἐν πολέμῳ τρόπαιά τῆς, πλὴν τῶν κατὰ τῶν βαρβάρων στηθέντων, πληροῦσιν ὥραιας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας σελίδας, οὔτε τῶν διαπρεπεστέρων ὀπωσδήποτε ἀνδρῶν τῆς τὰ ὀνόματα ἀκτινοβολοῦσι πανελληνίον τινα αἴγλην. Τὸ ἰδεῶδες εἶχε λείψῃ πρὸ πολλοῦ ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἡ πολιτικὴ δὲν ἐξήρχετο τῶν στενῶν ὁρίων μικροσυμπερόντων πολιτειακῶν καὶ οἱ πόλεμοι ἦσαν διαρπαγαὶ ληστρικά. Ἄλλ' αὐτοπεποιθῆσιν εἶχον πολλὴν οἱ Αἰτωλοὶ καὶ ὑψηλοῦς τινας σκοποὺς ἐπεδίωκον, ἂν καὶ διὰ τρόπου σκαιοῦ. Κατέλαβον τοὺς Δελφοὺς καὶ ἀπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου κέντρου τῆς Ἑλλάδος ἐζήτησαν νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τοὺς πέριξ λαοὺς διὰ τῶν ἐθνικῶν ἐκείνων θεσμῶν, οἵτινες ἔρριπτον ἔτι σκιάν τινα ἐπὶ τοῦ πανελληνίου δῆθεν ἱεροῦ συνεδρίου τῆς πόλεως ταύτης. Τότε δὲ βεβαίως ἀνύψωσαν καὶ εἰς τὴν μεγίστην περιωπὴν τὸ ἀρχαῖον τῆς ἑαυτῶν χώρας καὶ φυλῆς θρησκευτικὸν κέντρον, τὸν Θέρμον. Ἡ τραγεία καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἡμιβάρβαρος φυλὴ διέπραξεν, ὡς φαίνεται ἐνταῦθα, θαυμασιώτερα ἔργα ἢ ὅσα ἐκ τῶν ὀλίγων περὶ τῆς ἱστορίας τῆς εἰδήσεων ἐπετρέπετο νὰ εἰκάσωμεν. Ὅταν ὁ νεαρὸς καὶ ῥέκτης βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ὁ Ε' διὰ τολμηρᾶς ἐκστρατείας εἰσέδυσεν ἐν ἔτει 218 πρὸ Χριστοῦ εἰς τὴν καρδίαν τῆς αἰτωλικῆς χώρας καὶ κατέλαβεν ἀπροσδοκῆτως τὸν Θέρμον, εὗρηκε μεγάλους θησαυροὺς εἰς τὸν τόπον καὶ κτίρια πολυτελῆ καὶ καλλιτεχνήματα, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦλάχιστον ὑπερβάλλοντα τὸ σῆμα μέτρον. Ὁ Φίλιππος, ὅστις ἦλθεν ἐνταῦθα ἵνα βαρβάρως καὶ αὐτὸς ἐκδικηθῆ βαρβάρους τῶν Αἰτωλῶν πράξεις ἐν Μακεδονίᾳ, εὗρηκε περισσοτέρους τῶν δισχιλίων ἀνδριάντων κοσμοῦντας τὰς στοᾶς καὶ τοὺς ναοὺς τοῦ Θέρμου, οὓς καὶ ἀνέτρεψεν. Ἄλλὰ δὲν ὑπῆρχον τάχα μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων ἀριστοτεχνήματα τῆς ἐποχῆς, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν ὑστάτην λαμπρὰν περίοδον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν, οἵτινες, ἐὰν κύριον στάδιον εἶχον νῦν τὰ νέα τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Ἀσίᾳ κέντρα καὶ ἐνδαιτήματα τῶν βασιλείων αὐτῆς τὰς αὐλὰς, δὲν ἀφήκαν ὁμως καὶ τὴν Ἑλλάδα ἄμοιρον τῶν ἀγαθῶν τῆς εὐφυίας αὐτῶν καὶ ἐπιδειξιότητος; Τὰ μέσα δὲν ἔλειπον ἀπὸ τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία καὶ ἀγερωχία θὰ τοὺς ἐκέντησε πολλάκις, ἵνα ἐκλέξωσιν ὅ,τι καλὸν πρὸς διακόσμησιν τῆς ὑπερρφάνου των πρωτεύουσος.

Εἰς τὰς μαγευτικὰς ὄχθας τῆς μεγάλης λίμνης τοῦ Ἀποκόρου — ὡς ὀνομάζετο ἡ χώρα αὕτη πᾶσα πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ βασιλείου — τῆς Τριγωνίδος ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, νεύουσιν ἀπὸ τῶν ἐπικαίρων ὑψηλῶν σημείων ὄχυρώτατα φρούρια, κτίσματα τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τῆς αἰτωλικῆς ὁμοσπονδίας, τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Εἶνε θαυμαστὰ τεῖχη, τριῶν μέτρων πάχους κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκ μεγάλων, πολλάκις μάλιστα κολοσσιαίων λίθων συνιστάμενα, ὅποια μάλιστα εἶνε τὰ τῆς περιφανοῦς πόλεως τῶν Θεστιέων, ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ Βλοχοῦ, ἐγγὺς τοῦ Ἀγρινίου, ἐν τῇ ὠραιστάτῃ πυραμίδι τῶν προβούνων τοῦ Πανατωλικοῦ. Αὐτὸς ὁ Θέρμος σώζει ἔτι σπουδαία λείψανα ὄχυρώσεως τοῦ ἐθνικοῦ ἱεροῦ τῆς συμπολιτείας. Καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἴχνη τῆς ἐρημώσεως ἀλλὰ καὶ τοῦ ποτὲ μεγαλείου τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου τόπου. Τὸ κρηπίδωμα μακρᾶς, μοναδικῆς κατὰ τὴν διατήρησιν στοᾶς, λείψανα ἄλλα κτισμάτων λαμπρῶν καὶ πλῆθος βάθρων ἀνδριάντων καὶ ἐξεδρῶν ἐλέγχουσι μέχρι κεραίας ἀκριβῆ τὰ ὑπὸ τοῦ Πολυβίου περὶ τῆς πολυτελείας τῶν κατασκευῶν τοῦ τόπου λεγόμενα. Μόνον ἐκ τοῦ καταπληκτικοῦ ἐκείνου πλῆθους τῶν ἀνδριάντων, ὧν τὴν ὑπαρξίν βεβαιῶνει ὁ ἱστορικὸς καὶ μαρτυροῦσι τὰ σωζόμενα βάρβα, οὐδὲν ἔχουσιν ἔκρυψεν ἡ σώτεια γῆ. Ἐπειδὴ δὲ μαρμαροῦ οὐδὲ ἐλάχιστον θραῦσμα παρετηρήθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ τόπου τούτου, πρέπει νὰ δεγθῶμεν ὅτι οἱ ἀνδριάντες πάντες ἢ σχεδὸν πάντες ἦσαν ἐκ χαλκοῦ, καὶ πραγματικῶς δὲ δὲν ἔλειψαν ἀσθενῆ τινα λείψανα τοιούτων. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ὕλη καθίστα καὶ τὴν καταστροφὴν τόσον τελείαν ὅσον καὶ ἀναπόφευκτον. Αὐτοὶ οἱ Αἰτωλοὶ τὴν ἐπαύριον τῆς ὀλεθρίας τοῦ Φιλίππου ἐπιδρομῆς δὲν θὰ ἔκαμαν ἄλλην χρῆσιν τῶν τεθραυσμένων χαλκῶν καλλιτεχνημάτων, ἢ ὅποιαν ἐπεφύλαξαν εἰς τὰ τοιαῦτα λείψανα οἱ βάρβαροι κατόπιν αἰῶνες.

Ἡ εἰκὼν ὁμως τοῦ τόπου δὲν μένει ἔνεκα τούτου ὀλιγώτερον λαμπρὰ, ὀλιγώτερον ἐναργῆς καὶ πιστὴ. Διὰ τινων μάλιστα ζωπρῶν χρωματισμῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἐξήλειψαν οὐδὲ ἠμαύρωσαν οἱ εἰκοσι καὶ εἰς αἰῶνες ἐν τῷ φωτὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἐν τῷ σκότει τῆς ἱστορίας παρελθόντες βραδέως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων, ἡ ἀρχαιοπρεπῆς εἰκὼν τῆς ὥραιας ταύτης γωνίας ἑλληνικῆς γῆς παρουσιάζεται ἀνεπίστως ἐναργῆς καὶ ἀξιοθαύμαστος. Ἡ ἑλληνικὴ τέχνη προηγήθη τῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν ἢ ἐπλήρωσε τὰ κενὰ αὐτῆς. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ

Ἑλλάς ἠγνώνει τὴν Αἰτωλίαν καὶ οἱ Αἰτωλοὶ δὲν ἐφρόντιζον δι' οὐδεμιᾶς πράξεως νὰ δείξωσιν ὅτι ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ἐνδόξου φυλῆς, ἥτις μετ' ὀλίγον τὴν πρωτεύουσαν ἐμελλε νὰ καταλάβῃ θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου—ἔτι ἐπὶ Θουκυδίδου οἱ Ἕλληνες δὲν ἐνόουν τὴν γλῶσσαν τῶν Εὐρυτάνων καὶ ἐπίστευον περὶ αὐτῶν ὅτι ἦσαν ὠμοφάγοι—, ὁ Θέρμος, ἡ θρησκευτικὴ μητρόπολις τῶν ἀπολιτιστῶν τούτων ἀνθρώπων, ἐφιλοξένοι τοὺς καλλιτέχνους τῆς μεγαλοπόλεως τῆς Πελοποννήσου, τῆς Κορίνθου, ἥτις τοὺς ἐμπόρους τῆς ἐπεμπεν εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας καὶ διὰ τῶν ἀποίκων τῆς τὸν πολιτισμὸν τῆς μετεφύτευεν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἐτρούριας. Ἑπτακόσια περίπου ἔτη πρὸ Χριστοῦ ἐκτίσθησαν ναοὶ εἰς τὸν τόπον τοῦτον, οἵτινες ἐκοσμήθησαν μὲ τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς ἐκ Κορίνθου ὀρμηθείσης ἑλληνικῆς τέχνης καὶ κατόπιν εἰς χρόνους, οἵτινες πολὺ ἔτι ἀφίσταντο τῆς λαμπρᾶς ἐποχῆς αὐτῆς, οἱ ἄξεστοι Αἰτωλοὶ ὑφίσταντο πάλιν ἄμεσον τὴν ἐπίδρασιν τῆς παλαιότερας αὐτῆς ἀκμῆς.

Ὁροπέδιον εὐρύ, κατάρυτον ὑπὸ ψυχρῶν, διαυγῶν πηγαιῶν ὑδάτων, κρυπτόμενον ἀφ' ἐνὸς μεταξὺ τῶν ἀλλεπάλληλων ὄροσειρῶν τῆς χώρας, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἀπώτατον μεγαλοπρεπῶν πεδιάδων ὀρίζοντα ἐξανοιγόμενον, ἀπέναντί του ἔχον τὰς εὐγράμμους κορυφὰς καὶ τὰς δασυδαεὶς κλιτύς ὑψηλῶν βουνῶν καὶ πρὸς τὰ κάτω ἐποπτεῖον εὐδαίμονα πεδία, ἀποτελεῖ τὸν Θέρμον. Τὸ γυμνὸν σήμερον κρᾶσπεδον τῶν περίξ ὑψωμάτων ἦτο ἀναμφιβόλως ἄλλοτε κεκαλυμμένον ὑπὸ δρυμῶν καὶ ὑπὸ τὸ μυστηριώδες αὐτῶν περιβλημα, εἰς τὴν ἀετοφωλεᾶν ταύτην πολεμικῆς, εὐρώστου, ὀλίγον ἀγρίας ἔτι φυλῆς, ἐνίδρυσαν οἱ πρῶτοι ἐγκατασταθέντες ἐνταῦθα ἔποικοι τὸ πρωτογενὲς ἱερὸν των. Αἱ θεότητες δὲν εἶχον ἔτι ὁμοιώματα καὶ δὲν κατόκουν εἰς ναοὺς. Ἄν εἶχον ὀρατὸν τι σημεῖον τῆς ὑπάρξεώς των, τοῦτο ἦτο λίθος ἢ ξύλον· καὶ ἂν εἶχε τοῦτο θέσιν τινά, αὐτὴ ἦτο τὸ καύφωμα γηραιοῦ δένδρου, «ὁ πυθμὴν τῆς φηγοῦ», ὡς ἦτο ὁ τοῦ Δωδωναίου θεοῦ. Ὁ βωμὸς, εἰς ὃν πλοῦσις καὶ πτωχός, ἰδιώτης καὶ πόλις προσέφερε τὸ σφάγιόν του, συνυπῆρξε μετὰ τῆς πρώτης λατρείας ἢ ἠκολούθησεν ἀμέσως αὐτήν. Καὶ ὁ πρῶτος οἶκος, ὅστις ὠρίσθη ὡς κατοικία τοῦ θεοῦ, ὁ ναὸς αὐτοῦ, ἀπλοῦς ὅπως ἡ κατοικία τῶν τότε ἀνθρώπων, ἐκτίσθη ἔτι βραδύτερον. Τὴν ἱστορίαν δὲ ταύτην τῆς πρώτης θρησκείας καὶ τῆς πρώτης ἅμα ἡμερώσεως τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκομεν ἀποτυπωμένην εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ Θέρμου. Εἰς τὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα τῆς γῆς αὐτοῦ βλέπομεν ὀφθαλμοφα-

νῶς τὰ ἔγνη τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἔζησαν ἐπ' αὐτῆς ἀπὸ τῶν πρώτων μέχρι τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Καὶ ὅτε κατόπιν ἤρχισε βαδίζον τὸ ἔθνος ἐπὶ τῆς μεγάλης τῆς ἀναπτύξεώς του ὁδοῦ, ὅτε διέσπειρεν εἰς τὰς θαλάσσας τὰ πλοῖά του καὶ κατέλαβε πάντα λιμένα καὶ πάντα ὄρμον τῆς οικείας καὶ τῆς ξένης χώρας, ὅτε ἤρχισε νὰ καθιστᾷ τὴν τέχνην τῆς θρησκείας του ὑπὲρ τῆς εἰς τοὺς θεοὺς νὰ χαρίζῃ ἀγάλματα καὶ τοὺς ναοὺς των μὲ τὰς ἐπινοήσεις τῆς τέχνης του νὰ κοσμήῃ, καὶ πάλιν τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς δημιουργίας καὶ τῆς προόδου ἀνεκαίνισε τὰ πλάσματά του εἰς τὸ πρωτόγονον τῆς αὐτῆς γῆς ἔδαφος. Τὸν βωμὸν, ὅστις εἰς τὸ διάστημα μακρῶν χρόνων συνεσωρεύθη μέγας, διεδέχθη ὁ πρῶτος ναός, καὶ τὸν πρῶτον τοῦτον ναὸν ἠκολούθησεν ἄλλος τελειότερος, ὅστις φωτίζεται ἤδη ὑπὸ πλήρους τοῦ φωτός τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας κατὰ τὰς παραμονὰς ἢ καὶ κατὰ τὴν μεθεπομένην τῶν λαμπροτάτων αὐτῆς γεγονότων. Ὁ ἀρχαιολόγος ὁ μὲ τὴν σκαπάνην εἰς τὰς χεῖρας ἀναζητῶν τὰς περγαμηνὰς παλαιᾶς ἱστορίας εἰς τὸ ἔδαφος, οὐδαμοῦ ἄλλου αἰσθάνεται τόσον τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας του, ὅσον εἰς τοιοῦτους τόπους. Δὲν ἀναβιβάζει πάντοτε θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὔτε ἀποκαλύπτει ἀνάκτορα ἀποκρυβέντα εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς, ἀλλὰ ζωντανεῖει πολλάκις τὰ ἄψυχα, λύει τὴν σιγὴν χιλιετηρίδων καὶ συσχετίζει τοὺς αἰῶνας πρὸς ἀλλήλους. Τὸ ἔργον του εἶνε μαντικόν, ἢ γλῶσσά του ἀποκαλυπτικὴ τοῦ μυστηριώδους παρελθόντος.

Φῶς εἰς τοὺς παλαιωτάτους τούτους τῆς τέχνης ἅμα καὶ τῆς ἱστορίας χρόνους διασπείρεται ἐπὶ

τοῦ ἑρειπίου τοῦ πρώτου κανονικοῦ, στερεοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς προφανῶς οἰκοδομήματος, τὸ ὅποιον ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν Θέρμον διαδεχθὲν τὸν πρῶτον βωμὸν τοῦ ἱεροῦ χώρου, ὅστις ἀφιερῶθη εἰς τὸν προστάτην τῶν πρώτων θεσμῶν τῆς ἡμερωμένης πλέον φυλῆς, τὸν θέρμον, τουτέστι θε-

σμιον Ἀπόλλωνα. Παλαιὰ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἐκτύπων μορφῶν ἐξ ὀπτῆς γῆς ἐγένετο ἐν Κορίνθῳ ὑπὸ τοῦ Σικυωνίου τεχνίτου Βουτάδου, ἥδη δὲ περὶ τὸ 650 πρὸ Χριστοῦ φεύγουσα τοὺς ἄρχοντας Κυψελίδας ἢ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια τῶν Βακχιαδῶν, ἀπήρχετο ἐκ Κορίνθου καὶ κατόκει εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἐτρούριας Ταρκυνίους. Ἄλλ' ἡ τέχνη, ἣν ἐκείσε ἐξ Ἑλλάδος μετεφύτευεν ἡ μεγάλη αὐτὴ οἰκογένεια διὰ τῶν τεχνιτῶν Εὐχειρος καὶ Εὐγράμμου—τὰ ὀνόματα δηλοῦσι τὴν τέχνην ἑκατέρου—ἦτο βεβαίως ἀρχαιότερα τῶν χρόνων τούτων. Ἐπιπαλαιότερα παράδοσις καὶ ὑπὸ ἄλλας πολιτιστικὰς περιστάσεις φέρει τὴν γλυπτικὴν τέχνην ἐκ Κρήτης εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τῆς μυθικο-στορικῆς οἰκογενείας τῶν Δαιδαλιδῶν. Τὰ ρεύματα λοιπὸν ταῦτα ἀμφοτέρωθεν συναντῶνται ἐν τοῖς ἑρειπίοις τοῦ Θέρμου. Αἱ ἐκτυπὸι ἐπὶ τῶν ὀρθοκεράμων—τῶν προσθίων δηλονότι τοῦ καταχύτου τῆς στέγης—κεφαλαὶ φέρουσι τὸν τύπον τοῦ ἀρχαιωτάτου ἐν Ἀρκαδίᾳ εὐρεθέντος ἀγάλματος, οὐ ὅμοιον εὐρέθη ὡσαύτως ἐν Κρήτῃ, ἀποτελοῦσαι οὕτως ἀπτόν τεκμήριον τῆς ἀληθείας τῆς διπλῆς παραδόσεως. Ὁ τύπος οὗτος δεικνύει ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἥτις μόλις τότε ἐξήρχετο τράπον τινὰ ἐκ τῶν αἰγυπτιῶν τῆς ἐργοστασιῶν. Αὐτοὶ δὲ οἱ καλυπτῆρες κέραμοι, κολοσσιαῖοι σχεδὸν τὸ μέγεθος, δίδουσι σαφῆ ἰδέαν περὶ τῶν θαυμαστῶν κτιρίων, τὰ ὅποια ἑπτακόσια περίπου πρὸ Χριστοῦ ἔτη ἀνηγέρθησαν τὸ πρῶτον ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἔδαφους. Ἡ τέχνη εὐρίσκει τότε εὐχαρίστησιν ἰδιαίτους νὰ ἐφαρμόξῃ τοὺς πρώτους ἑαυτῆς τύπους εἰς τοὺς καταχύτους τῶν ναῶν, κοσμοῦσα μὲ εἶδος ζωοφόρου τὸ μέτωπον ὅλον τῆς στέγης διὰ λεοντοκεφαλῶν ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ προσώπων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν πάντας

τοὺς προσθίους καλυπτῆρας καὶ στραυτῆρας κέραμους αὐτῆς ἢ δι' ἐκτύπων ἀνθεμίων, ἐπιβοηθούντος πανταχοῦ ἐνὸς ἀπλοῦ καὶ σεμνοῦ χρωματισμοῦ πάσης τῆς ἐπιφανείας προσώπων καὶ κέραμων.

Ἄλλ' ἡ τέχνη προέβαινε ὅλον ἐν εἰς τελειότητα καὶ εἰς μίαν νεωτέραν κατὰ τι ἐποχὴν περὶ τὸ 600—500 πρὸ Χριστοῦ ἐφῆρμοςαν ἐπὶ τοῦ νεοδημήτου τότε ναοῦ, τοῦ καταλαβόντος τὸν χώρον τοῦ παλαιότερου, τὴν αὐτὴν διακοσμητικὴν ἀρχὴν διὰ πολὺ τελειότερων ὅμως τύπων. Αἱ μορφαὶ τῶν κέραμων, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ Σαίλων διεσῶθησαν ἐνταῦθα κατὰ δεκάδας ἐκπροσωποῦσαι τύπους, πρωτοφανεῖς ἐν πολλοῖς, τῆς ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔκτου αἰῶνος καὶ κατὰ τὸν πέμπτον ἀκμασάσης τέχνης. Ἐφῆρμος ἐπὶ τῆς ὀπτῆς γῆς πρὸς διακόσμησιν τῆς στέγης καὶ τοῦ θριγκοῦ τῶν ξυλίνων ἔτι ναῶν, παριστᾷ τὸ πρῶτον λαμπρὸν στάδιον τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ πολυχρώμου αὐτῶν διακοσμήσεως, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔκτου αἰῶνος καὶ διαρκούντος αὐτοῦ. Καὶ τὰ πρῶτα λαμπρὰ δοκίμια τῆς διὰ ζωγραφιστῶν πινάκων διακοσμήσεως τῶν ναῶν, τῶν μετοπῶν αὐτοῦ ἐν πρώτοις, ἀντιπροσωπεύονται διὰ πρωτοφανῶν ὑποδειγμάτων μεταξὺ τῶν λειψάνων τοῦ ναοῦ τούτου. Ἡ κεραμίτις γῆ ἦτο ἡ ὕλη, τὴν ὅποιαν ἢ πλαστικὴ τότε ἐγνώρισεν ὡς προχειροτέραν καὶ ὄχι ὀλιγώτερον ἀρμολίαν τοῦ λίθου πρὸς ὑποδοχὴν τῶν τύπων τῆς, βοηθημένη ὑπὸ τῆς θαυμαστῆς ἀναπτυχθείσης πολυχρωμίας. Καὶ ἡ αὐτὴ πλίνθος ἦτο, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ ζωγράφος ἔσυρε τὸν χρωστῆρά του καὶ ἐζωγράφει τὰς πρώτας τοιχογραφίας του.

Εἶνε εἰκόνες ἀληθῶς τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, εἰκόνες θαυμασταί, αἵτινες ἐμφανίζονται εἰς τὰ ὄμματά μας ἐπὶ τῆς αἰτωλικῆς γῆς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΑΠΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΩΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ

Διαβαίνετε, χαριτωμένους κόρες,
Στὸ ἱερὸ τῶν Ἀθηνῶν βουνό
φέριτε, καλὲς παρθένες λευκοφόρες,
τῆς Ἀθηναῖς τὸν πέπλο τὸ σεμνό.

Ψάλλετε, ὦ κόρες, ἱερὰ τραγοῦδια,
ἀκολουθῶντας τῇ σεμνῇ πομπῇ,
καρπούς, ὄριμα στάχυα καὶ λουλούδια
εἰς τὴν Παλλάδα φέριτε τὴν ἀγνή.

Καθὼς ὁ Φοῖβος τώρα οἶς λαμπρύνει,
ἢ ἀγνόη σας θεορμὴ λαμποκοπᾷ
καὶ εὐμορφίαν οὐράνια οἶς δίνει,

τοῦ γλύπτου ἐπάνω σας τὸ μάτι πέφτει
κ' ὁ νοῦς του γὰρ χαράξῃ ἐσᾶς ζητᾷ
σ' ἀνάγλυφο—μαρμάρينو καθρέφτη.
(Ἀλεξάνδρεια) ΙΩ. ΖΕΡΒΟΣ

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΝ

[Ο πρό τινος αποθανών ενδοξος ασιαολόγος Μάξ Μύλλερ διήλθε σχεδόν ολοκληρον τον σοφόν βίον του μετά των θεών, ήμιθέων και ήρώων των αρχαίων μυθολογιών. Αφ' ου εγράφε τις προσωπογραφίας των αρχαίων θεοτήτων, κατελθών του Όλύμπου, περιγράφει σήμερα τους αντιπροσώπους αυτών επί της γης, την γνωριμίαν των οποίων όφείλει εις την δόξαν, δι' ης περιεβλήθη το όνομά του].

Ο βασιλεύς της Πρωσίας Φρειδερίκος Γουλιέλμος Δ' (1840-1861) ειχεν εξοχα πνευματικά χαρίσματα, τα όποια προσήγγιζον προς την μεγαλοφυίαν. Ειχον ακούση όμιλούντα πολύ περι αυτού τον Μπούνσεν, όστις ήτο πολύ μετ' αυτού συνδεδεμένος. Τω παρουσίασα τον τόμον μου της Ρίγ-Βέδα εν τινι ιδιαίτερα ακροάσει. Εγνωρίζε κάλλιστα το ζήτημα, και ειχε τόσα πράγματα να μοι ειπη άφορώντα εις το βιβλίον τουτο. Το αρχαιότερον όλου του κόσμου, ώστε μόλις ήδυνήθη να προσθέσω μίαν λέξιν.

Όλίγας ημέρας μετά την ακροασιν ταύτην, ελαθον πρόσκλησιν του βασιλέως να μεταβω εις γεύμα εν Ποτσδάμη, και ο Ούμβόλδος μου εγραφεν ότι θα με ώδήγει εν τη άμάξη του. 'Αλλ' εν τω μεταξύ συνέβη εν περιέργον επεισόδιον. 'Εκαθήμην ήσυχως εις το δωμάτιόν μου μετά της μητρός μου, ότε εισήλθε νεαρός αξιωματικός της αστυνομίας, όστις ήρχισε να μοι υποβάλλη ερωτήσεις εις άκρον άτόπους: τί ήρχόμην να κάμω εις Βερολίνον, πότε εσκεπτόμην να επιστρέψω εις 'Αγγλίαν, τί πράγμα ήδυνήθη να με κρατήσει εδώ τόσον χρόνον κτλ. κτλ. 'Όταν τω εξήγησα εν εκτάσει ότι εμελέτων τα σανσκριτικά χειρόγραφα της Βασιλικής Βιβλιοθήκης, εγένετο σαφέστερος και με ειδοποίησεν, ότι κατά την γνώμην των αστυνομικών αρχών, δεκαπέντε ήμέραι θα ήρκουν εύρύτατα δια την εργασίαν ταύτην. (Πόσον θα επεθύμουν να ειχεν ούτω το πράγμα!) Τέλος με διέταξε να απέλθω από το Βερολίνον εντός εικοσιτεσσάρων ώρών. Τω παρουσίασα τότε το διαβατήριόν μου, το όποιον ήτο εν πλήρει τάξει. Τω εξήγησα ότι μοι εχρειάζετο ακόμη μία εβδομάς δια ναποπερατώσω την εργασίαν μου. 'Όλα αυτά μάτην. Συνεκέντρωσα τότε τας σκέψεις μου, και ειπα ήσυχως εις τον αξιωματικόν

— «Είπατε, σάς παρακαλώ, εις τας αστυνομικας αρχάς ότι βεβαίως θα ύπακούσω και θάρησω

το Βερολίνον άμέσως· αλλ' ως λάβωσι την καλωσύνην να ειδοποιήσωσι την Α. Μεγαλειότητα των Βασιλέα, ότι δεν θα δυνηθώ να δεϊπνήσω μετ' αυτού απόψε εις Πότσδαμ!»

Ο δυστυχής αξιωματικός κατ' αρχάς ενόμισεν ότι τον ειρωνευόμεν' αλλ' όταν ειδεν ότι ώμίλουν σοβαρώς, εμεινεν ως κεραυνόπληκτος, εχαίρεισε κ' εξήλθεν. Η εξήγησις του μυστηρίου δεν ήτο δύσκολος να εύρεθῃ. Είς εκ των φίλων μου, τον όποιον εβλεπον σχεδόν καθ' εκάστην, νεαρός καθηγητής της σανσκριτικής, ο Δρ. Γκολντστύκερ ειχεν αναμιχθή εις πολιτικας πλεκτάνας, και επετηρείτο αυστηρώς. Μεθεώρησαν λοιπόν ως μυστικόν πράκτορα ελθόντα εξ 'Αγγλίας, ήτις εινε η χώρα όλων των συνωμοσιών. Μετ' όλίγον εν τούτοις εις άλλος αστυνομικός υπάλληλος ενεφανίσθη. 'Ητο ήλικιωμένος και ειχε πολύ ευαρέστους τρόπους. Μοι ειπε πόσον ελυπήθη δια την γελοίαν πλάνην την όποιαν διέπραξεν ο νεός αξιωματικός, και με ικέτευε να λησμονήσω το συμβάν, διότι μία μήνυσις εκ μέρους μου ήθελε συντρίψει το μέλλον του δυστυχούς νέου. 'Ός ήτο επόμενον το ύπεσχέθη.

Ο Ούμβόλδος κ'εγω, εφθάσαμεν εις Πότσδαμ, όπου παρετέθη ώραιότατον δείπνον, το όποιον επηκολούθησεν έσπερίς. Ο βασιλεύς εφάνη προς ημάς χαριέστατος. Μετά το φαγητόν, όλοι ιστάμεθα όρθιοι, ο δε βασιλεύς μετεβαινεν από του ενός εις τον άλλον. Ο Ούμβόλδος, όστις κατά την εποχήν εκείνην ήτο ύγδοηκοντούτης περίπου, εμεινεν όρθιος ως όλοι επί πολλας ώρας. 'Επιστρέψαμεν οικιαδε πολύ άργά εφ' άμάξης. Καθ' όδόν δεν ειδίσασα να παρατηρήσω εις τον Ούμβόλδον πόσον εθυσίαζεν εκ του καιρού του, του τόσον πολυτίμου, εις τα εν τη Αύλῃ καθήκοντά του.

— Τί θέλετε; μου απήντησεν. Οί Χοσντζόλερν υπήρξαν πολύ καλοί δι' εμε και γνωρίζω ότι αγαπούν να με δείχνουν ως παλαιόν επιπλόν των. Δια τουτο πηγαίνω όσάκις μέπιθυμούν.

'Εκτοτε δεν ειδα πλέον τον Ούμβόλδον, ούτε τον Φρειδερίκον Γουλιέλμον Δ'.

Ο Γουλιέλμος ο Α' (1861-1887), ο διαδεχθείς τον αποθανόντα αδελφόν του Φρειδερίκον

Ζ. Φουδός

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟΝ

Έρμο σέ λίγο θ' απομείνη
το δάσος πλέον το μουσικό·
είμ' όνειρο σιγμής ποῦ σβύνει,
θα φύγη και το μαγικό
έρμο σέ λίγο θ' απομείνη.

Μέσα 'ς τον άνεμο το λάβρο
θα πέφτουν τα ξερά κλαδιά...
'ς το δάσος, μοναχός, το μαῦρο
τί να την κάνω την καρδιά;
Μέσα 'ς τον άνεμο το λάβρο,

Έγώ σ' εκείνο μοναχός μου,
σαν πάρ' η βαρυνχιμωνιά,
μακρυνά από τη βουή του κόσμου,
σα φάντασμα στη σκοτεινιά,
θάμμαι σ' εκείνο μοναχός μου.

κάτου απ' τα πεῦκα τάψηλά του,
'ς το δάσος το μαγευτικό,
θα σέρνει' ερημιά θανάτου,
πένθος βαρύν και μουσικό,
κάτου απ' τα πεῦκα τάψηλά του!

Πέρα το κύμα θα βογγάη
και 'ς τακρογιάλια θα βροντιά
κι' αν η φωνή μου σε ζητιάη,
καμμά φωνή δε θ' απαντιά,
μόνο το κύμα θα βογγάη.

Κι' όταν την άνοιξη γυρίσης
και 'ς τακρογιάλια, χαρωπή,
'ς το δάσος πάλι με ζητήσης,
κάποια φωνή θενά σου ειπή,
διαν την άνοιξη γυρίσης:

«—Είμ' όνειρο σιγμής, ποῦ σβύνει...
στο δάσος πλέον δεν θα με βρής,
μα μέσ' του δάσους τη γαλήνη
να μ' ανικρύψεις εμπορεύς,
σαν όνειρο σιγμής, ποῦ σβύνει...»

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

Γουλιέλμον, κατά την ἀρχὴν τῆς βασιλείας του ἦτο συνταγματικώτατος βασιλεύς. Περιστοιχίσθη ὑπὸ ὑπουργῶν πεφωτισμένων καὶ φιλελευθέρων καὶ οὐδέποτε ἀντετάχθη εἰς τὰ σχέδιά των. Τὸ μόνον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐζήτησε παρὰ τῶν ὑπουργῶν του ἦτο πλήρης ἐλευθερία πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ. Διὰ τὰ λοιπὰ, ἠκολούθει τυφλῶς τὰς γνώμας των. Οὕτως ἐπολιτεύθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη· ἀλλ' ὅταν οἱ ὑπουργοὶ του δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τηρήσωσι τὰς ὑποσχέσεις των οὐδὲ κατώρθωσαν νὰ ψηφισθῇ ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου ὁ στρατιωτικὸς προϋπολογισμὸς, τοὺς ἀπέπεμψε καὶ προσεκάλεσε τὸν Βίσμαρκ νὰ σηματοποιήσῃ νέον ὑπουργεῖον τῷ 1862. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τοῦ πολιτικοῦ δράματος, τὸ ὁποῖον ἐληξεν ἐν Σεδάν, ἐὰν πραγματικῶς ἔληξε.

Ὁ πρίγκιψ Φρειδερίκος, ὁ ἡμέτερος Princeps Juventutis, ἀνετράφη ὑπὸ τοῦ φίλου μου Ἐρνέστου Κουρτίου. Ἐγνωρίσθη μετ' αὐτοῦ, ὅταν νεώτατος ἀκόμη ἦλθεν εἰς Ὁξφόρδην τῷ 1857. Ἔφερε μαζί του τὸν Γεώργιον Μπουρσεν καὶ δύο φίλους του. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὠδήγησα τὸν Πρίγκιπα εἰς ὅλα τὰ Λύκεια, εἰς πολλὰς διαλέξεις καὶ μάλιστα εἰς μίαν δημοσίαν ἐξέτασιν. Τὸ incognito τοῦ Πρίγκιπος ἐτηρήθη αὐστηρῶς ἐν Ὁξφόρδῃ, ἂν καὶ δὲν ἦτο πάντοτε εὐκολόν νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς συντρόφους του νὰ ὑποκλίνωνται καὶ νὰ μένουν ἀσπετεῖς ὅταν ἐφθάνεν. Ἐν τούτοις τὴν τελευταίαν ἡμέραν, καθ' ἣν μάλιστα ἐμελλον νὰ ζητήσω τὸν λογαριασμὸν τοῦ ξενοδοχείου, εἰς τῶν ἀκολουθῶν τοῦ Πρίγκιπος ἐλησμονήθη, ὑπέκλινε βαθέως, καὶ ἔμεινε μετὰ τὸν πῖλον ἀνά χειρὰς ἐνώπιόν του. Ὁ ξενοδόχος ἐμεϊδίασε καὶ ἦλθε πρὸς ἐμὲ μετὰ βλέμματος δηλοῦντος τὴν ἀνακάλυψιν ἣν εἶχε κάμει. Ἦτο πολὺ ὑπερήφανος διὰ τὴν διορατικότητά του· ἀλλὰ μετὰ λύπης προσθέτω ὅτι ἡ διορατικότης του αὐτὴ ἐνήσκησεν ἐπίσης τὴν θλιβεράν ἐπίδρασίν της ἐπὶ τοῦ λογαριασμοῦ.

Τὸν Πρίγκιπα ἐπανεῖδον ἐν τῇ εὐτυχίᾳ ἐστία του ἐν Πότσδαμ τῷ 1863. Ἀλλὰ μόνον μετὰ τὸν αὐστροπρωσικὸν καὶ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον ἠδυνήθη νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ διὰ ζώσης ἐν Ἐμς τῷ 1871. Ἐκεῖ ὁ Πρίγκιψ ἦτο ὁ ἥρωες τῆς ἡμέρας, καὶ ὁσάκις ἐφαινετο ἐπευφημεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Μοῦ ἔστειλε δύο λέξεις, λέγων ὅτι ἐπεθύμει νὰ με ἴδῃ. Ὅταν ἐφθασα, οἱ ἀντιθάλαμοι ἦσαν κατάμεστοι ὑψηλοτέρων, ἐξοχωτέρων, στρατηγῶν, ὄλων διαχρυσῶν ὑπὸ σειρητιῶν καὶ πλακῶν. Ἐδῶκα εἰς ἕνα θεράποντα τὸ ἀπλοῦν ἐπισκεπτῆριόν μου «Μάξ Μύλλερ», καὶ μοὶ ἀπήντησε νὰ περιμένω, ἀλλ'

ἐνόησα πολὺ ταχέως ὅτι δὲν εἶχα τὴν παραμικρὰν τύχην νὰ ἐπιτύχω ἀκρόασιν τὴν πρῶσαν ἐκείνην. Δὲν εἶχα οὔτε στολὴν, οὔτε παράσημον, οὔτε κανένα τίτλον. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀξιωματικὸς τις ἐκάλει τὸνομα τοῦ δεινὸς πρίγκιπος ἢ κόμητος καὶ ἡ ἀνυπομονησία ἔβαινε κορυφουμένη. Αἰφνης, ὁ πρίγκιψ αὐτὸς οὗτος ἤνοιξε τὴν θύραν κράζων: «Μάξ, Μάξ! ἔλατε λοιπόν!»

Τοῦτο ἐπροξένησε κατάπληξιν εἰς τοὺς παρευρισκομένους, ἀλλὰ διήλθον μετὰ τοῦ Πρίγκιπος ἡμίσειαν ὥραν χαριτωμένην. Ἐπειδὴ δὲ προσεπάθουν νὰ ἐκφράσω ὅσον ἠδυνάμην κάλλιον τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὰς ἀνδραγαθίας του ἐν καιρῷ τοῦ πολέμου, ἐστράφη σχεδὸν ἐν ὀργῇ καὶ μοὶ εἶπε:

— Πῶς; Καὶ σεῖς λοιπόν μετὰ τῶν αὐλοκόλακων!

Ὅσον μέγας καὶ ἂν ἦτο ὁ ἐνθουσιασμὸς εἰς Ἐμς, συνετρίβετο ἡ καρδιά τοῦ βλέποντος τοὺς ἀπομάχους ἐκείνους στρατιώτας, νεαροὺς καὶ ῥωμαλέους, ἀλλ' ἠκρωτηριασμένους κατὰ τὸν βραχίονα ἠτὴν κνήμην, τῶν ὁποίων ἡ μόνη φιλοδοξία ἦτο νὰ ἴδουν τὸν αὐτοκράτορα ἢ τὸν διάδοχον. Ἄλλοι ἐβάδιζον μετὰ δεκανίκια, ἄλλοι ἔχοντες καὶ τοὺς δύο βραχίονας, μετεχειρίζοντο σιδηρὰς ἀρπάγας πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν χειρῶν καὶ τῶν δακτύλων. Ἐκαμνον ὅ,τι ἠδύνατο δι' αὐτοῦς.

Τῷ 1879 ὁ πρίγκιψ διάδοχος ἐπανῆλθεν εἰς Ὁξφόρδην, συνοδευόμενος τῶρα ὑπὸ τοῦ νεαροῦ υἱοῦ του, τοῦ νῦν Αὐτοκράτορος, καὶ τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας. Δὲν εἶχε λησμονήσει τὴν ἐπίσκεψίν του καὶ μοὶ ἀνέμνησεν ὅσα εἶχον συμβῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ὁ νέος πρίγκιψ, ὁ σημερινὸς Αὐτοκράτωρ, ὅστις συνῶδευε τὸν πατέρα του, κατεθέλχθη ἐξ ὄσων εἶδεν εἰς Ὁξφόρδην, ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ἐκ τῆς φοιτητικῆς ζωῆς. Θὰ διήρχετο ἐκεῖ εὐχαρίστως ἐν ἡ δύο ἐξάμηναι, ἀλλ' ὑπῆρχον ἀντιρρήσεις. Ὁ φόβος τῆς ἀγγλικῆς ἐπιρροῆς ἤρχισε νὰ γίνεται αἰσθητὸς ἐν Βερολίνῳ.

Ὅταν ὁ πρίγκιψ, ὁ υἱὸς του καὶ ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας ἐτίμησαν τὸ λύκειόν μου (all Souls) διὰ τῆς παρουσίας των, εἰς τὸ πρόγευμα, ἐνθυμοῦμαι, ὅτι τοῖς προσέφερα τρία ποτήρια παλαιοῦ ζύθου κατεσκευασμένου ἐντὸς τοῦ λυκείου, καὶ θεωρουμένου ὡς τοῦ ἀρίστου ὄλου τοῦ Πανεπιστημίου· τόσον εἶνε ἰσχυρὸς καὶ εὐάρεστος εἰς τὴν πόσιν. Ἐλαβον λοιπόν ἐγὼ αὐτὸς ἐν ποτήριον καὶ ἔπιον εἰς ὑγείαν τῶν «τριῶν αὐτοκρατόρων». Ὁ πρίγκιψ διάδοχος δὲν ἐνόησε τί ἤθελον νὰ εἶπω καὶ μετὰ ἠρώτησεν ἐπανελημμένως:

— Τί σημαίνει αὐτό;

— Ὁ μέλλων αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἀπήντησα, ὁ μέλλων αὐτοκράτωρ τῶν Ἰνδιῶν (ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας) καὶ, ἐν μέλλοντι λίαν ἀπομακρυσμένῳ, ὁ τρίτος αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.

Ὁ πρίγκιψ διάδοχος ἐμεϊδίασεν, ἀλλ' ἔκφρασις δυσαρρεσκείας διήλθεν ἐπὶ τοῦ προσώπου του, δεικνύουσα μοι οὕτως ὅτι ἔθιξα εὐαίσθητον σημείον. Ὁ πρίγκιψ ἦτο περιέργων κράμα. Εἰς τὰς σχέσεις του μετὰ τοὺς φίλους του ἠγάπα νὰ λησμονῇ ὅτι ἦτο πρίγκιψ· ὠμίλει ἐλευθέρως καὶ ἀνεπιφυλάκτως καὶ ἐγάλα εὐχαρίστως δι' εὐστοχον καλὴν ἀστείότητα. Ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς φίλους του νὰ κάμουν τὸ ἴδιον· ἀλλ' εἴαν τις ἐξ αὐτῶν ἔκαμνε παρατήρησιν τινα, ἥτις τῷ ἀπήρρασκεν, ἀπεσύρροτο παρευθὺς, καὶ ἐχρηιάζετο καιρὸν τινα διὰ νὰ συνέλθῃ. Ἦτο εὐγενὴς καὶ ἐντιμὸς φύσις. Ἐγνώριζε τὸν Βίσμαρκ, εἴξευρε τὰ ἰσχυρὰ καθὼς καὶ τὰ τρωτὰ αὐτοῦ μέρη· ἀλλὰ τοιαύτη ἦτο ἡ εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὸν γηραιὸν πολιτικόν, ὅστις τοσαῦτα ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Πρωσίας καὶ τῆς Γερμανίας, ὥστε οὐδέποτε ἐπρόφερε δυσἀρεστον λέξιν ἐναντίον του. Νομίζω ὅτι οὐδέποτε θ' ἀπεχωρίζετο αὐτοῦ, ἂν καὶ ἐγνώριζε πόσον ἐπικίνδυνον ἦτο τὸ νὰ ὑπάρχῃ εἰς majordome εἰς τὸ βασιλεῖον Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου.

Συνήντησα ἐκ νέου τὸν πρίγκιπα εἰς Βενετίαν, ὅπου ἦτο μετὰ τῆς πριγκιπίσσης καὶ τῶν θυγατέρων του. Ἐταξείδευε τότε incognito καὶ εἶχεν ἐν τῇ συζύγῳ του τὸν ἀρίστον ξεναγόν. Καὶ οἱ δύο ἐμελέτων τὰ ἀξιοθέατα ἐπιμελῶς ἀπὸ πρῶιας μέχρις ἑσπέρας. Μετὰ ἐκπληξίν μου ἀντελήφθη τὴν φορὰν ταύτην ὅτι θλίψις τις τὸν κατείχε καὶ ὅτι ἦτο πολὺ περισσότερον ἐπιφυλακτικὸς. Ἐν τούτοις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ εὐχαρῖ μεϊδίαμα ἐπῆνθει ἀκόμη, ὡς ἂν ἐλησμονεῖ πόσον ἡ ζωὴ εἶχε γίνῃ σοβαρὰ δι' αὐτόν.

Νέα ἔτη διέρρευσαν. Ἡ κατάσταση τῆς ὑγείας τοῦ γηραιοῦ αὐτοκράτορος μᾶς ἐπληροφόρει ὅτι τὸ τέλος ἐπέκειτο καὶ συγχρόνως ἀνησυχητικαὶ εἰδήσεις διεδόθησαν περὶ τῆς ὑγείας τοῦ πρίγκιπος διαδόχου. Ὁ πρίγκιψ Φρειδερίκος ἔστειλε νὰ με ζητήσουν ὀλίγον μετὰ τὴν ἀφίξίν του εἰς Λονδίνον, ὅπου εὐρίσκετο ἀκόμη διὰ τὸ ἰωθιλαῖον τῆς βασιλείσσης τῷ 1887. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶχον διατηρήσει τὴν αὐτὴν φλόγα, ἀλλ' ἡ φωνὴ του ἦτο πλέον ἀπλοῦς ψίθυρος. Τὸν ἐπανεῖδον εἰς τὸ Οὐίνδσορ, τὴν παραμονὴν τῆς ἐπανόδου του εἰς Γερμανίαν. Τὴν ἑσπέραν μετὰ τὸ δεῖπνόν του ἦλθε πρὸς ἐμὲ καὶ μοὶ ὠμίλησεν ἐπὶ μακρόν. Ἡ φωνὴ του εἶχεν ἐπανεῦρει τὸν ἦχόν της καὶ ἐπέ-

σθην, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅτι ἡ ἀσθένειά του περιωρίσθη καὶ ὅτι ἐμελλε νὰ ἐπανεῦρη τὴν ὑγείαν του. Ἡμεθα μαζί ἀπὸ ἡμισείας ὥρας, ὅτε εἰς τῶν ὑπασπιστῶν του τὸν ἐπλησίασε καὶ εἶπεν:

— Οὐτε μίαν λέξιν περισσότερον, Ὑψηλότατε!

Μοῦ ἐσφιγξε τὴν χεῖρα, τὸν ἔβλεπα πλήρως ἐλπίδος· τὸν ἔβλεπα τελευταίαν φορὰν.

*

Ἡ Ὁξφόρδη εἶνε θαυμάσιος τόπος διὰ νὰ ἴδῃ τις ὑψηλοὺς ἐπισκέπτας ἐρχομένους ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ τὸ πλείστον ἐρχονται κατὰ τὰς μεγάλας διακοπὰς, καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ καθηγηταὶ ἀπουσιάζουν. Τοιούτοτρόπως ἔχασα τὴν εὐκαιρίαν νὰ δεχθῶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Βρασιλίας, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισα κατόπιν ἐν Ἐλβετίᾳ. Ἐκατοικοῦμεν εἰς ἀπόκεντρον μέρος εἰς Ζίμελβαλδ, ὅταν πρῶσαν τινὰ περὶ τὴν 5 ὥραν ἤκουσα σφοδρὸν κτύπημα εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου μου. Ὁλόκληρος ἡ μικρὰ ἐπαυλις ἐσεισθη. Παρετήρησα τὸν φίλον μου Ράλστον ὀρθόν, πνευστιῶντα εἰς τὴν κλίμακα. «Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Βρασιλίας ἐπιθυμεῖ νὰ σὲ ἴδῃ, μοὶ εἶπεν. Ἦτο εἰς Ἰντερλάκεν καὶ ἔπεισε τὴν αὐτοκράτειραν νὰ μείνῃ μίαν ἐπὶ πλέον ἡμέραν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ σηκωθῆς παρευθὺς καὶ δι' ἀμάξης νὰ μεταβῆς εἰς Ἰντερλάκεν». Ὑπήκουσα καὶ μετὰ τὸ πρόγευμα ἦμην μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατειρας. Συνωμίλησαμεν ἐπὶ μακρόν εἰς ἰδιαιτέραν αἰθουσαν. Ἐλυπήθη ζωνρῶς βλέπων τὸν αὐτοκράτορα θέλοντα νὰ ὀμιλῇ γαλλιστί, καίτοι, ἀνατραφεὶς ἐν Ἐλβετίᾳ, ὠμίλει ἐπίσης καλῶς τὴν γερμανικὴν. Μοῦ ἀπέτεινε πολλὰς ἐρωτήσεις περὶ τῆς σανακριτικῆς φιλολογίας καὶ τῆς βεδικῆς θρησκείας. Ἐμμεῖνα κατάπληκτος ἐκ τῶν γνώσεών του. Ἐπειτα ἡ συνδιάλεξις μας ἔπεσεν ἐπὶ τῶν οικονομικῶν ζητημάτων. Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀφέθη ἰσως νὰ ὀλισθήσω εἰς αἱρέσιν τινα, διότι ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐφάνη ἠρεθισμένος καὶ μοὶ εἶπεν: «Εἰξεύρω ὅλα αὐτὰ! Ἐμελέτησα ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ ζήτημα! Ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὴν Ριγ-Βέδα!» Μετὰ τινὰ χρόνον, ὁ αὐτοκράτωρ ἔχασε τὸ στέμμα. Ἀλλ' ἡ Βρασιλία πολὺ ταχέως ἐπόθησε τὸν πολυμαθῆ ἡγεμόνα της. Ἐμαθα ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας του καὶ κατὰ τὴν ἐξορίαν του ἀκόμη, διετήρησε τὸν καθηγητὴν του τῆς σανακριτικῆς καὶ ἐβραϊκῆς. Ἐν ᾧ παρεκαθήμεν ἐν Στοκχόλμῃ, τῷ 1889, εἰς τὸ διεθνὲς ἀνατολικὸν Συνέδριον, τὸ ἀρξάμενον ὑπὸ τὴν

προστασίαν του βασιλέως της Σουηδίας, έλαβον μίαν επιστολήν του αυτοκράτορος της Βρασιλίας καθιστώντός με ένήμερον των προόδων του εν ταις σανκκριτικαίς μελέταις. Έδειξα την επιστολήν ταύτην εις τον βασιλέα της Σουηδίας, 'Όσκαρ Β', οστις ήτο και αυτός πολύ έντριβής εις τας ανατολικάς φιλολογίας. Την άνέγνωσεν, έστέναξε και ειπε: «Δέν έχω καιρόν ναφιερώσω εις την σανκκριτικήν. Ό ευτυχής αυτοκράτωρ της Βρασιλίας έχει μόνον ένα λαόν να κυβερνήση· έγω έχω δύο!» *

Η τελευταία «έστεμμένη κεφαλή», περι ής έχω να ειπω λέξεις τινάς, είνε ή μακαρίτις βασίλισσα της Όλλανδίας, γυνή μεγάλης άξίας και χαριτωμένης άναστροφής. Ηρχετο συχνά εις την Άγγλιαν ως φίλη και συνήγορος του αυτοκράτορος Ναπολέοντος, όπως έλεγον αι έφημερίδες. Ηλθε να προγευματίση παρά τω Στάνλεϋ, τον όποιον παρεκάλεσε να προσκαλέση μερικους λογίους, τον Τέννυσον, Μόνκτον, Μάιλνιες (λόρδον Χάουτον), Χούζλεϋ και πολλους άλλους. Έπε-

ριμένομεν πρό πολλου και ο Τέννυσον δέν εφαινετο. Ό Στάνλεϋ επρότεινε να μη περιμένωμεν περισσότερον, άλλ' ή βασίλισσα ήρήθη να καθίση πρό της άφίξεως του μεγάλου ποιητου. Έπί τέλους, κάποιος ειπεν, ότι ίσως ο Τέννυσον έρρέμβαζεν εις τό μοναστήριον του Διακονείου, τό όποιον και ήτο αληθές. Έπήγαν και τον έζητησαν και τον έθεσαν πλησίον της βασίλισσης. Αυτή έγνώριζε θαυμασίως να κρύπτη τό στέμμα της. Άνέλαβε την συνδιάλεξιν και την εκράτησε καθ' όλην την διάρκειαν του γεύματος· αλλά δέν ήδυνήθη τίποτε ναποσπάση από τον Τέννυσον, οστις ήτο δύσθυμος. Έπειδή ήμην ο γείτων του εις την τράπεζαν, ήδυνάμην νακούω, οτι εις πασαν έρώτησιν της Βασίλισσης απήντα: «Ναι, Κυρία!» «Όχι, Κυρία!» Έν τέλει καταβάλλων μέγαν άγώνα, ειπεν: «Κυρία, περι του ζητήματος τούτου έχει κανείς να ειπη πολλά υπέρ και κατά!» Έπειτα στραφείς πρός έμέ, μοι έψιθύρισεν εις τό ους, αλλά με ψιθυρον άρκετά δυνατόν: «Θά έπεθύμουν να έθεταν πλησίον της βασίλισσης κανένα από σάς, τους όμιλητάς!»

[Έκ του Άγγλικου]

Γ. Σ.

Η ΧΡΥΣΗ ΚΑΔΕΝΑ'

Μίαν ήμέραν και μίαν νύκτα ή βροχή άπαύστως κατέπιπτεν εις τας Άθήνας. Τά πρωτοβρόχια ένωρίς ειχον επισκεφθή την ξηράν πόλιν, τό φθινόπωρον εκείνο. Τό μαρμαρίνον Άστυ έχάθη άφαντον έν μέσω της σκοτεινής όμίχλης της λαίλαπος και της όρμητικής εκείνης καταγιγίδος, θαρρείς και τό περιετύλιξαν όλον τά ύδατόρρυτα νέφη, να τό πνίξωσιν αίφνης, ως κλώσσαν με τους μικρούς νεοσσούς. Ρύακες κατακίτρινοι, σχηματισθέντες έν τω άμα, εισώρησαν εις τά ύπόγεια των οικιών και μαγαζείων μετά βοής, όλην την νύκτα ρέοντες, καθ' ήν οι άνθρωποι έπτοημένοι ήγγρύπησαν, ως να ικέτευον τον Θεόν διά τον υπερέβαλλον εκείνον καθαρισμόν, οστις ήπειλει να παρασύρη, μετά των ρύπων, κ' έπιπλα και ζώα και ανθρώπους.

Τη δ' επαύριον όντως, πρωί-πρωί, έλαμπεν ή μαρμαρίνη πόλις ως νεόλουτος παρθένος του Φαλήρου, λευκή-κατάλευκος. Τά δένδρα των όδών,

άποτιναχθέντα από της παχείας των κόνεως, έδρσοβολουν με τά καταπράσινα φύλλα των. Τό μικρόν της άκαδημίας άλσύλλιον, βαπτισθέν όλην την νύκτα εις τον άφθονον εκείνον ύετόν, άνέζησε, και κλώνες χλοεροί έδώ κ' εκεί άνέθορον αίφνης πεύκης και πίτυος και άγριελιάς, όπου εις κόσσυφος του καλλίστου είδους, κηρομύτης, κατάμαυρος, έλλοχεύων, παρεμόνευε τους διαβάτας, ν' άρπάση μίαν έλαιαν ώριμον, μαύρην ως τά πτερά του, αναλάμψασαν αίφνης, μετά την βροχήν, επί των διαβρόχων άκόμη κλάδων. Αί όδοί, ως έδάφη οικων μαρμαρόστρωτα, λαμπρώς έσπογγαρίσθησαν, παρασυρθείσας υπό των βιαιων ρυάκων της έπιχλωματωσεως αυτών, και άπέστιλβον οι πεπατημένοι πολυγωνικοί χάλικες, τό πρώτον αυτών ένσφηνωθεν στρώμα, ως άτεχνα ψηφιδώματα της παρακμής. Τά πεζοδρόμια άπήστραπτον ήδη από τό φέγγος του ήλιου, οστις με άκτινοβολήματα μαλαμοκαπνισμένου άργύρου περιεβαλλε τά μάρμαρα και τας γλυφάς των μεγάρων. Άρωμα άνθέων των ιδιωτικων κή-

πων επλήρου τον όρίζοντα, κατάγλαυκον όλον, την πρωίαν εκείνην, όπου ή Θωμαή άνεχώρει πλέον εις την μητέρα της. Δημήτηρ ώχρά, άποτυχοϋσα εις τας έρεύνας της. Όρφεϋς πένθιμος με άφωνον εκ της άπογνώσεως την λύραν. Ό καπετάν - Πέτρος ο Άποσπερίτης ειχεν επιδιορθώσει και διά χρωμάτων περικαλλύνει τό σχολιόν του κόττερον, όπερ δυστυχώς απέμεινε πάλιν σχολιόν, ως τον χαρακτήρα του ανθρώπου τον άνάποδον, τον όποιον ουδεμία χρωματιστή ευγένεια δύναται να μεταβάλη. Άλλά μη έχων ναύλον άκόμη, όπως ταξειδεύση, απέφασισε να εξαποστείλη την εξαδέλφην του διά του άτμοπλοίου, αναχωρόντος την έσπέραν εκείνην, έν συνοδεία μετά της θείας Άννούσας, ήτις, και δεύτερον στενοχωρηθείσα έν τη ξένη, επανήρχετο πάλιν εις την πατρίδα. Φίλος του, ναύτης αγαθός, θα έπεριποιείτο τας δύο γυναίκας έν τω άτμοπλοίω. Όταν δ' έφ' άμάξης τέλος κατήρχοντο αι δύο γυναίκες εις Ηπειραϊά, διερχόμεναι την όδόν Πανεπιστημίου την πάγκαλον, δέν ήδυνήθη ή Θωμαή, όσον θλιμμένη και άν ήτο, να μη θαυμάση, διά του βλέμματός της, τά εκλαμπρα μέγαρα, επί των όποιων έπαιζεν - έπαιζεν ο ήλιος όλόχρυσος, σχηματίζων νερά, κινούμενα κυματοειδώς επί των καταλεύκων μαρμαρών, ως εκαινε νερά ευμορφα τό όλόμεταξον ύφασμα της νυμφικής της έσθήτος. Και όταν ειδη τά όψα παρακάτω καθαρά και ευωδιάζοντα, την πρωίαν εκείνην, εις τά παντοπωλεία, και όταν ειδη τας σταφυλάς της Άττικής δροσολουσμένας, έντός των καλάθων, ως ραντισμένες με τρίμματα κρυστάλλων, και όταν ειδεν έν τη πλατείη της Όμονοίας φοινίκας και κυπαρίσσους μετά ένα ύετόν αίφνης τόσον χλοερά ανακύφαντα, ως από τάφων αναστάντα, και τους ανθρώπους καθαρούς ως λουσθέντας και αυτούς από του νυκτιου δμβρου, περιπατούντας ή καθημένους επί των λαμποκοπούντων προθύρων των καφενειων, ένω καθαρίως ένδεδυμένοι χωρικοί των Μεσογείων, φαιδροί και υπάδοντες σχεδόν, ως έν αρχαίω κόμφ, ώδήγουν τά άμάξια του γλεύκου, διά κλωνών άγρίας πεύκης έστεφανωμένα - δέν ήδυνήθη τότε να κρατήση τον θαυμασμόν της ή Θωμαή, ή χωρική, προς την μονογενή της Έλλάδος πόλιν, ήτις μοσχοβολούσα από την καθαριότητα, ανεπαύετο - ή πεντελησία νύμφη, την ευδίαν εκείνην ήμέραν, υπό στερέωμα κυανούν, στεφανωμένη γύρω με κατάγαλανα βουνά. Και σπογγίσασα έν δάκρυ, διότι, άτυχής εις όλα, άνεχώρει εις τοιαύτην ποθητήν διά τας Άθήνας ήμέραν, δι' ήν και μόνην τόσα δεινά υπομένουσιν οι ξένοι, έψιθύρισεν:

Έρμη Άθήνα!

Την αυτην έσπέραν δύο γυναίκες εκάθηντο εις μίαν άκραν, την καθαρωτέραν επί του έρρυπωμένου καταστρώματος του άτμοπλοίου, όπερ μετ' όλίγας ώρας απέπλεεν εις τον Ευβοϊκόν.

Η θεία - Άννούσα, σκεπασμένη πάντοτε με την μαύρην της χηρείας μανδήλαν, και ή Θωμαή, φέρουσα επί της κεφαλής της βαρύ μαύρον σάλιον, ως καλογραία της Τήνου κουκουλωμένη, υπό τό όποιον έλαμπον δύο κατάμαυροι όφθαλμοί, πλήρεις ζωής και χάριτος, όσάκις έσπόγγιζε τά δάκρυά της. Ειχεν ανοίξει ή θεία - Άννούσα τό καλάθκι της, έξεδίπλωσεν εκεί μίαν πετσέταν έντοπίαν, και εξαγαούσα ψωμίον, τυρόν και σταφυλάς, ήρχισε να τρώγη, προσκαλούσα και την Θωμαήν. Αυτή όμως σιωπηλή και πένθιμος έβλεπε τους επιβιβαζόμενους, μετά των έπίπλων των, ταξειδιώτας, μετά τόσης έμμονης, ως να έπερίμενε ν' αναγνωρίση κάποιον μεταξύ των άγνωστων εκείνων μορφών. Έπεθύμει να εξαπατηθή και αυτή, καθώς τόσοι άλλοι. Να πάθη και αυτή από μίαν γλυκειαν άυταπάτην και να ιδή τον άμοιρον άνδρα της, έτσι 'ς τά φέματα, και αυτή, μίαν στιγμήν ώραίαν, τον άνδρα της, όπου άπάλεσε πλέον διά παντός, της εφαινετο. Η άλλη θεία είνε πικρά πολλάκις και φαρμακώνει, αλλά ή άπάτη είνε γλυκεία και ήδονική, ως ο καρπός του Δένδρου της Γνώσεως έν Έδέμ. Τό βίντσιον, κροτούν γοερώς τας άλύσεις του, έξηκολούθει ν' ανασύρη έπιπλα και έμπορεύματα. Οι επιβάται, άνήσυχoi ως υπηρέται ξενοδοχείου την ώραν της μεσημβρίας, έτρεχον έδώ κ' εκεί εκφρονες, αναβαίνοντες κλίμακας, καταβαίνοντες εις τους θαλάμους, όμιλούντες συγκεχυμένους λόγους, φωνάζοντες τους λεμβούχους, κρίζοντες τους θαλαμηπόλους, βαστάζοντες καλάθους, πυξίδας, παιδία, κυνάρια, σύροντες γυναίκας, δριθας, χήνας, με βοήν, όλονέν αυξουσαν.

Η θεία - Άννούσα, ίνα μη καταθλίβη την ανειψίαν της, παύσασα πλέον να όμιλή περι του Λαλεμήτρου, άν και ένδομύχως ουδέποτε έπαυσε να διαμαρτύρηται και να λέγη ότι ειδεν αυτον εις τον Άγιον Διονύσιον, ήρχισε τώρα, τρώγουσα, να δηγγεται προς την Θωμαήν περι της πατρίδος των, ίσως και της ανοίξη την έρεξιν, να φάγη και αυτή όλίγον. Και ένθυμουμένη διάφορα έπεισόδια του βίου της, έτρωγε και όμιλει, με στωμυλιαν άτελειώτον, με έρεξιν νοσταλγοϋντος ανθρώπου, την στιγμήν που αποπλέει διά την αγαπητήν του γην, με την στερεάν πεποιθήσιν ότι ουδεις πλέον δύναται να τον έμποδίση. Η Θωμαή, άφηρημένη πάντοτε προς τους άδιακόπως εισερχομέ-

* Ίδε σελ. 140.

νους ξένους, ἤκουεν ἴσως, ἢ καὶ δὲν ἤκουεν. Ἄλλ' ἡ θειά - Ἀννούσα ὡς νὰ ἐπεριπάτει ἐν τῷ χωρίῳ της, ὡς νὰ ἐκάθητο ἐν τῷ οἰκίῳ της, ἢ καὶ εἰς τὸν φουρνον ἀκόμη, περιμένουσα νὰ φουρνίσῃ, ἔλεγε τί ἔπαθε μιὰ φορά τοῦ πῆγε ν' ἀργολογήσῃ ἔς τὸ ἀμπέλι τὸν Μάϊον. καὶ ἤρε μιὰ φωνὴ μὲ ὄχαις, καὶ αὕτη ἐνόμισε πῶς ἦσαν μισοργούδια, καὶ ἐπῆγε νὰ τὰ πιάσῃ, καὶ μόνον πῶς δὲν τὴν δάγκασαν καὶ ὅταν πάλιν τὸ κύμα τῆς ἀρπάξῃ δυὸ σινδόνια, ποῦ πῆγε μιὰ φορά νὰ λευκάνῃ ἔς τὸ Ξάνεμο, καὶ μόνον ποῦ δὲν ἐπνίγηκεν ἕως νὰ τὰ πιάσῃ πῶς ὑπῆγεν, ἐν κοντόγυρτο, ἔς τὸ Κάστρο, νὰ λειτουργήσῃ, ἔς τὸν Ἄη Γιάννη, καὶ ξέχασεν ἀπὸ τὴν βία της τὴν λειτουργιά, καὶ ἐλειτούργησε, λέει, ὁ παπᾶς μὲ φωμί...

Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει καὶ τὸ ἀτμόπλοιο ἐξηκολούθει νὰ παραλαμβάνῃ ἀκόμη ἐμπορεύματα καὶ ἐπιβάτας καὶ ἄλλους νὰ περιμένῃ, μὲ σφυρίγματα γοερὰ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐβόιζεν ὁλος ὁ λιμὴν. Ἡ θειά - Ἀννούσα, καθαρὰ πάντοτε καὶ ἀμειπτος, εἶχε παραλάβει καὶ τὸ κανατάκι της, ἕνα Ξεροχωριανὸ μαρουδι, νὰ πίνῃ καθαρὸν ὕδωρ, ὅταν θὰ ἐδίψα. Καὶ ἀφοῦ ἔφαγε καὶ ἔπιεν, ἔκαμε τὸν σταυρὸν της καὶ τὰ συνεμάζεψε πάλιν ὅλα τὰ πράγματά της, ἐντὸς τοῦ μικροῦ καλαθίου, ὡς καθαρὰ καὶ τακτικῶς ἀπὸ τὰ μικρά της χρόνια, δυσαναγετούσα διὰ τὴν βραδύτητα τοῦ ἀπόπλου. Ἡ Θωμαή, κατάκοπος, μὲ τὰς ἐλπίδας της τόσας ἡμέρας, ἤδη προσκλίνας πρὸς τὸ πλευρόν, ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της τῇ ἐσχάτῃ, ἐβυθίσθη μετ' ὀλίγον εἰς ὕπνον.

Καὶ ὁ δεσμώτης, Θωμαή μου, ὅταν βραδύνῃ ἡ χάρις, καὶ ἀπολέσῃ πᾶσαν ἀπελευθερώσεως ἐλπίδα, γέρνει ἐπάνω εἰς τὰ δεσμά του καὶ ἀποκοιμᾶται ἡσυχος πλέον...

— Νὰ πάγω νὰ τοῦ κάμω τοῦλάχιστον ἕνα μνημόσυνο!

Ἐψιθύρισε καθ' ἑαυτὴν ἡ Θωμαή καὶ ἀπεκοιμήθη, σκεπασθεῖσα μὲ τὸ μαῦρό της τὸ σάλι, ὡς ἦτο, ἐπακκουμβῶσα πρὸς τὸ πλευρόν, ὡς καλογραῖα τῆς Τήνου ἀποκοιμηθεῖσα ἐπάνω εἰς τὸν κανόνα της.

Κ' ἐκεῖ ποῦ ἠτοιμάζετο καὶ ἡ θειά - Ἀννούσα, σιγὰ - σιγὰ, νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ αὕτη ἐπάνω εἰς ἕνα κυλιμάκι, τὸ ὁποῖον ὑπέστρωσε, παρά τινα ὀγκώδη κύλινδρον καραβοσχοίνου, ὡστε νὰ σχηματίζεται μεταξύ τῶν δύο γυναικῶν περιφραγμα, ἀσφαλὲς ὡπωςδὴποτε ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον τοῦ καταστρώματος, — ἦτο τακτικῶς αὕτη καὶ καθαρὰ — αἰφνης ναύτης γηραλέος τοῦ πλοίου, μὲ πισσωμένον ἱμάτιον, καὶ κατραμωμένον κοῦκλον,

ὁ ναύτης, εἰς ὃν ἐσύστησε τὰς δύο γυναῖκας ὁ καπετὰν Πέτρος ὁ Ἀποσπερίτης, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῆς θειά - Ἀννούσας, ὀδηγῶν καὶ κοντόν τινα ἐπιβάτην, ἕνα πολιδὸν σχεδὸν καὶ κυφὸν ὀλίγον ἄνθρωπον, μὲ καινούργη ἐνδυμασίαν, ἀποστίλθουσαν, καὶ μὲ μιαν παράδοξον χρυσὴν ἀλυσιν ἐπὶ τοῦ στήθους ἐκλάμπουσαν.

— Νά, τῷ εἶπεν ὁ γηραλέος ναύτης, αὐταῖς μονάχα αἱ δύο γυναῖκες εἶνε γιὰ τὴν πατρίδα σου.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ θειά - Ἀννούσα, θαρροῦσα ὅτι οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνδρες θὰ προσπεράσουν πρὸς τὴν πύρραν, ἔκλυε τὴν προσευχὴν της νὰ κατακληθῇ καὶ αὕτη καὶ ἡσυχάσῃ, ζαλισμένη ἀπὸ τὴν ἀνάσιν κινήσιν τῶν ἐπιβατῶν καὶ τῶν ὑποχονίων κρότων, ὡς νὰ ἐκρημνίζοντο σπίτια κάτω εἰς τὸ κύτος τοῦ πλοίου, ἀλλ' ὁ ξένος, ὃν ὠδήγει ὁ γηραλέος ναύτης, ἀντὶ νὰ προσπεράσῃ, ἐστάθη ἐκεῖ, ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου τῶν καραβοσχοίνων μετὰ θάρρους, καὶ κύψας ἀνηρέυνα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θειά - Ἀννούσας. Βλέπων δὲ αὐτὴν κατὰ πρόσωπον ἠρώτησε:

— Μὲ γνωρίζεις, γερόντισσα;

— Ποῦ νὰ σὲ γνωρίσω, γιέ μ'!

— Εἶμαι πατριώτης σου, καὶ πάω γιὰ τὴν πατρίδα. Μαζί θὰ πάμε.

Ἡ θειά - Ἀννούσα ἀπόμεινε καὶ τὸν ἐκύτταζεν ὡς ἀρνίον.

Κ' ἐκεῖνος βλέπων ὡσαύτως αὐτὴν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ, — ἦτο νυξ πλέον, καὶ ἤναψαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ φανάρια οἱ ναῦται πρὸς ευκολίαν τῆς ὑπηρεσίας — ἐπανηρώτησε:

— Δὲν μὲ θυμᾶσαι; Δὲν ἐπῆρες καμμιά φορά ἀλεύρι ἀπὸ τὸ μαγαζί μου; Σήμερα ἔφθασα ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν καὶ πάγω γιὰ τὸ χωριό. Εἶμαι ὁ Λαλεμηῆτρος.

— Ὁ Λαλεμηῆτρος! ἐκραύγασε τότε δυνατὰ ἡ γραῖα, καὶ ἀνηγέρθη πάραυτα. Καὶ βλέπουσα τὴν ὀλόχρυσον καδένα του, λάμπουσαν εἰς τὸ φῶς τοῦ φαναρίου, τὸν ἐνηγαλίσθη, ὡς μήτηρ, τραυλίζουσα, ἐν συγκινήσει, μὲ δάκρυα:

— Καλὰ λὲς γιέ μ'! Καλὰ λὲς γιέ μ'! Ὁ Λαλεμηῆτρος μὲ τὴν χρυσὴν καδένα!

Καὶ ὀλολύζουσα ἤδη ἐθρηνολόγει ἡ γραῖα ἐκ συγκινήσεως καὶ χαρᾶς:

— Ἄχ! γιέ μ'! Ἄχ! γιέ μ'!

Ὁ Λαλεμηῆτρος πρὸς τοὺς αἰφνιδίους ἐκείνους θρήνους τῆς γυναικός, ἐκάμωθη ἐν τρόμῳ, ὑπέπτυνε κακὸν καὶ ἠρώτησε τεταραγμένος:

— Εἶνε καλὰ ἡ Θωμαή! Γιατί κλαῖς ἔτσι;

Συγχρόνως τότε καὶ ἡ Θωμαή, ὄνειρευομένη, τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὅπου βαθεῖα εἰς τὸν ὕπνον της εἶχεν ὑπηγήσει ἠδέως τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου

της, φαίνεται, εἶχεν ἀναταραχθῆ ἀποτόμως καὶ ἀνακαθίσασα εἰς τὰ γόνατά της, μὲ τὸ κατὰμαυρον σάλι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της κουκουλωμένη, ὡς καλογραῖα κάμνουσα τὸν κανόνα της τὰ μεσάνυχτα, ἐστέναζεν, ὡς ἐν κινδύνῳ, δις στεναγμοὺς ὡς γόους, ὡς θρήνους, ἐπάνω εἰς τὸ ὄνειρόν της:

— Λαλεμηῆτρό μου! Λαλεμηῆτρό μου!

Καὶ ἔμεινε πάλιν εἰς τὰ γόνατά της ἐκεῖ, βωβή, βυθισμένη εἰς τὸν ὕπνον, ὡς καλογραῖα ἐξακολουθοῦσα τὸν κανόνα της.

Ὁ Λαλεμηῆτρος τότε ἐνωτισθεὶς αἰφνης τόνον φωνῆς προσφίλους, τῆς Θωμαῆς τοῦ τὴν φωνῆν, τὴν ὁποῖαν τόσους χρόνους εἶχε ν' ἀκούσῃ καὶ ἀναγνωρίσας πάραυτα τὴν κατατομὴν ἐκείνην τὴν ἀγαλακτώδη τοῦ σώματος τῆς συζύγου του, ἔκυψε πρὸς τὸ ὠχρόλευκον κοιμώμενον ἀκόμη πρόσωπόν της. Ἀνεγνώρισε τὴν σύζυγόν του καὶ ἐναγκαλισθεὶς κατεφίλησεν αὐτὴν κράζων:

— Θωμαή μου! Θωμαή μου!

Ἐκείνη ἀφύπνωσασα τότε, καὶ τρέμουσα ὡς ἰχθὺς ἐν μέσῳ ἐκείνων τῶν αἰφνιδίων περιπτύξεων καὶ φιλημάτων, ἀνεφώνησε μὲ σταυροκοπήματα κινδύνου, παγωμένη.

— Θειά - Ἀννούσα!

Ἡ γραῖα, ἀπὸ γλωσσοδέτην καταληφθεῖσα τῶρα, ἔμεινε ἀκίνητος καὶ ἀναυδος. Ἡ δὲ Θωμαή, ζαλισμένη ἀπὸ τὴν τρομακτικὴν ἐκείνην ἀφύπνωσιν, ἀπώθησε τὰς χεῖρας ἐκείνας αἰτινες τὴν περιπτύχθησαν εἰς τὸν ὕπνον της, τὰ χεῖλη ἐκείνα τὰ ὁποῖα τὴν ἐφίλησαν εἰς τὸ ὄνειρόν της, καὶ ἐψιθύριζεν ἀκόμη ἐν ταραχῇ.

— Παναγία μου! Ποῦ εἶμαι;

Ἄλλὰ τότε οἱ ὀφθαλμοὶ της, γαληνιάσαντες μικρὸν ἀπὸ τοῦ αἰφνιδίου σάλου, προσέπεσον ἤρεμοι ἐπὶ τῆς χρυσῆς καδένας τοῦ Λαλεμηῆτρο, καὶ ἔκθαμβοι ἐθεώρουν αὐτὴν, ἐν τῇ ἀμφιβόλῳ ἐκείνῃ τῆς ἐργηγόσεως στιγμῆς, ἐνῶ ἡ θειά - Ἀννούσα, ἀνακτῆσασα τὴν ψυχικὴν ἠρεμίαν καὶ τὴν φωνὴν της, ἐκραύγαζεν:

— Ὁ Λαλεμηῆτρος, Θωμαή! Ὁ Λαλεμηῆτρος, μὲ τὴν χρυσὴν καδένα! Δὲν σ' τῶλεγα ἐγὼ πῶς τὸν εἶδα εἰς τὸν Ἄη - Διονύσιον;

Τότε καὶ ἡ ἀγκυρα τοῦ πλοίου, ἀνασυρομένη ἐν δαιμονίῳ κρότῳ στροφιγγῶν ἀλυσῶν καὶ μοχλῶν πρὸς ἀπόπλου, ἐκαλυψε τοὺς περιπαθεῖς λυγμοὺς τῆς ἀπάτου χαρᾶς τῶν ἀναγνωρισθέντων συζύγων.

Ἡ Θωμαή ὅλη χαρὰ πλέον, μὲ ἀναλάμψασαν πάλιν καὶ καταυγάζουσαν τὴν ὠχρόλευκον καλλονὴν της, φέρουσα εἰς τοὺς ὤμους της, ἀντὶ

τοῦ πενθίμου ἐκείνου σαλίου, ἔττρον, Ἰνδικόν, μεταξοφάντον, ὅπερ τῶρα ἐκόμισεν ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων ὁ σύζυγός της, ἤκουε τὰς περιπετειώδεις διηγήσεις καὶ τὰ δεινὰ τοῦ Λαλεμηῆτρο παθήματα, ἀφοῦ αὕτη πρότερον εἶχε μετὰ πόνου ἀφηγηθῆ πρὸς αὐτὸν τὰς θλίψεις καὶ τὰς πικρίας, τὰς ὁποίας ἐδοκίμασε κατὰ τὸ ὄδυνηρόν της ἀπουσίας του διάστημα, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ταξιδίου της. Ἐκεῖ, ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὅπου ἐκάθητο, παρὰ τὴν πύρρην, διὰ νὰ βλέπωσι τὸν εὐμορφὸν τῆς Ἑλλάδος κόλπον, ἤκουεν ἡ Θωμαή, ἐνῶ τὸ ἀτμόπλοιο, ἀφοῦ ἐξημέρωσε πλέον, μαλακὰ - μαλακὰ, διέσχίζε τὴν γαλανὴν τοῦ Εὐβοϊκοῦ θαλάσσαν. Εἶχε διέλθει τὸν Εὐριπὸν πλέον, μὲ τὰ φρούριά του ἀκόμη τὰ πορφυρόξανθα, καὶ ἔπλεεν ὀλοταχῶς κατ' εὐθείαν εἰς Βόλον.

Ἡ θειά - Ἀννούσα, πάντοτε καθαρὰ καὶ πάντοτε ἀμειπτος, θέλουσα ἰδιαιτέρως νὰ περιποιηθῇ τὸν Λαλεμηῆτρον — ἂν καὶ ἦτο πειραγμένη μαζί του, διότι ἠρνεῖτο τελείως ὅτι εἶχεν ὑπάγει ποτὲ εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον — προσεπάθει νὰ ἐτοιμάσῃ καφέ, ἐξαγαγούσα, ἀπὸ τὸ καλαθάκι της, ἐν λαμποκοποῦν καμινέτῳ. Ὁ Λαλεμηῆτρος εἶχεν ἤδη παραλάβει τὰς δύο γυναῖκας κάτω, εἰς τὴν πρώτην θέσιν, ἀλλ' ἐπροτίμα καὶ αὐτὸς τὸν καφέ τῆς θείας του, διότι παρεσκευασμένος μὲ τὰς χεῖράς της, τῷ ἐφαίνετο, θὰ μυρίζῃ ὀλίγην πατρίδα.

Καυμένη πατρίδα! Μόνον εἰς τὴν ξενιτεῖαν καταλαμβάνει κανεὶς τί ἀξίσεις!...

Αἱ πρῶναι αὔραι, ἀπὸ τῶν Εὐβοϊκῶν βουνῶν καὶ τῶν Λοκρικῶν ἀκτῶν, συναντῶμεναι ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἐδρῶσιζον ἠδέως μιαν τῶν γλυκυτέρων ἡμερῶν τοῦ φθινοπώρου.

— Δι' αὐτό, ἴσα - ἴσα, τὸ σφάλμα μου πολὺ ἐτιμωρήθη, Θωμαή μου, εἶπεν ἀναστενάξας ὁ Λαλεμηῆτρος, μὲ ὕφος χριστιανοῦ, διελθόντος ἤδη τὸν κανόνα τοῦ πνευματικοῦ του τὸν ἐξίλαστήριον.

Καὶ ἐξηκολούθησε τὰς διηγήσεις του. Ἐκείνη δὲ τὸν ἔβλεπε, τὸν ἔβλεπε, καὶ δὲν ἐχόρταινε νὰ τὸν ἀκούσῃ, σὰν εἰς τὰ ψεύματα, σὰν εἰς τὸ ὄνειρόν της. Καὶ ἔτριβεν ἐνίοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς της δειλιῶσα, ἵνα πεισθῇ ὅτι δὲν ἀπατάται, φοβουμένη μὴ ἐξαφανίσθῃ τὸ εὐφρόσυτον θέαμα. Καὶ τῆς ἤρχετο ἀπορία ἐνίοτε, γλυκεῖα πλέον ἐν τῇ βεβαιότητι:

— Ὁ Λαλεμηῆτρος μου εἶνε αὐτός;

Καὶ πάλιν γελῶσα, πεπεισμένη πλέον περὶ τῆς ἀληθείας καὶ προσπαίζουσα μὲ τὴν ἀπλότητα τῆς θείας της, ἀπέτεινε πρὸς αὐτὴν πλα-

Ἐλαιογραφία : Θαλείας Φλωρά.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

(Ἀπό τὴν Ἐκθεσὶν τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλοτέχνων.)

Ἐλαιογραφία : Η. Λαμπράκη.

ΟΡΝΙΘΟΠΩΛΙΣ

(Ἀπό τὴν Ἐκθεσὶν τῆς Ἑνώσεως τῶν Καλλιτεχνῶν.)

γίως τὴν παιγνιώδη πείραξεν, ἐρωτῶσα τὸν ἄνδρα τῆς :

— Τὴν εἶδες λοιπὸν τὴν θειά- Ἀννούσα ἔς τὸν Ἄη-Διονύσιο ; . . .

Ἐκ Βόλου, ὅπου κατὰ πρῶτον ἐφθασε, μετὰ τὸ κοντὸν καὶ χονδρὸν κόττερον τοῦ καπετάν-Ἡλία, ἔκφρων, τρέχων τυφλὸς εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ, διηγείτο ὁ Λαλεμηῆτρος, ἀνεχώρησε τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς Πειραιᾶ, ἵνα μὴ ἀνακαλυφθῆ ὑπὸ τῶν δανειστῶν του. Ἄλλὰ τί ἤθελεν εἰς Πειραιᾶ ; Κατὰ τὸν πλοῦν, ἐν ἐξάψει εὐραθείας, ὡσεὶ ἐδιώκετο ὑπὸ τινος, ἀπεπειράθη νὰ ριφθῆ εἰς τὴν θάλασσαν, παρὰ τὸ Σούνιον, ἀλλ' ἐννοηθεὶς ὑπὸ τινος ναύτου, ἐκρατήθη. Μόλις δ' ἀποβιβάσθεις εἰς Πειραιᾶ, συνήντησεν ἕνα γλωσσίτην, ὅστις ἄρτι ἐπανακάμφας ἐξ Ἀμερικῆς, διηγείτο εἰς ὄμιλον ναυτικῶν τὰ ἀμύθητα καὶ σύντομα κέρδη τῆς Ἀλάσκας, ἀπὸ τῶν ἀρτιφανῶν μεταλλείων τῆς ὁποίας αὐτὸς ἐπέστρεφε πλοῦσιος, εἰς τὸ χωρίον του. Τότε, μετὰ τὰς διηγήσεις ἐκείνας, ἡ θλίψις του ὅτι ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν του μετεβλήθη εἰς μανίαν πλέον, ἣτις βραίως, ὡς λωρίον δουλευούσης μηχανῆς, τὸν παρέσυρε πρὸς ἐκείνους τοὺς κόσμους πάλιν, ὄχι μὲ πόθον, ἀλλὰ μετὰ λύσσαν πλέον, νὰ ἐπανακτήσῃ τὰ ἀπολεσθέντα. Δίψα ἤδη κατέφλεγε τὰ σπλάγχνα του, ὡς νὰ εἶχε μεθύσθῃ ἀπὸ οἴνου. Κ' ἐθολώθη ὁ ἐγκέφαλός του καὶ ἀπεσβέσθη τελείως ἡ μνήμη του. Κ' ἐλησμόνησε τὰ πάντα τότε, μέσα εἰς ἐκείνην τὴν τρικυμίαν τῆς ψυχῆς του. Καὶ κόσμον καὶ πατρίδα καὶ σύζυγον. Ὁ ναύτης ἐκείνος τὸν ἔσωσε κατὰ τὸν πλοῦν, ἐλέησας αὐτόν, ἀλλ' ἡ μοῖρά του ἀνελέημων, τὸν ὤθει πάλιν εἰς τὴν ἐξαφάνισιν, διότι δὲν θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὸ χωρίον του, ἂν δὲν ἐσχημάτιζε περιουσίαν τινὰ ἐκ νέου. Ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιο τὸν ἀπεβίβασε τέλος μετὰ καιρὸν εἰς τὸν Νέον Κόσμον μετὰ τινῶν ἄλλων Λακῶνων, καὶ δύο ἀκόμη γλωσσιτῶν, ἔχοντα τόσα, ὅσα τῶν ἐχρειαζόντο διὰ τὰς πρώτας του δαπάνας. Φθάσας δὲ εἰς τὴν Ἀλάσκαν καὶ ἰδὼν ὅτι ἀληθῆ ἦσαν, ὅσα τῶν ἔλεγεν εἰς Πειραιᾶ ὁ γλωσσίτης ἐκείνος, ἐρρίφθη εἰς τὰ ὄρυγεία τοῦ χρυσοῦ, ὡς ρίπτεται διψασμένον κτήνος εἰς τὴν πηγὴν, οὐδὲν ἄλλο ἐνθυμούμενος ἐκ τοῦ παρελθόντος, εἰμὴ ὅτι κάποιος Λαλεμηῆτρος, ἀπολέσας λίρας, τὰς ὁποίας ὡς σπόγγους εἶχεν ἀποσπᾶσαι, μίαν-μίαν, ἀπὸ τοῦ

πυθμένους τῆς θαλάσσης, ἐθασανίζετο τώρα νὰ τὰς ἀνεύρῃ εἰς τὰ βάθη τὰ ἀνήλια τοῦ μεταλλείου. Καὶ ἀληθῶς ἐθασανίσθη ἐπὶ τριετίαν παλαιῶν μετὰ τὴν τρυφήν φιλοσαρκίαν του, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν τραχύτητα τοῦ κλίματος. Ἡ θεὰ τότε τοῦ χρυσοῦ, τὸ ὅποιον ἀπεθησαύρισε, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ἤρχισε νὰ καταπραύνη τὸ ἐξηγριωμένον πνεῦμά του, τὴν δὲ μανίαν τὴν πρώτην καὶ λύσσαν, διεδέχθη ἤδη γαλήνη τοῦ λογικοῦ, ὡς νὰ ἐρριψεν ὁ χρυσὸς ἔλαιον εἰς τὴν τρικυμίαν τοῦ νοῦ του. Καὶ τότε ἐν τῇ εὐδίᾳ ἐκείνῃ, ἤρχισαν νὰ ἐπιπλέωσι πάλιν εἰς τὴν μνήμην του προσφιλεῖς τοῦ παρελθόντος εἰκόνες, τὸ μικρὸν χωρίον του καὶ ἡ σύζυγός του.

Ταῦτα λέγων ὁ Λαλεμηῆτρος ἐσπόγγισε τοὺς ὀφθαλμούς του, πληρωθέντας δακρύων.

Ἡ Θωμαὴ ὡσαύτως ἐδάκρυσε.

— Τότε σοῦ ἔγραψα τὸ πρῶτον γράμμα, εἶπεν ὁ Λαλεμηῆτρος.

— Δὲν λάβαμε γράμμα σου, διέκοψεν ἡ Θωμαή.

— Δὲν λάβαμε, γυνί μ', προσέθηκε καὶ ἡ θειά Ἀννούσα, προσφέρουσα τὸν καφέ.

— Ἐχετε δίκαιον ! εἶπεν ὁ Λαλεμηῆτρος. Τὸ ἔστειλα μετὰ ἐπιβάτην, ὁ ὁποῖος ἐχάθη, εἰς ναυάγιον.

Καὶ πίνων ἤδη μετὰ ἰδιαιτέρας εὐαρεσκείας τὸν καφέ, ἐξηκολούθησεν ὁ Λαλεμηῆτρος τὴν διήγησίν του καὶ εἶπεν ὅτι ἀμέσως ὅμως μετὰ ταῦτα, ἐνῶ ἦτο ἔτοιμος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ χωρίον του, μετὰ περιουσίαν πάλιν, τόσῃν, ὥστε οὔτε τοὺς δανειστάς του νὰ φοβῆται, οὔτε τοὺς χωρικοὺς νὰ ἐντρέπεται, ἠσθένησε, καταβλήθεις ὑπὸ τῶν ἀφορήτων ἐκείνων μόχθων τῆς σκληρᾶς μεταλλευτικῆς ἐργασίας. Ὁ σύντροφός του ἠσθένησεν ὁμοίως καὶ ἀπέθανε. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπέθανον, ὑποκύπτοντες εἰς τὴν δριμύτητα τοῦ τόπου ἐκείνου, ὅπου ὄλα τὰ πράγματα εἶνε χρυσᾶ. Καὶ τὰ κέρδη χρυσᾶ, καὶ τὰ ἐξοδα χρυσᾶ. Ἄλλ' αἱ ἀσθένειαι εἶνε σιδηραῖ, εἶνε μολύβδιναί. Ὀλίγοι σηκόνονται δταν πέσουν.

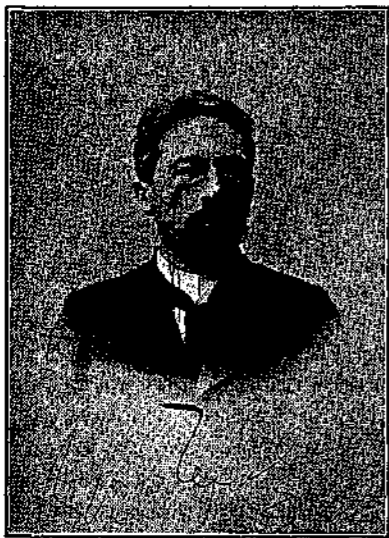
Ταῦτα λέγων, ἔρριψε τὸ βλέμμα του πρὸς τὰς ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ πλοίου καταπρασίους ἀκτὰς καὶ δακρύων ἐξ ἐνθουσιασμοῦ παρετήρησε :

— Τί ὠραίαν πατρίδα ὅπου ἔχομεν ! Κύτταξε Θωμαή, κύτταξε, θειά ! Γελοῦν ἡ ἀπρογαλιαῖς, θαρρεῖς, γελοῦν τὰ βουνά, οἱ κάμποι, ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα, ὄλα γελοῦν, εἰς τὴν πατρίδα μας.

[Ἐπεται τὸ τέλος]

[Ο Αντώνιος Π. Τσέχοφ γεννήθη τῷ 1860 ἐν Ταϊγιανῶ τῆς Ρωσίας. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδίδάχθη ἐν τῇ αὐτοῦ κοινοτικῇ Ἑλληνικῇ Σχολῇ, ἐνθα ἐξέμαθε τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὅμως μετὰ τὴν ἐκ τῆς σχολῆς ἀποφοίτησιν ἐλησμόνησεν ἐπιδοθεὶς εἰς τὰ ρωσικά. Εἰσῆλθε κατόπιν εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του ἐνεγράφη τῷ 1879 εἰς τὴν ἱατρικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Μόσχᾳ Πανεπιστημίου, ὅθεν τῷ 1884 ἀποφοίτησε λαβὼν δίπλωμα ἱατροῦ. Τῷ 1890 ἐπεχείρησε μακρινὸν ταξίδιον εἰς Σαγαλὴν καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐξέλεξε αὐτὸν ἐπίτιμον αὐτῆς μέλος. Ὁ Τσέχοφ κατέχει μεταξύ τῶν συγχρόνων Ρώσων συγγραφέων θέσιν ἐξαιρετικὴν. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν βαθύτητα τῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως, τὴν πιστότητα καὶ ἀλήθειαν τῶν χαρακτῆρων, τὸ αὐστηρὸν τῆς συνθέσεως, τὸν εἰλικρινῆ σκεπτικισμὸν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἀμεροληψίαν. Τὰ ἔργα τοῦ Τσέχοφ προξενοῦσιν ἐντύπωσιν διαρκῆ καὶ ἀπολύτως πρωτότυπον, οἱ δὲ κριτικοὶ πάντες ἀνομολογοῦσιν, ὅτι ὁ Τσέχοφ εἶνε ὁ Μωπασάν τῆς Ρωσίας. Ὡς ὁ Γάλλος μυθιστοριογράφος, ἔγραψε πλείστα μικρὰ ἀριστουργήματα πλήρη παρατηρητικότητος καὶ ποιήσεως, ἀληθινὰ φιλολογικὰ κομφοτεχνήματα].

Σὲ ποιὸν νὰ πῶ τὸν πόνο μου;...

Ἐσπερινὴ ἀμφιλύκη. Ὁγκώδεις τολύπαι ὑγράς χιόνος στροβιλιζόνται πῆριξ τῶν μόλις ἀναφθέντων φανῶν καὶ ὡς λεπτὸν ἀπαλὸν στρώμα ἀπλοῦνται ἐπὶ τῶν στεγῶν, ἐπὶ τῶν ράχεων τῶν ἵππων, ἐπὶ τῶν ὤμων, ἐπὶ τῶν πέλων. Ὁ ἠνίοχος Ἴωνᾶς Ποτάπωφ, καταλευκός ὡς φάσμα, εἶχε συμμαζευθῆ ὅσον εἶνε δυνατόν νὰ συμμαζευθῆ ζωντανὸν σῶμα, καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἐλκῆθρου του, καὶ δὲν ἐκινεῖτο. Καὶ ὀλόκληρος χιονοστοιβάς ἀν ἐπιπτεν ἐπάνω του, θά ἐλεγες, ὅτι καὶ τότε δὲν θὰ ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην ν' ἀποτινάξῃ ἀπ' ἐπάνω του τὴν χιόνα. . . Τὸ ἵππάριον του ἦτον ἐπίσης λευκὸν καὶ ἀκίνητον. Μὲ τὴν ἀκίνησίαν του, μὲ τὰς γωνιώδεις γραμμάς καὶ τὴν ραβδοειδῆ εὐθιότητα τῶν ποδῶν του καὶ ἐκ τοῦ σύγγεγυς ἀκόμη ὡμοιάζε πρὸς πεντάλεπτον ζαχαρωμένον ἀλογάκι. Ἦτο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, βυθισμέ-

νον εἰς διαλογισμούς. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ διαλογίζεταί ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἀπέσπασαν ἀπὸ τὸ λιβάδι, ἀπὸ τὰς φαιὰς εἰκόνας, ποῦ συνείθισε νὰ βλέπῃ, καὶ τὸν ἔρριψαν ἐδῶ, μέσα εἰς αὐτὸν τὸν λαβύρινθον, τὸν γεμάτον ἀπὸ τεράστια φῶτα, ἀπὸ ἀδιάλειπτον τυρῶδη καὶ ὀλονὲν τρέχοντας ἵππους;

Ὁ Ἴωνᾶς καὶ τὸ ἵππάριον του πρὸ πολλοῦ ἤδη δὲν ἐκινήθησαν ἀπὸ τὴν θέσιν των. Εἶχον ἀνχωρήσει ἐκ τῶν σταύλων πρὸ τοῦ γεύματος καὶ δὲν εἶχον κάμει ἀκόμη οὔτε ἓνα δρόμον— οὔτε ἓνα. Ἴδου, ἀνὰ τὴν πόλιν ἀπλοῦται ἡ ἐσπερινὴ σκοτία. Τὰ ὠχρὰ φῶτα τῶν φανῶν ὑποχωροῦσιν ἀπέναντι τῶν ζωντανῶν χρωμάτων καὶ ὁ θόρυβος τῆς κινήσεως τῶν ἀγχιῶν ἐξικνεῖται εἰς τὸ ζενιθ αὐτοῦ.

— Ἀμαξᾶ! ἀκούει ὁ Ἴωνᾶς, ποῖος μὲ πηγαίνει εἰς τὴν ὁδὸν Βίμποργ; Ἀμαξᾶ!

Ὁ Ἴωνᾶς ἀνασκιρτᾷ καὶ διὰ μέσου τῶν ἐκ τῆς χιόνος κεκολλημένων βλεφαριδῶν του βλέπει στρατιωτικὸν τινα μὲ μανδύαν καὶ κουκούλαν.

— Ὅδὸς Βίμποργ! ἐπαναλαμβάνει ὁ στρατιωτικὸς. Μὰ δὲν μοῦ λές ἐσύ, κοιμάσαι; Ὅδὸς Βίμποργ, σοῦ λένε!

Εἰς σημεῖον συγκαταθέσεως ὁ Ἴωνᾶς σύρει τὰ ἠνία, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐκ τῆς ράχεως καὶ τῶν ὤμων τοῦ ἵπου χύνονται στρώματα χιόνος. . .

Ὁ στρατιωτικὸς καθίζει εἰς τὸ ἐλκῆθρον. Ὁ ἐλκῆθρηλάτης κροτεῖ τὴν γλῶσσαν, τεντόνει ὡς κύκνος τὸν ἀνχένα, ἀνυψοῖ καί, μᾶλλον ἀπὸ συνήθειαν ἢ ἀπὸ ἀνάγκην, κραδαίνει τὸ μαστίγιον. Τὸ ἵππάριον τεντόνει καὶ αὐτὸ τὸν λαιμόν, κάμπτει τοὺς ραβδοειδεῖς πόδας του καὶ νωχελῶς κινεῖται ἐκ τῆς θέσεώς του. . .

— Ποῦ χώνεσαι, σατανᾶ! ἀκούει μόλις ἐξέκινησεν ὁ Ἴωνᾶς νὰ τοῦ φωνάζουν ἀπὸ τὸ σκοτεινόν, τὸ ἐμπρὸς—ὀπίσω κινούμενον πλήθος.

Ποῦ 'ς τὸ διάβολο πηγαίνεις; Κράτει δεξιά!

— Δὲν εἰξεύρεις νὰ διευθύνῃς! Δεξιά κράτει! εἶπε θυμωμένος ὁ στρατιωτικὸς.

Ἐθρίζει ἀμαξηλάτης κλειστοῦ ὀχήματος ὀργίλως προσβλέπει καὶ τινάσσει ἐκ τῆς χειρὶδός του τὴν χιόνα διαβάτης τρέχων νὰ περάσῃ εἰς τὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιον καὶ προσκρούων εἰς τὴν μούρην τοῦ ἵππαρίου. Ὁ Ἴωνᾶς διηνεκῶς ἐγειρεται καὶ κάθεται ἐπὶ τῆς θέσεώς του, ὡς ἐπὶ βελονῶν, τινάσσει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τοὺς ἀγκῶνας καὶ περιστρέφει τοὺς ὀφθαλμούς σὰν ζαλισμένος, ὡς νὰ μὴ ἐνοῆῃ ποῦ εὑρίσκεται καὶ διατί εὑρίσκεται ἐδῶ.

— Τί ἀχρεῖοι ποῦ εἶνε! . . εἶπεν εὐφρολογῶν ὁ στρατιωτικὸς. Πηγαίνου, νομίζεις, ἐπίτηδες νὰ συγκρουσθῶν μαζί σου ἢ νὰ πέσουν κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογο. Ἐπίτηδες τὸ κάμνουν!

Ὁ Ἴωνᾶς στρέφει καὶ προσβλέπει τὸν ἐπιβαίνοντα καὶ κινεῖ τὰ χεῖλη. . . Θέλει, νομίζεις, νὰ εἰπῇ κάτι, ἀλλ' ἀπὸ τὸν λάρυγγά του βρόγγχος μόνον ἐξέρχεται.

— Τί τρέχει; ἐρωτᾷ ὁ στρατιωτικὸς.

Ὁ Ἴωνᾶς προσπαθεῖ νὰ μειδιάσῃ μορφαζών, ἐντείνει τὸν λάρυγγα καὶ ψελλίζει:

— Ὁ γυῖός μου, δηλαδή . . αὐτὸ . . ὁ γυῖός μου πέθανε προχτές.

— Χμ. . . Καὶ ἀπὸ τί ἀπέθανε;

Ὁ Ἴωνᾶς στρέφεται μὲ ὄλον του τὸ σῶμα πρὸς τὸν ἐπιβαίνοντα καὶ λέγει:

— Ἀμ' ποῖος τὸ ξέρεῖ! Ἀπὸ τυφο, φαίνεται . . . τρεῖς ἡμέρας ἦταν ἄρρωστος 'ς τὸ νοσοκομεῖο καὶ πέθανε. . . Ἐτσι ἦθελ' ὁ Θεός.

— Γύρισε τάλογο, διάβολε! ἠκούσθη εἰς τὸ σκότος. Στραβὸς εἶσαι, παληόσκυλο; Μάτια δὲν ἔχεις;

— Τράβα, τράβα. . . λέγει ὁ στρατιωτικὸς. Ἐτσι δά, οὔτε αὔριο δὲ θά φθάσουμε. . . Για κτύπα!

Ὁ ἀμαξηλάτης ἐντείνει αὐτὸν τὸν λαιμόν, ἀνασηκόνεται καὶ μὲ ἀπειροκαλίαν κραδαίνει τὸ μαστίγιον. Ἀκολουθῶς προσβλέπει ἐπανειλημμένως τὸν ἐπιβαίνοντα, ἀλλ' ἐκεῖνος ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ προφανῶς δὲν εἶνε διατεθειμένος ν' ἀκούσῃ. . . Ἀποθιβάσας τὸν στρατιωτικὸν εἰς τὴν ὁδὸν Βίμποργ, σταματᾷ εἰς ἓν καπηλεῖον, κύπτει ἐπὶ τῆς ἐμπροσθεν τοῦ ἐλκῆθρου θέσεώς του καὶ μένει πάλιν ἀκίνητος. . . Ἡ ὑγρὰ χιὼν κάμνει πάλιν κατάλευκον αὐτὸν καὶ τὸ ἵππάριον του. . . Παρέρχεται μία ὥρα, παρέρχεται ἄλλη. . .

Ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου, ἰσχυρῶς κτυποῦντες μὲ τὰς πηλοβατίδας των καὶ βωμολοχοῦντες, διέρχονται τρεῖς νεανία: οἱ δύο ἐξ αὐτῶν εἶνε ὑψη-

λοὶ καὶ ἰσχυροί, ὁ δὲ τρίτος μικρόσωμος καὶ κυφός.

— Ἀμαξᾶ, εἰς τὴν ἀστυνομικὴν γέφυραν! κραυγάζει διὰ τραμῶδους φωνῆς ὁ κυφός, εἶκοσι καπίκια καὶ τοὺς τρεῖς!

Ὁ Ἴωνᾶς ἀνασύρει τὰ ἠνία καὶ κροτεῖ τὴν γλῶσσαν. Εἶκοσι καπίκια ἦτο εὐτελεὲς ἀγώγιον, ἀλλὰ τί πρὸς αὐτὸν τὸ ἀγώγιον τοῦτο; . . Ἡ ἐν ρούβλιον ἢ πέντε καπίκια τῶρα δι' αὐτὸν εἶνε τὸ ἴδιον ἄρκει νὰ ἔχῃ ἀγώγιον. . . Οἱ νεανία ἀθούμενοι καὶ βωμολοχοῦντες πλησιάζουσι τὸ ἐλκῆθρον, εἰσέρχονται διὰ μιᾶς καὶ κάθηνται καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ κάθισμα. Ἄρχεται ἡ συζήτησις περὶ τοῦ ποῖος ἐκ τῶν τριῶν θὰ ἴσταται ὄρθιος. Μετὰ πολλὰς ὑβρεῖς, ἀντιλογίας καὶ ὄνειδισμούς ἀπεφασίσθη νὰ σταθῇ ὁ κυφός ὡς μικρότερος.

— Αἱ, ἐμπρός! ἀναφωνεῖ ὁ κυφός, τοποθετούμενος καὶ φυσῶν εἰς τὸ ἰνίον τὸν Ἴωνᾶν. Κτύπα! Μὰ ἔχεις δά κ' ἓνα καλπάκι, καύμενε! Χειρότερο ἀπ' αὐτὸ δὲ βρίσκεται μέσα 'ς ὅλη τὴν Πετρούπολι. . .

— Χι-χι-χι! . . γελᾷ ὁ Ἴωνᾶς. Τί ἔχει;

— Τί ἔχει; . . Ἐλα, τράβα! Ἐτσι δά θά μᾶς πηγαίνῃς 'ς ὄλο τὸ δρόμο; ἔτσι δά; . . Ὁ φᾶς σθερκιές. . .

— Πᾶει νὰ σπάσῃ τὸ κεφάλι μου. . . λέγει εἰς ἐκ τῶν ὑψηλῶν. Χθὲς εἰς τὸ σπῆτι τοῦ Δουκμάσωφ ἐγὼ καὶ ὁ Βασιλάκης ἠπιαμε τέσσερες μποτίλιες κονιάκ. . .

— Δὲν ἐνοῶ τί καταλαβαίνουν ποῦ λένε φέμματα! λέγει θυμωμένος ὁ ἄλλος ὑψηλός. Ψευτιές, ποῦ ἀηδιάζεις νὰ τις ἀκούης.

— Μὰ τὸν Θεό, ἀλήθεια. . .

— Ὅσο εἶν' ἀλήθεια πῶς βῆγει κι' ὁ φύλλος.

— Χι-χι-χι! γελᾷ πάλιν ὁ Ἴωνᾶς! Διασκεδαστικοὶ ἀφεντάδες!

— Μπᾶ, ποῦ νὰ σὲ πάρῃ ὁ διάβολος! . . λέγει τότε τεταραγμένος ὁ κυφός. Ὁ πηγαίνῃς, βρὲ γρηᾶ χολέρα ἢ ἔχι; Δρόμος εἶν' αὐτὸς ποῦ κάνεις; Τίναξέ του κἀναδυὸ καμτσικιές! Ντέ, διάβολε, ντέ! Δός του!

Ὁ Ἴωνᾶς αἰσθάνεται ὀπισθὲν του τὸ συστρεφόμενον σῶμα καὶ τὸν δονισμὸν τῆς φωνῆς τοῦ κυφοῦ. . . Ἀκούει τὰς κατ' αὐτοῦ ἀπευθυνομένας ὑβρεῖς, βλέπει ἀνθρώπους καὶ τὸ αἰσθημα τῆς ἀπομονώσεως βαθμηδὸν ἄρχεται ἐκλείπον. . . Ὁ κυφός ἐξακολουθεῖ ὑβρίζων καὶ βλασφημῶν μέχρις ἀποπνιγμοῦ. Οἱ ὑψηλοὶ ἀρχίζουν νὰ ὀμιλοῦν περὶ τινος Ναδέζδας Πετρόβνας. Ὁ Ἴωνᾶς τοὺς παρατηρεῖ. Ἐπωφεληθεὶς ἐκ βραχείας διακοπῆς προσβλέπει αὐτοὺς μίαν ἀκόμη φορὰν καὶ ψιθυρίζει:

— Κ' ἐγὼ. . . αὐτὴν ἐβδομάδα. . . αὐτὸ. . . πέθανε, ὁ γυῖός μου!

— «Ὅλοι θ' ἀποθάνωμε... ἀναστενάζει ὁ κυφὸς ἀπομάσσων τὰ χεῖλη κατόπιν βηχός.— «Ἐλα, κτύπα, κτύπα! Ἄ, μὰ ἔτσι δὲν θὰ φθάσωμε ποτέ. Πότε θὰ μὰς πᾶς;

— Δὲν τότε κούντας λιγάκι στὸ σβέρκο;!

— Γρη῏α χολέρα, ἀκούς; Θὰ σοῦ σπάσω τὸ σβέρκο! ἂν σὰς μιλήσῃ κανεὶς μὲ τὸ καλὸ μπορεῖ νὰ πάῃ πεζός! Τ' ἀκούς; ἡ δὲ χαμπαρζέεις τὰ λόγια μας;

Καὶ ὁ Ἰωνᾶς γελά:

— Χι-χι-χι!... Διασκεδαστικοὶ ἀφεντάδες... τὴν ὑγεία τους νάχουνε!

— Ἀμαξᾶ, εἶσαι παντρεμένος; ἔρωτᾷ ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς.

— Ποιός, ἐγώ; Χι-χι... διασκεδαστικοὶ ἀφεντάδες! Τώρα γυναϊκά μου εἶνε ἡ μαύρη γῆς... Χι-χο-χό... θέλω νὰ πῶ, ὁ τάφος... Νά, ὁ γυιός μου ἀπόθανε, κ' ἐγὼ ζῶ... Παράξενο πρᾶμμα... ὁ χάρος ἔκαμε λάθος στὴν πόρτα κ' ἐχτύπησε ἄλλη... ἀντὶς νάρθη σὲ μένα, ἐπῆγε στὸ γυιό μου...

Καὶ ὁ Ἰωνᾶς στρέφεται, διὰ νὰ διηγηθῇ, πῶς ἀπέθανεν ὁ υἱὸς του, ἀλλ' ἰδοὺ ὁ κυφὸς ἀναστενάζει ἐλαφρῶς καὶ ἀναγγέλλει, ὅτι δόξα τῷ Θεῷ ἔφθασαν ἐπὶ τέλους...

Λαβῶν τὰ εἰκοσι καπίκια ὁ Ἰωνᾶς ἐπὶ ἰκανὴν ὠραν παρακολουθεῖ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τοὺς εὐθύμους νεανίας, οἵτινες ἐξηφανίσθησαν εἰσελθόντες εἰς σκοτεινὴν τινα θύραν.

Καὶ πάλιν ἀπέμεινε μόνος, καὶ πάλιν ἀπέμεινε ἐν τῇ σιωπῇ... Ἡ σιγήσασα πρὸς μικρὸν θλίψις ἀναθρώσκει αὐτὸς καὶ καταπίπτει τὸ στῆθος του μετὰ πλειοτέρας δυνάμεως... Τὰ βλέμματα τοῦ Ἰωνᾶ τραχωδῶς καὶ μαρτυρικῶς γυρνοῦν ἀνά τὰ πλήθη τὰ συνωθούμενα ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ: τάχα νὰ μὴ εὕρισκεται μέσα εἰς τὰς τόσας χιλιάδας τῶν ἀνθρώπων ἕστω καὶ ἕνας ὁ ὁποῖος νὰ τὸν ἀκούσῃ; Ἀλλὰ τὰ πλήθη τρέχουν χωρὶς νὰ παρατηρήσουν οὔτε αὐτὸν οὔτε τὴν θλίψιν του... Θλίψιν μεγάλην, θλίψιν βαθεῖαν. Ἄν ἐθραύετο τὸ στῆθος τοῦ Ἰωνᾶ καὶ ἐξεχύνετο ἐξ αὐτοῦ ἡ θλίψις, θὰ κατέκλυζεν ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὁμως δὲν φαίνεται. Ἐνεφάλευσεν ἐντὸς τοσοῦτον μηδαμινῶ περιβλήματος, ὥστε οὔτε τὴν ἡμέραν καὶ μὲ φῶς νὰ εἰμπορῆς νὰ τὴν διακρίνης...

Ὁ Ἰωνᾶς βλέπει ἕνα αὐλοφύλακα καὶ ἀποφασίζει νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ.

— Δὲ μοῦ κάνεις τῆ χάρι νὰ μοῦ πῆς τί ὦρα εἶνε; ἔρωτᾷ.

— Δέκα... Τί στάθηνες ἐδῶ; Τράβα παρὰ πέρα!

Ὁ Ἰωνᾶς ὠδήγησε τὸ ἔλκνηθρον βήματὰ τινα ἀπωτέρω, κάμπει τὸ σῶμα καὶ παραδίδεται εἰς τὴν θλίψιν... Νὰ ἀποταθῇ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὸ νομίζει ἤδη ἀνωφελές... ἀλλὰ δὲν παρέρχονται πέντε λεπτά, ἀνορθοῦται, ἀνατινάσσει τὴν κεφαλὴν ὡς νὰ ἠσθάνθη δριμῦν πόνον καὶ ἀνασύρει τὰ ἦνια... Δὲν ἀντέχει πλέον.

«Πᾶω στὸ σταῦλο... σκέπτεται. Πᾶω στὸ σπῖτι!»

Καὶ τὸ ἱππάριον οἰοεὶ μαντεῦσαν τὴν σκέψιν του ἀρχίζει νὰ τρέχῃ...

Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὠραν ὁ Ἰωνᾶς κάθηται ἤδη πλησίον μεγάλης ρυπαρᾶς πλινθοκτίστου θερμάστρας. Ἐπὶ τῆς θερμάστρας, κατὰ γῆς, ἐπὶ τῶν θρανίων βέγγουσι οἱ συνάδελφοί του. Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς αἰθούσης εἶνε πνιγηρά... Ὁ Ἰωνᾶς παρατηρεῖ τοὺς κοιμωμένους, ζύεται καὶ λυπεῖται, πού ἐπέστρεψεν εἰς τὸ σπῖτι τόσον ἔνωρίς...

«Οὔτε τῆ βρώμη τοῦ ἀλόγου δὲν ἔβγαλα... σκέπτεται. Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ καῦμός μου ἔχω... Ἐνας πού ξέρει τὴ δουλειά του... πού κ' αὐτὸς εἶνε χορτάτος καὶ τᾶλόγός του, πάντα εἶνε ἡσυχος»...

Εἰς μίαν γωνίαν ἐγείρεται νεαρὸς ἠνίοχος καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ὕπνου του ἔλαβε δοχεῖον πλήρες ὕδατος.

— Ἐδίψασες; ἔρωτᾷ ὁ Ἰωνᾶς.

— Βέβαια νὰ πῶ θέλω!

— Πιὲ μὲ τῆς ὑγείαις σου... Ἐμένα... καῦμένη, ὁ γυιός μου πέθανε, τῶμαθες; αὐτὴ τὴν ἑβδομάδα... στὸ νοσοκομεῖο... μὴν τὰ ῥωτᾷς!...

Ὁ Ἰωνᾶς παρατηρεῖ νὰ ἰδῇ ποῖαν ἐντύπωσιν ἐνεποίησαν οἱ λόγοι του, ἀλλὰ δὲν βλέπει τίποτε. Ὁ νέος ἠνίοχος ἐκαλύφθη ἀπὸ κεφαλῆς καὶ κοιλίας πλεόν... Ὁ γέρον ἀναστενάξει καὶ ζύνεται... ὅπως ὁ νέος ἀμαξηλάτης ἠθελε νὰ πῆ, οὕτω καὶ αὐτὸς θέλει νὰ ὁμιλήσῃ. Εἶνε σχεδὸν ἑβδομάς, πού ἀπέθανεν ὁ υἱὸς του, καὶ δὲν εὐρήκεν ἀκόμη κανένα νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ ἀνθρωπινά... Πρέπει νὰ τὰ εἰπῇ καθὼς πρέπει μὲ ὄλην του τὴν ἄνεσιν. Πρέπει νὰ διηγηθῇ πῶς ἠσθένησεν ὁ υἱὸς του, πῶς ἐβασανίσθη, τί εἶπεν ὅταν ἐψυχομαχοῦσε, πῶς ἀπέθανε... Πρέπει νὰ περιγράψῃ τὴν κηδεῖαν καὶ πῶς ἐπῆγεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον διὰ νὰ παραλάβῃ τὰ ἐνδύματα τοῦ μακαρίτου. Εἰς τὸ χωριὸ ἔμεινε ἡ κόρη του Ἀνυστά... Καὶ περὶ αὐτῆς πρέπει νὰ διηγηθῇ... Καὶ μήπως εἶνε ὀλίγα ὅσα ἔχει τώρα νὰ εἰπῇ; Ὁ ἀχροατῆς πρέπει νὰ ἀναστενάξῃ, νὰ ἐκφωνῇ ἄχ καὶ ὦχ, νὰ συμπάσχη... Μὲ τὰς γυναῖκας ὅταν τὰ λέγῃ

κανεὶς εἶνε καλλίτερα... Αὐταῖς ἂν εἶνε καὶ ἀνόητες, ἐν τούτοις μὲ δυὸ λόγια πού θὰ τοὺς πῆς ταῖς πέρνουν τὰ δάκρυα.

«Ἄς πᾶω νὰ ἰδῶ τᾶλόγο, σκέπτεται ὁ Ἰωνᾶς. Ἐῖχω καιρὸ νὰ πλαγιασῶ... νὰ χορτάσω τὸν ὕπνο»...

Ἐνδύεται καὶ διευθύνεται εἰς τὸν σταῦλον, ὅπου μένει ὁ ἵππος του. Σκέπτεται περὶ τῆς βρώμης, περὶ τοῦ χόρτου, περὶ τοῦ καιροῦ... Περὶ τοῦ υἱοῦ του, ὅταν εἶνε μόνος, δὲν εἰμπορεῖ νὰ σκεφθῇ... Νὰ ὁμιλήσῃ μὲ κανένα περὶ αὐτοῦ. εἰμπορεῖ, ἀλλὰ νὰ τὸν σκεφθῇ ὁ ἴδιος καὶ νὰ τὸν φαντασθῇ τοῦ εἶνε ἀνυπόφορον...

— Καταιβάξεις; ἔρωτᾷ ὁ Ἰωνᾶς τὸν ἵππον του, βλέπων τοὺς λάμποντας ὀφθαλμούς του. Τρῶγε, τρῶγε... Ἄν δὲν ἐβγάλαμε γιὰ τὴ

βρώμη, ἄς φᾶμε καὶ χορταράκι... Τί νὰ γείνη... Ἐγέρασα παιὰ καὶ δὲν τὰ καταφέρνω... Ὁ γυιός μου ἦτανε γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, ὄχι ἐγώ... Ἐκεῖνος ἦτανε καθεαυτὸ ἀμαξᾶς... Ἄν ἐζούσε...

Ὁ Ἰωνᾶς σιωπᾷ ἐφ' ἰκανὸν καὶ ἐξακολουθεῖ:

— Ἐτσι γιατί πού λές, φοραδίτσα μου... Πάει ὁ Κοσμᾶς μου... Σ' ἄφησε χρόνους... Ἐτσι καὶ πέθανε ἄδικα... Τώρα, ἄς ποῦμε, σὺ ἔχεις πουλᾶρι, καὶ τοῦ πουλარიοῦ αὐτουνοῦ τοῦ εἶσαν μάννα... Κι' ἄξαφνα, νὰ ποῦμε, αὐτὸ τὸ πουλᾶρι σ' ἄφησε χρόνους... Δὲ θὰ λυπηθῆς;

Τὸ ἱππάριον τρῶγει, ἀκούει καὶ φουᾶ ἐπὶ τῶν χειρῶν τοῦ κυρίου του.

Ὁ Ἰωνᾶς παρασύρεται καὶ τοῦ τὰ διηγείται ὄλα...

(Ἐκ τοῦ Ρωσοῦ)

ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

ΤΟ ΦΑΝΑΡΙ

[Ἐκ τοῦ κατ' αὐτὰς ἐκδομένου εἰκονογραφημένου βιβλίου: «Ἡ Κωνσταντινούπολις»].

Τὸ δευτερον τῆς τρίτης ἀπὸ τῆς ἀφιξέως μου ἡμέρας—ἢ τὴ παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου—ἐσκέφθην ὅτι ἦτο πλέον καιρὸς νὰ ἀσπασθῶ τὴν χεῖρα τοῦ Πατριάρχου. Καὶ διηυθύνθη εἰς τὴν μεγάλην γέφυραν, τὴν ἀπὸ Γαλατᾶ εἰς Σταμπουλ, ὅπου καὶ ὁ σταθμὸς τῶν ἀτμοπλοίων, τὰ ὅποια ἐνόησαν κάθε ὀλίγην ὠραν ὄλας τὰς τρίγυρω ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους.

Πρέπει τώρα νὰ εἶπω, ὅτι τὸ ταξεῖδιον αὐτὸ τοῦ Κερατίου παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀπέναντι τοῦ Ναυστάθμου, ὅπου ναυλογοῦν ἀκίνητα μεγάλα καὶ μικρὰ πολεμικά, μὴ τολμῶντα νὰ ἐξέλθουν τῆς λίμνης, ὡς ἂν ἐφοβούντο νὰ διακόψουν γλυκὺ ὄνειρον ἀδρανείας, εἶναι ὠραῖον; Καὶ τί δὲν εἶναι ἐδῶ ὠραῖον; Μήπως τὸ προσωπάκι ἐκεῖνο τῆς μικρᾶς χανούμ, ἡ ὅποια κάθηται ναυελῶς, παρατηροῦσα νὰ φεύγουν τὰ ἀσημένια νερά, ἐνῶ τὸ γίασμάκι τὸ πλαισιώνει ὡς ὠραῖον ζωγραφίαν; Ἀλλὰ πρόκειται τώρα, μετ' ὀλίγων λεπτῶν ταξείδιον, ν' ἀποβιβάσθωμεν εἰς τὴν ἀποβάθραν τοῦ Φαναρίου.

Τὸ Φανάρι!

Ὅποια μεγάλη λέξις εἰς τὴν ἔθνικὴν ἱστορίαν! Καὶ εἰς τὸν νοῦν μου ἔρχονται ὄλα ἐκεῖνα αἱ αἵματοβαμμένα καὶ δακρυβρεκτοὶ σελίδες τῆς ἱστορίας τοῦ Γένους ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως, οἱ Πατριάρχαι καὶ οἱ Ἀρχοντες, οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι καὶ μεγάλοι πατριῶται, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς ἐπιρροῆς καὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἑσφῶν ἐν ὠρᾷ κινδύνου τοὺς δυστυχεῖς ραγιάδες. Ἐδῶ λοιπόν, ἡ ταπεινὴ αὐτὴ συνοικία, τῆς ὁποίας δεσπόζει ἡ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή, εἶναι τὸ ὀνομαστὸν Φανάριον, τὸ ὅποιον ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τινός ποτε φαίνεται φανὸς εἰς τὸ ἐδῶ ἀκρωτήριον. Ὀλίγα βήματα μετὰ τὴν εὐμορφὴν προκυμαίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγείρεται κομψὸν καφενεῖον, εὐρισκόμεθα πρὸ τῶν Πατριαρχείων.

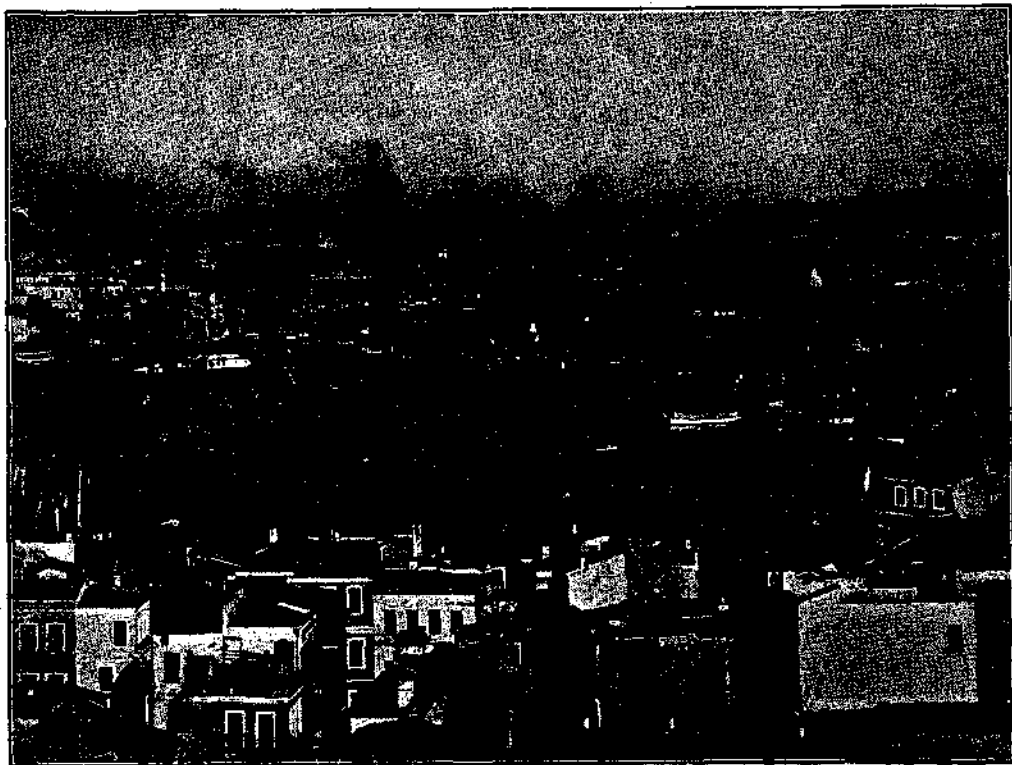
Νὰ ἡ πύλη Γρηγορίου τοῦ Ε'!

Εἶνε κατάκλειστη καὶ οὐδέποτε ἠνοίχθη ἀπὸ τῆς ἀποφράδος ἡμέρας, καθ' ἣν ἐκρεμάσθη ἐκεῖ ὁ ἔθνομάρτυς ἱεράρχης. Δύο πλάγια ὀρθάνοικοι θύραι νεώτεραι ὁδηγοῦσιν εἰς τὸν περίβολον, ἔνθα ἐγείρεται τὸ ζύλινον μέγαρον τῶν Πατριαρχείων, παλαιότατον, καὶ ἀριστερὰ κείται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἦτο ἡ ὦρα τοῦ ἑσπερινοῦ,

κατὰ τὸν ὅποιον ἐξαιρετικῶς θὰ ἐχοροστάται ὁ Πατριάρχης, διότι ὁ ναὸς ἤγε τὴν ἐπαύριον τὴν ἑορτὴν του.

Εἰσῆλθον μὲ συγκίνησιν ἀνέκφραστον εἰς τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον χώρον, ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ὁποίου τόσοι ἐστάθησαν μεγάλοι ἱεράρχαι, ποιμάναντες ἐν ἡμέραις δυστυχίας τὸ δούλον Γένος. Κόσμος παρίστατο πολὺ ὀλίγος, ἀλλ' ὁ ἑσπερινὸς εἶχε

ὀδηγίαν ἐμπείρων ψαλτῶν, ὧν ὁ δεξιὸς καλεῖται Πρῶτος Ἀρχιψάλτης, ἔκαμναν τὸν ναὸν νὰ ἀντηγῆ ἀπὸ διαπεραστικούς ἑρρῖνους τόνους, καθαρῶς βυζαντινῆς μουσικῆς, ὁ ὁποία δὲν ἐστερεῖτο μελωδικότητος. Ἡ ὄλη σκηνὴ μὲ τὸν δύνοντα ἥλιον, ἀντανακλώμενον διὰ τῶν παραθύρων ἐπὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἀργυρῶν κανδηλῶν τοῦ ναοῦ, μὲ τὴν πατριαρχικὴν τάξιν καὶ

Ἡ μεγάλη γέφυρα καὶ ὁ Κεράτιος Κόλπος.

κάποιαν ἰδιαιτέραν σεμνότητα καὶ ἐπιβλητικότητα σιγηλῆς μεγαλοπρεπείας.

Ὁ Πατριάρχης, Κωνσταντῖνος ὁ Ε', περιβεβλημένος τὸν μανδύαν καὶ κρατῶν τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον, ἵστατο ἐπὶ τοῦ παλαιοτάτου ἱεροῦ θρόνου, ὁ ὁποῖος λέγεται, ὅτι εἶναι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Χρυσοστόμου. Δεξιὰ του καὶ χαμηλότερα ἦτο ὁ Μέγας Ἀρχιδιάκονος καὶ ἀπέναντι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χώρου τῶν συνοδικῶν στασιδίων ὁ Μέγας Λαμπαδάριος, φορῶν μαῦρον κάλυμμα καὶ ράσον, κρατῶν δὲ ὑπερμεγέθη λαμπάδα ἐπὶ ἀργυροῦ κηροπηγίου μόλις ὡς ἐκ τοῦ βάρους κινητοῦ. Τέσσαρες ἀρχιμανδριταὶ μὲ τὰ ἐξωκαλύμμαχά των, δύο ἱερεῖς καὶ δύο διάκονοι ἱερούργουν, δύο δὲ χοροὶ παιδῶν ὑπὸ τὴν

ἐπιστημότητα, ἐν τῷ μέσῳ σιγῆς κενῆς σχεδὸν ἐκκλησίας, ἐνῶ ὁ χορὸς ἐτόνιζε τὸ μελωδικὸν τροπάριον τοῦ Ἁγίου, ἢ ὁ Πατριάρχης εἶδιδε τὸ σύνθημα τοῦ «Δόξα Πατρί», ἢ ἠύλογει τοὺς πιστούς, ἐνεῖχε μεγαλοπρέπειαν, συγκινητικῶς ἀπηχῆσασαν εἰς τὴν καρδίαν μου.

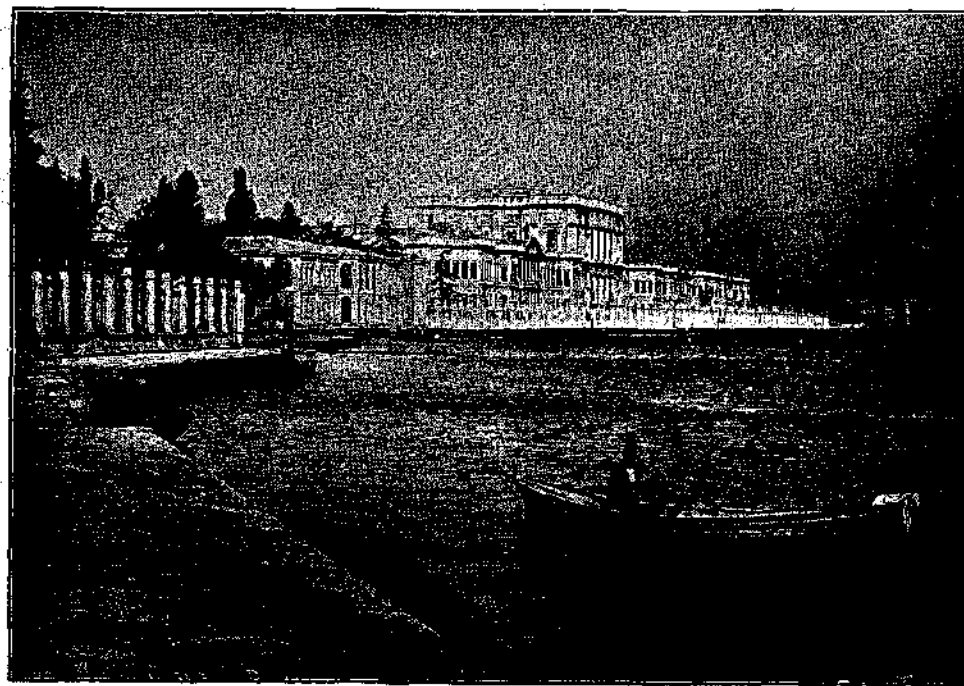
Οὐδέποτε ἀπὸ πολλοῦ εἶχον παραστῆ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἰς ἑσπερινόν, καὶ μὲ τόσῃ συντριβὴν καὶ τόσῃ εὐλάβειαν. Φεῦ! Ἴσως ἔχω ἔτη πολλὰ νὰ παραστῶ κἄν εἰς ἑσπερινόν. Καὶ ἐπανέρχονται κατὰ τὴν μοναδικὴν αὐτὴν στιγμήν τοῦ βίου μου, ὑπὸ τοὺς ἱεροὺς θόλους τοῦ πρώτου τῶν Ὀρθοδόξων ναοῦ, ἐκεῖ παρὰ τὸν ἐνδοξον θρόνον τοῦ Χρυσοστόμου, ραγδαίαι αἱ ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος καὶ μετ' αὐτῶν

ἀκτίς ἐκ τῆς παλαιᾶς παιδικῆς μου εὐλαβείας.

Ἄλλ' ὁ Πατριάρχης εὐλογεῖ καὶ ἐξέρχεται τοῦ ναοῦ μετ' ὄλης τῆς πομπῆς καὶ ἀνέρχεται εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ὁ Μέγας Ἀρχιδιάκονος μοὶ ἀναγγέλλει, ὅτι ἡ Α. Παναγιότης θὰ μὲ δεχθῆ ἀμέσως. Ἐν τῷ μεταξύ διηρχόμην τὰ μακρινάρια καὶ τοὺς ὄντάδες τοῦ μεγάλου τούτου ἱεροῦ παραπήγματος, τὸ ὁποῖον ἠμποροῦσε κανεὶς κυριολεκτικῶς νὰ ὀνομάσῃ τὴν κιβωτὸν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων. Βεβαίως εἶναι ἐδῶ μέσα καὶ ἀνάξιοι ἱερωμένοι, καὶ δὲν ὑπάρχουν πλέον οἱ ἄνδρες τοῦ παρελθόντος, οἱ ἱεράρχαι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶδελίον νὰ φωνάζουν πρὸς τὸν δυνάστην: «Ὅχι μόνον τὰ γένηται ἂν μᾶς κόψουν, ἀλλὰ καὶ τὴν κεφαλὴν, δὲν παρασαλεύομεν τῶν πατριῶν οὐδὲ κατὰ κεραίαν». Ἐν τούτοις ἐνταῦθα κείται πάν-

Σύνοδος, καὶ δεξιὰ τὸ γραφεῖον τοῦ Πατριάρχου. Παραπλεύρως τὸ Μέγα Συνοδικὸν, πολυτελεστάτη αἴθουσα, ἐνθα πολλὰ βελουδίνα καθίσματα, ὅπου ὁ Πατριάρχης καθήμενος ἐπὶ θρόνου δέχεται κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι καὶ τὰ γραφεῖα τοῦ Μεγάλου Πρωτοσυγγέλλου. Ἡ θέα πρὸς τὸν Κεράτιον ἐκτυλίσσεται θαυμασία ἀπὸ κάθε μέρος τῶν Πατριαρχείων.

Ὁ Πατριάρχης μὲ ἐδέχθη εἰς τὸ γραφεῖόν του, μὲ ἡσπασθῆ καὶ μὲ ἠύλογησε, μοὶ προσέφερε δὲ αὐγὰ τοῦ Πάσχα κόκκινα καὶ χρυσᾶ, τυλιγμένα εἰς τοῦλι ὡς κομφέτα γάμου. Εἶναι σεβαστὸς γέρων μὲ γλυκεῖαν μορφήν φαίνεται δὲ ὡσάν κατάκοπος ἀπὸ τὰς εὐθύνας τῆς μεγάλης του θέσεως. Εἶπαρμεν πολλὰ μὲ τὴν Α. Παναγιότητα, παλαιὰ καὶ νέα, ἡσπασθῆ καὶ

Τὰ μαρμάρινα ἀνάκτορα τοῦ Δολμᾶ-Μπαξέ.

τοτε ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ δουλεύοντος Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ παρὰ τὰς τόσας καταδιώξεις, τὰ σφάλματα, τὰς ἀμαρτίας, τὰς ἀτυχίας, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον παραμένει ἡ πρώτη δύναμις τοῦ Γένους.

Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς εἰσόδου εἶναι ἀνηρητημένα αἱ εἰκόνες διαφόρων Πατριαρχῶν τῶν τελευταίων δύο αἰῶνων. Ἀριστερὰ τὸ Μικρὸν Συνοδικὸν, ἐνθα συνεδριάζει ἡ Ἱερά

πάλιν τὴν χεῖρά του, κλίνας τὸ γόνυ, καὶ ἐξῆλθον, ὅπως ἐξακολουθήσω τὴν ἐπίσκεψίν μου ἀνὰ τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐπισκέπτομαι διάφορα δωμάτια, γινόμενος δεκτὸς μετ' ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος ὑπὸ τῶν διαφόρων ἱερωμένων, ὧν πολλοὶ διακρίνονται διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν φιλοξενίαν των, περὶ τόσων ἐθνικῶν ζητημάτων συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτῶν. Μοὺ δεικνύουν τὰ ἀρχεῖα, ἐνθα ὑπάρχουν ἐγγραφα τριῶν αἰῶνων,

και το σκευοφυλάκιον, όπου φυλάσσονται πολυτιμα ιερά άμφια, όσα έσώθησαν από τας τουρκικας χείρας το 1821, όταν έκρεμάτο εις την εκεί απέξω πύλην ο Πατριάρχης και έσουλείτο το Φανάρι. Είναι λαμπρά και πολυτελέστατα πατριαρχικά άμφια δύο αιώνων, μίτραι γεμάται αδάμαντας ή μαργαριτάρια, επιγονάτια βαρύτιμα, σταυροί μετά σαπφείρων και άλλα πολυτιμα ιερά κειμήλια. Στολαι χρυσαί, τας όποιας φοροϋν μέχρι σήμερα οι Πατριάρχαι από δύο αιώνων και εκάστη των όποιων είναι δι' ώρισμέ-

νην επίσημον ήμεραν. Η Τίβερις λεγομένη, ήτοι ο σάκκος, τον όποιον φέρει ο Πατριάρχης κατά την πομπώδη τελετήν της Αναστάσεως, είναι θαύμα τέχνης και πλούτου.

Και ως μεγάλη άνάμνησις εκεί και έδω επί των θόλων είναι ζωγραφισμένος ο δικέφαλος άετός των Έλλήνων αυτοκρατόρων, κλεισμένος μέσα εις τα περίτρομα αυτά δώματα, αναμένων ίσως το πλήρωμα του χρόνου δια να ταυύση και πάλιν υπερήφανος τας πτέρυγας του!

Γ. Σ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

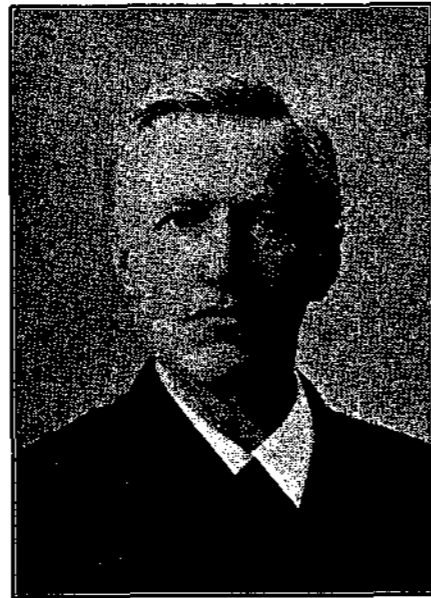
ΟΥΛΕΡΙΧΟΣ ΒΙΛΑΜΟΒΙΤΖ

Φίλε Κύριε Συντάκτα,

Επιθυμείτε να παράσχητε εις τους αναγνώστας των Παναθηναίων όλίγας τινάς πληροφορίας περί του περικλειούς φιλόλογου Ulrich von Wilamowitz-Möllendorf, ούτινος ή μετάφρασις της Αισχυλείου Όρεστείας παρασταθείσα τελευταίον εν Βερολίνω και Βιέννη τσοούτων επαιώνων ήξιώθη εν τή δημοσιογραφία. Άλλ' ή αληθής υπέροχος φύσις αυτού τσοούτων επιστημονικών πραγμάτων ήψατο και τηλικαύτην έδωκεν ώθησιν εις αυτά, ώστε εκπλήττεται μόν ο επισκοπών την δράσιν αυτού και την τόλμην, μεθ' ής επιλαμβάνεται των ζητημάτων, και το μέγεθος των κατορθωμάτων αυτού, άπορεί δε πόθεν ν' άρχισή και πού να καταλήξη, τί να είπη και τί να παραλίπη περί αυτού. Πάντοτε δ' όμως δι' όλίγων λέξεων δέν σκιαγραφείται ούδ' άμυδρότατα ούτω πολυμερής και πλούσιος επιτυχίων και κατορθωμάτων βίος.

Το μέγεθος των διανοημάτων του άνδρος δύναται τις να νοήση, αν ενθυμηθή ότι νικηφόρος από τριακονταετίας άγωνίζεται προς μεγίστας αθθεντίας, οίον προς τον ιστορικόν Πολύβιον, άποδείξας ότι οι αντίπαλοι των Άχαιών Αιτωλοί δέν ήσαν ούτε ως προς τάλλα ούτε ως προς την πολιτικήν δύναμιν τοιοϋτοι οίους ή μεροληπτική γραφίς του τα των Άχαιών φρονούτος Πολυβίου παρέστησεν. έπειτα προς τον μέγαν φιλόλογον Wolf, πολυειδώς έλέγξας τα περίφημα αυτού Prolegomena προς την ένδοξον συνωρίδα Rossbach και Westpfal άποδείξας ότι αι περί της αρχαίας μουσικής θεωρίαι αυτών ριζικής έχρηζον άναθεωρήσεως και διορθώσεως κλπ. κλπ.

Ότε δε πρό όλίγων έτών άνευρέθη ή Πολιτεία των Άθηναίων του Άριστοτέλους, τότε μάλιστα κατεφάνη λαμπρά ή έκτακτος αυτού πολυμάθεια και συνδυαστική εύφύια· διότι τότε

εξέδωκε το δόκιμον αυτού δίτομον έργον Aristoteles und Athen, εν φ' πάμπολλα της Έλληνικής ιστορίας δια των εν τή Πολιτεία λεγομένων κρίνονται και διορθούνται. Όλίγω δε βραδύτερον εξέδωκεν Έλληνιστί και εν έμμέτρω Γερμανική έξαισία μεταφράσει την Όρεστειαν του Αισχύλου, περί ής τσοούτος επ' έσχάτων έγένετο λόγος.

Ίνα δε δυνηθώσιν οι αναγνώσται ύμών να σχηματίσωσιν άμυδράν τινα ιδέαν περί του πώς άντιλαμβάνεται ο κ. Wilamowitz τα του Αισχύλου και του Έλληνικού έθνους κατορθώματα, μεταφράζω εκ του προλόγου της Όρεστείας τους άκολουθους λόγους αυτού. . . « Ημείς οι νεώτεροι σήμερα εύκόλως λησμονούμεν, πόσον μακρά και επίμοχθος έργασία προς έξευγενισμόν έαυτών ώφειλε να καταβληθή υπό των Έλλήνων, εν' ανέλωσιν εις το ύψος της Αισχυλείου ήθικης. Άλλ' έτι μάλλον λησμονούμεν, ότι ή έργασία εκείνη έγένετο υπό των Έλλήνων χάριν και ήμών. Διότι αν σήμερα σκεπτόμεθα ούχι όπως οι άρχαιοι Γερμανοί άλλ' ως πεπολιτισμένοι άνθρωποι, αίτία τούτου είναι ότι ήμεις παραλάβομεν παρά των Ρωμαίων τας ήθικας έννοιαις μετά του λοιπού πολιτισμού. Ό Χριστιανισμός παρά τας έντολάς του Ίησού να συγχωρώμεν τοίς πταισασι και ν' αγαπώμεν τους έχθρούς, όλίγον κατώρθωσεν εν τή πράξει. . . Οι Έλληνες πρώτοι και θεωρητικώς καθώρισαν την έννοιαν της ήθικης και πρακτικώς εις την πολιτικήν έφήρμοσαν, και πάντας επί την συνείδησιν περί του δικαίου αυτής ήγαγον, ώστε αι αλήθειαι της ήθικης των Έλλήνων μετεβιάσθησαν άπλως εις τον Χριστιανισμόν. . . Διότι τα νεώτερα πεπολιτισμένα έθνη παρέλαβον, ως γνωστόν, πάντα δια μιάς έτοιμα, ήτοι τον πολιτισμόν της Ρωμαϊκής κοσμοκρατορίας μετά των όπωσδήποτε έλευθέρων αυτής πολιτών και μετά της όπωσδήποτε σωζομένης έτι επιστήμης, και το Ευάγγελιον της θρησκείας ήμών, όπερ ει και εν τή εκκλησία τότε πραγματικώς μικρόν έπέδρα, πάντοτε θεωρητικώς ήν το αναπαλλοτρίωτον και ύψηλόν ιδεώδες. Ταύτα δε είναι τα άμετακίνητα θεμέλια του πολιτισμού ήμών και ταύτα κατέβαλον μόνοι οι Έλληνες. Διότι ή επιστήμη είναι κτήμα των άρχαίων, των δοκιμών Έλλήνων, ή δε κοσμοκρατορία και ή παγκόσμιος θρησκεία είναι των μεταγενεστέρων Έλλήνων. Δια ταύτα δε και ή ιστορία των άρχαίων και των μεταγενεστέρων λεγομένων χρόνων από του Μεγάλου Άλεξάνδρου μέχρι του Μεγάλου Κωνσταντίνου, είναι ή κοινή κρηπίς της ιστορίας πάντων των πεπολιτισμένων έθνών και προς τούτοις άσυγκρίτως σπουδαιότερα της αρχαίας βαρβαρότητος των ιδιαίτέρων εκάστου έθνους άρχών. Αν έξ ίδίων δυνάμεων θα ήδυναντό ποτε ταύτα να εκπολιτισθώσιν, είναι ματαιοσχολία να έξετάσωμεν, διότι ή ιστορία απήλλαξεν αυτά του κόπου

τούτου. Άλλά δια τον λόγον τούτον αυτή πάλιν ή ιστορία επιβάλλει αυτοίς το καθήκον να θεωρώσιν τον Έλληνισμόν ως το ιερώτατον και τιμιώτατον κειμήλιον της κληρονομίας αυτών. Και δέν είναι μόνον εύσεβές καθήκον, αλλά και στενωδς συνάπτεται μετά του πολιτισμού και της ήθικης αυτών ή επιμέλεια και καλλιέργια της κληρονομίας ταύτης και ή εις τας ψυχάς των νεωτέρων επιμελής κατάθεσις αυτής ως ίεροϋ και όσίου. Έάν οϋτοι θέλωσι να σκέπτανται και έξετάζωσι την άρχήν και ούσίαν του ίδιου αυτών πολιτισμού, θα νοήσωσιν, ότι το άριστον, όπερ έχουσιν, είναι κοινόν αυτοίς πᾶσι, και τότε θέλει εξαφανισθή το αδελφοκτόνον μίσος, δι' οϋ αι μέχρι βδελυγμίας έξικνούμεναι φυλετικαι διαφοραι άπειλοϋσι σύμπαντα τον πολιτισμόν. . . »

Έν τούτοις καταφαίνεται το αληθώς φιλελεύθερον και το απήλλαγμένον ήθικης ματαιοφροσύνης, το καθολικώς φιλόανθρωπον πνεύμα του αληθοϋς σοφού. Άλλά και σαφέστερον έτι κατεδείχθη το φιλελεύθερον πνεύμα και ή παρησια αυτού βραδύτερον ήχνιζεν έτι το αίμα των εν Κρήτη Χριστιανών, μαχομένων υπέρ πίστεως και πατρίδος, και οι Γερμανοί στρατιώται είχον άποπλεύσει εκ Χανίων εγκαταλιπόντες ούτω το επ' αυτοίς την Κρήτην εις το έλεος ή μάλλον εις την τιμωρίαν του Σουλτάνου, ότε επί τοίς γενεθλίοις του αυτοκράτορος εν τή μεγάλη αιθούση του Πανεπιστημίου ο τότε εκ Γοττίνγης προσκληθείς, ίνα διαδεχθή τον Έρνέστον Κούρτιον καθηγητής Wilamowitz έξεφώνησεν ένώπιον αυτού του αυτοκράτορος, των ύπουργών, της ύψηλης άριστοκρατίας, των καθηγητών κλπ. τον προσήκοντα λόγον και ύψωσε την γενναίαν αυτού φωνήν υπέρ του Έλληνικού έθνους και υπέρ της Κρήτης ιδιαίτέρως επικαλούμενος υπέρ αυτών τα δίκαια των έθνών.

Θαυμασιώτερα δε καταφαίνεται ή λεπτή διάνοια, ή έκτακτος πολυμάθεια, ή χάρις και ή παρησια αυτού εν ταίς επικρίσεσιν, εν τή προφορική διδασκαλίη και εν τή κατ' ίδίαν συνομιλίη. ένθα εις μυρία ζητήματα δίδει ώθησιν και εις ών την λύσιν πολυειδώς ποδηγετεί τους συνόντας. « Οϋδέποτε, έλεγέ μοι τούτων τις πρό τινος, ήδυνήθην να νοήσω, τί ήν ακριβώς το πνίγος του Άριστοφάνους, ειμή άφου είδον τον κ. Wilamowitz από της έδρας άπαγγέλλοντα αυτό· δέν έφαινετο άνθρωπος εκ του κόσμου τούτου». Και είχε δίκαιον. Τοιοϋτον ένθουν ύποφήτην δέν είχε τώσ ακούσει!

ΑΜΑΡΤΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ὅπως και κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τὸ δράμα ἐγεννήθη ἐκ τῆς θρησκείας, και ἐνεφανίσθη, ὅπως τὸ πάλαι, μετὰ τὸ ἔπος και τὴν λυρικήν ποιήσιν· διότι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, πρόρριζα τότε ἀποκοπὴν, ὤφειλε ν' ἀκολουθήσῃ διὰ τὴν ἀναβίωσίν του τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς βλαστήσεως.

Εἰς τὰς ἡσύχους ὑπηρεσίας, εἰς τὰ βάθη τῶν δασῶν, εἰς τὰς συμβολὰς τῶν ποταμῶν, ὅπου ἠγείροντο τὰ μοναστήρια, ἡ εὐλαβὴς φαντασία εἰργάζετο. Αἱ ἀφελεῖς και δεισιδαίμονες ψυχαί, διαρκῶς πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐστραμμέναι, ἐτεχνούργουν ναοὺς, εἰκόνας, ἀγάλματα, δράματα.

Ἡ τέχνη των ἦτο μικρά, ἀλλ' ἡ πίστις μεγάλη· και τὰδεξία καλλιτεχνήματά των ἦσαν συνέχεια τῆς προσευχῆς των, ἐξακολουθήσας τῆς γονυκλισίας των, ἀνάτασις τῆς ὑπάρξεώς των πρὸς τὰ ὕψη.

Και ὅπως πλήρεις συντριβῆς και βαθείας ταπεινώσεως ἦσαν αἱ δεήσεις των και πλήρης τρόμου ἡ καρδία των ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς Τελευταίας Κρίσεως, κατὰμεστος ἀνησυχίας και ἀγωνίας ἦτο και ἡ τέχνη των· τὰγάλματά των και αἱ εἰκόνας των ἦσαν ὡς ἐγχρωμος ἡ πετρίνη ἐνσάρκωσις τεταραγμένου οὐρανοῦ. Τῶν δ' ἀτέχνων δραμάτων, τῶν ἀνευ δράσεως ἐπικῶν διαλόγων, ἔμπνευσις ἦτο ἡ ἀμαρτία και ἡ συγγνώμη, ἡ Σειρὴν ἀμαρτία, ἡ μάγος, ἡ πλάνος, ἡ σύρουσα μετὰ τὸ ἀπατηλὸν δέλεαρ τῆς ἀπολαύσεως τὰς ἀσθενεῖς ψυχὰς εἰς τὰ Τάρταρα, και ἡ ἔγκαιρος ἐμφάνισις τοῦ σωτῆρος, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ πολλάκις ἡ αὐτῆς τῆς Παναγίας, και ἡ διάσωσις τοῦ ἀπολωλότος προβάτου.

Ἄν ἀπεδειλῶν πρὸ τῆς ζωηρᾶς ἀπεικονίσεως τῆς ἀμαρτίας· (ὡς ἄλλως οὐδ' οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας «Δέξαι οὖν καμέ, φιλόφρονε Χριστέ, ὡς τὴν Πόρνην, ὡς τὸν Ληστήν, ὡς τὸν Τελώνην και τὸν Ἀσωτον» ἀναφωνεῖ ὁ Μέγας Βασίλειος εἰς τὴν εὐχὴν τῆς Μεταλήψεως. — «Και ὡς οὐκ ἀπῶσα τὴν ὁμοίαν μοι πόρνην και ἀμαρτωλὸν προσερχομένην και ἀπτομένην σου, οὕτω σπλαγχνίσθητι και ἐπ' ἐμοὶ τῷ ἀμαρτωλῷ προσερχομένῳ και ἀπτομένῳ σου» ἰκετεύει Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος· και ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός και Συμεὼν ὁ Θεολόγος ζωηρῶς ἀπεικονίζουσι τὴν διαβολικὴν ἐνέργειαν και τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης σαρκός) προσῆγον

δὲ τὴν ἀμαρτίαν ζωντανὴν και σπαργῶσαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν θεατῶν ὅπως βαθυτέρα ἐπέληθ' ἢ ἐκ τῆς μετανοίας ἐντύπωσις· τὸ ἀμάρτημα ὁμοιάζε πρὸς περιβαλλῆς ἀγαλμα, τὸ ὁποῖον ἐφέρετο ἐπὶ σκηνῆς, ἐπεδεικνύετο καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ κάλλος και εἶτα συντριβέτο. Ἐνεργότερα κατάδειξις τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων δὲν ἦτο δυνατή, διὰ τοῦτο και ἡ ἐντύπωσις ἦτο καταπληκτική. Κατὰ τὴν παράστασιν τῶν Δέκα Παρθένων ὁ χωροδеспότης τῆς Θουριγγίας Φρίδριχ τοιαύτην κεραυνοβόλον συγκίνησιν ἠσθάνθη, ὥστ' ἔπεσεν ἀπόπληκτος, ἐπὶ τρία δὲ και ἡμισυ ἔτη, τὰ ὁποῖα ἀκόμη ἔζησεν, ἔμεινε παράλυτος και ἀλαλος.

Ἀτμόσφαιρα ἐν τῇ ὁποίᾳ διεδραματίζοντο αἱ σκηναὶ αὐταὶ ἦτο ἡ τοῦ θυμιάματος· τοῦ μοναστηρίου ὁ κῶδων ἐκάλεε τοὺς πιστοὺς εἰς τὸ θέαμα· ὑποκρίται ἦσαν οἱ ἱερεῖς, ὀρχήστρα δὲ τὸ ὄργανον τῆς ἐκκλησίας, ἡ δὲ σκηνὴ ἰδρύετο πρὸ τοῦ ἱεροῦ· ἡ μεταμπίσις ἰγίκατα πιστὴ και οἱ θεαταὶ ἐνόμιζον ὅτι ἔβλεπον τὰς εἰκόνας ἀποσπασθείσας ἐκ τῶν τοίχων και κινουμένας και ὀμιλοῦσας. (Ὡς γνωστόν, αἱ θρησκευτικαὶ αὐταὶ παραστάσεις τελοῦνται μέχρι σήμερον κατὰ τὰ Χριστούγεννα ἢ τὴν Πεντηκοστὴν εἰς τὴν Γερμανίαν και εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐν αὐτοῖς τοῖς ναοῖς περιώνυμον δ' εἶνε τὸ ἐν Ober-Ammergau τῆς Βαυαρίας Passionspiel, εἰς τὸ ὁποῖον συρρέουσι πανταχόθεν τοῦ κόσμου χιλιάδες εὐλαβῶν και περιέργων, και τοῦ ὁποῖου τὸν Χριστὸν μετ' ἰδίας ὄλως εὐμενείας ἐδεξιῶθη πρὸ τινος ὁ Πάπας).

Τὰ πλείστα τῶν δραματικῶν τούτων ἔργων ἀπεικονίζουσι τὴν ἐπὶ σκηνῆς ἐξάγνισιν τῆς ἀμαρτίας. Ἐν τῷ Θεοφίλῳ ὁ ἦρωσ τοῦ δράματος ἤθελε νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Διάβολον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Παναγίας ἐφωτίζετο ἡ ψυχὴ του και ἐδέχετο τὴν θεῖαν ἀλήθειαν. Ἐν τῇ ἐπιστροφῇ τῆς Μαγδαληνῆς ὁ Ἐωσφόρος ἐκθειάζων τὸ ὄραϊον παράστημα τῆς ἀμαρτωλῆς, ἀρπάξει αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀσθενοῦς τῆς μέρους, τῆς ματαιοδοξίας, και τὴν νικά. Ἡ Μαγδαληνὴ στολιζέται εἰς τὸν καθρέπτην τὸν ὁποῖον κρατεῖ πρὸ αὐτῆς εἰς διάβολος, και πλήρης ἀγαλλιάσεως και αὐταρεσκείας ρίπτεται εἰς τὴν ἀγκάλην ὄλων τῶν ἐξυμνούντων τὸ κάλλος τῆς. Θέλει νὰ χαρῆ τὴν εὐμορφίαν τῆς και τὰ νιάτά τῆς, και ὀρμα εἰς τὴν δίνην τῆς ἡδονῆς, συμβολίζομένη ἐν τῷ

δράματι διὰ τοῦ χοροῦ. Ἐν μέσῳ τῆς μέθης τῆς ἀμαρτίας ἔρχεται πρὸς αὐτὴν ἡ ἀδελφὴ τῆς Μαρία και τὴν νουθετεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν· ἀλλὰ μάτην οἱ διάβολοι ἀλαλάζουν ἐκ χαρᾶς. Τότε ἐμφανίζεται ὁ Χριστὸς ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων· ἰδὼν τὴν Μαγδαληνὴν ὀμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς περὶ ἀμαρτίας· οἱ θεῖοι λόγοι συγκλονίζουσι ὡς διὰ σεισμοῦ τὴν ψυχὴν τῆς Ἀμαρτωλῆς και τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀμαρτίας κατακρημνίζεται. Ἡ Μαγδαληνὴ ἀπορίπτει μετὰ φρίκης τὰ κοσμήματά τῆς και, κρουνοὺς δακρῶν χύνουσα, ὀλολύζει πρὸς τὴν Μαρίαν ὅτι ὄλος ὁ λοιπὸς βίος τῆς θ' ἀφιερῶθῃ εἰς ἐξάγνισιν τοῦ ρύπου τῆς.

Ἀλλὰ πολὺ πρὸ τῶν Μυστηρίων και τῶν Παθῶν, πρὶν ἀκόμη λυθῇ ἡ γλῶσσα τῶν λαῶν τοῦ μεσαιῶνος και ἀρχίσουσι τάφελλ' ψελλίσματα τῶν ἰδιωμάτων, εἰς τὰ βάθη ἐνὸς μοναστηρίου, περὶ τὸ 970, μία καλογραφαί, ἡ περιώνυμος Ροσβίτα (Hrotswitha) ἔποιε: ἔμμετρα δράματα, εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ συνεννοήσεως, τὴν λατινικὴν. Ἐξ δράματα ἀνέβλυσαν ἐκ τῆς εὐλαβοῦς ψυχῆς τῆς πολυμαθοῦς μοναχῆς. Κατὰ βάθος γνωρίζουσα τὴν σκηνικὴν τέχνην τοῦ λατίνου Τερεντίου, ἐδημιούργει, ῥηξικελεύθως, νέον χριστιανικὸν λογοτεχνικὸν εἶδος, και εἶνε ἐκ τῶν ζηλευτῶν ἐκείνων, οἵτινες ὕλοτομοῦσιν εἰς ἀπάτητον δάσος. Τὸ ἔργον τῆς ἐχρησίμευσε καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα, ὡς πρότυπον θρησκευτικῆς δραματοποιίας.

Και ἡ Ροσβίτα ἐκ τῶν χρόνων τῆς ἐμπνεέται και τὰ πρόσωπα τῶν ἔργων τῆς κινουῦνται ἐν ἀτμόσφαιρᾳ ἱεροτελεστίας· ὅ,τι συνετάραττε τὰς ψυχὰς τῶν συγχρόνων τῆς ἐντὸς τῶν μοναστηρίων και ἐκτὸς αὐτῶν, τοῦτο περιέβαλλεν ἡ ἐμπνευσμένη μοναχὴ διὰ μορφῆς δραματικῆς: τὴν πάλην τοῦ πνεύματος και τῆς σαρκός, τὰ μετέξιναι και ἀπαλὰ δίκτυα τῆς ἀμαρτίας τὰ τὸσον ἠδέως συλλαμβάνοντα, τὰς γοητευτικὰς ἐνέδρας τοῦ Πονηροῦ, τὴν ἀνθόστρωτον ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν Κόλασιν, ἀλλὰ και τὸν φοβερόν κῶδωνα τῆς τελευταίας κρίσεως τὸν σημαίνοντα τὴν λῆξιν τῶν ὀργίων, και τὴν πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Δικαιοκρίτου ἀγωνιώδη προσδοκίαν τῆς θείας ἀποφάσεως.

Ἡ εὐλαβὴς μοναχὴ δὲν ἐδίσταζε ν' ἀτενίσῃ τὴν ἀμαρτίαν· δὲν ἀπέστρεφε σεμνοτύπως τὸ βλέμμα ἀπ' αὐτῆς· ἐμμεῖτο τὸν θεῖον διδάσκαλον, ὅστις δὲν ἀπελάκτισε τὴν ἀμαρτωλὴν τὴν βρέξασαν τοὺς πόδας του διὰ τῶν δακρῶν τῆς και ἀπομάττουσαν αὐτὰ διὰ τῆς κόμης τῆς· ἐπίστευεν ὅτι ἡ μετάνοια δύναται νὰ βλαστήσῃ ἐκ

τῆς ἀμαρτίας ὡς τὸ εὐώδες ῥόδον ἐκ τῆς κοπρίας· και δὲν εἶχεν ἀνυπόμονον τὴν εὐλάβειαν. Εἶχε τὸ θάρρος ν' ἀπεικονίσῃ πιστῶς και ἐναργῶς τὴν ἀμαρτίαν διὰ νὰ ἐπέληθ' φυσικὴ και ἀληθὴς, βαθέως συνταράττουσα τὰς ψυχὰς, ἡ μεταμέλεια.

Πῶς ἀντελαμβάνοντο τὴν εὐλάβειαν περὶ τὸ 970 ἐν τοῖς μοναστηρίοις μαρτυρεῖ, χαρακτηρηστικῶς, ἡ παρατιθεμένη σκηνὴ ἐκ τοῦ «Παφνουτίου» τῆς μοναχῆς ποιητρίας.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ ΚΑΙ ΘΑΪΣ

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Εἶσαι μέσα, Θαῖς; Εἶσαι ἔδῳ τοῦ τόσον σὲ ζητῶ;

ΘΑΪΣ (ἔξερχομένη καθ' ἑαυτὴν, χαμηλοφώνως).

Ποτὲ δὲν τὸν εἶδα αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον· ποῖος νὰ εἶνε αὐτὸς ποῦ μοῦ ὀμιλεῖ;

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Ἐνας ποῦ σ' ἀγαπᾷ.

ΘΑΪΣ

Σ' αὐτὸν ποῦ με τιμᾷ με τὴν ἀγάπη του χαρίζω κ' ἐγὼ τὴν ἀγάπη μου.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Ἄχ, Θαῖς, νὰ ἤξευρες πόσον μακρινὸν δρόμον ἔκαμα και ἀπὸ πόσες κακοτοπιᾶς ἐπέρασα, διὰ νὰ ἔλθω σιμὰ σου νὰ δροσισθῶ, νὰ πάρω ζωὴν ἀπὸ τὰ λόγια σου κ' ἀπ' τὴ ματιὰ σου!

ΘΑΪΣ

Δὲν θά σου στερῶσω τὰ λόγια μου, οὐδὲ τὸ φῶς τῶν ματιῶν μου.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Ἄλλὰ διὰ τὰ μυστικὰ ποῦ ἔχομεν νὰ εἰπούμεν χρειάζεται ἡσυχία και μακρινὴ μοναχία.

(Εἰσέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν).

ΘΑΪΣ

Κύτταξ' ἐδῶ τί ὄμορφα και τί ἀναπαυτικὰ ποῦ εἶνε!...

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Δὲν ἔχεις κανένα πλεῖο μοναχικὸ μέρος διὰ νὰ τὰ εἰπούμε πλεῖο ἡσυχία και θαρρετὰ;

ΘΑΪΣ

Ἐχω ἓνα ἄλλο τόσο μυστικὸ και κρυμμένο, ποῦ ἄμα κλείσῃ ἡ θύρα του, μονάχα ὁ Θεὸς κ' ἐγὼ τὸ ξεύρομε.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ (μετὰ τόνου ἐκπλήξεως).

Μπᾶ! Ἐχεις λοιπὸν συνήθειαν νὰ ὀμιλῆς και διὰ τὸν Θεόν;

ΘΑΪΣ

Διὰ τὸν ἀληθινὸν Θεόν.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Καὶ γνωρίζει ἄρα γε αὐτὸς τί γίνεται ἐς τὸν κόσμον;

ΘΑΪΣ

Βέβαια, δι' αὐτὸν τίποτε δὲν εἶνε κρυφόν.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Καὶ στοχαζέσαι ὅτι χωρὶς λύπην καὶ χωρὶς θυμὸν βλέπει τὰς ἁμαρτίας τοῦ κάμνονος οἱ ἄνθρωποι; Ἡ μήπως δὲν πιστεύεις εἰς τὴν Κρίσιν του;

ΘΑΪΣ

Μὲ τὴ ζυγαριὰ τῆς δικαιοσύνης θὰ ζυγίσῃ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ κατὰ τὰ ἔργα του θὰ τιμωρηθῇ ἢ θ' ἀνταμειφθῇ ὁ καθένας.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ (καθ' ἑαυτὸν).

Χριστέ μου πολυέλεε καὶ πολυεὐσπλαγγνε καὶ μακρόθυμε, βλέπεις τοὺς ἁμαρτωλοὺς ν' ἁμαρτάνουν ἐν γνώσει! . . . διότι σὲ γνωρίζουν, Θεέ μου. . . Καὶ ὁμως ἔχεις τόσῃ ὑπομονὴν καὶ δὲν τοὺς ἐξολοθρεύεις!

ΘΑΪΣ (πρὸς τὸν Παφνούτιον).

Διατί εἶσαι τόσον ὠχρὸς; Σὺ τρέμεις! Καὶ κλαίεις! εἰπέ μου, διατί;

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Ἡ αὐθάδης καὶ διεστραμμένη ψυχὴ σου μὲ κάμνει νὰ τρομάζω τόσο. Διὰ τὴν ἰδικὴν σου κόλασιν τρέχουν τὰ δάκρυά μου. Διότι ἂν καὶ ἐγνωρίζεις τὴν ἁμαρτίαν πολλὰς ψυχὰς ἔσυρες μαζί σου εἰς τὸν Ἄδην.

ΘΑΪΣ

Ἄχ, ἐγὼ ἢ ἄμοιρη! . .

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Καὶ ὁ Δικαιοκρίτης θὰ εἶνε αὐστηρότερος εἰς ἐσέ, διότι κάμνεις ἐν γνώσει τὸ κακὸν καὶ ἁμαρτάνεις μὲ αὐθάδειαν εἰς τὸ θεῖόν του Μεγαλεῖον.

ΘΑΪΣ

ὦ! διατί μοῦ τὰ λέγεις αὐτὰ καὶ διατί μὲ τρομάζεις, κακόμοιρε;

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Σὲ περιμένει ἡ κόλασις μὲ τὰ βασανιστήριά της νὰ παύσης πλέον τὰ κρίματά σου! . . .

ΘΑΪΣ

Τῆς φοβισμένης μου καρδιᾶς τὴν πλειὸν βαθεῖα θύρα κτυποῦν καὶ σείουν τὰ σοβαρά σου λόγια.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Ἄχ! ἄς ἔτρεμαν τὰ σπλάγγνα σου ἀπὸ φόβον καὶ ἀπὸ λύπην, ὥστε νὰ ἐπαναστατήσῃ ἡ καρδιά σου ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας.

ΘΑΪΣ

Ἐκεῖ ὅπου εἰς τὰ στήθη μου ἔμνε τόπος δι' ἁμαρτωλοὺς στοχασμούς, ἐκεῖ νὰ βασιλεύσῃ πρέπει τώρα ἡ λύπη καὶ ἡ ἀγωνία τῆς συνειδήσεως;

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Αὐτὸ εὐχεται ὁ πόθος τῆς καρδιᾶς μου νὰ λουσθῆς καὶ νὰ καθαρῶθῃς εἰς θερμὸν λουτρὸν δακρύων μετανοίας ἀφ' οὗ ξεροζώσεως πρώτα καὶ βίψης μακρὰν ταγκαθία τῆς ἁμαρτίας.

ΘΑΪΣ

Ἄχ, πιστεύεις ὅτι ὑπάρχει ἐλπίς, ἐγὼ ἢ γυναίκα τοῦ ἔπεσα τόσον βαθεῖα, νὰ καθαρῶθῃ ἀπὸ τὰς χιλιάδας κηλίδας καὶ νὰ ἐξαγνισθῶ μὲ τὴν μετάνοιαν καὶ νὰ ἀξιωθῶ νὰ μὲ συγχωρήσῃ ὁ Θεός;

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Κανέν, κανέν ἁμάρτημα, κανέν κρίμα, ὅσον σκληρὰ καὶ ἂν βαρύνῃ τὴν ψυχὴν, δὲν μένει ἀσυγχώρητον, ὅταν χυθῶν τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας.

ΘΑΪΣ

Δεῖξέ μου λοιπόν, πατέρα, τὸν δρόμον τῶν καλῶν ἔργων, μὲ τὰ ὅποια εἰμπορῶ νὰ κερδήσω τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας μου.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Περιφρόνησε τὴν πρόσκαιρον καὶ ἐφήμερον αὐτὴν ζωὴν καὶ ἄφησε τοὺς ἔρωτάς σου.

ΘΑΪΣ

Καὶ ἂν γείνη αὐτό, ἔπειτα τί νὰ κάμω;

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Ἐπειτα ζήτησε ἐν ἐρημικὸν μέρος, ὅπου νὰ συλλογισθῆς τὰ μεγάλα κρίματά σου καὶ νὰ θρηνησῆς.

ΘΑΪΣ

Ἄν ἐλπίξῃς ὅτι θὰ σωθῶ, τότε δὲν ἀργῶ νὰ κάμω ὅσα λέγεις.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Δὲν ἔχω καμμίαν ἀμφιβολίαν.

ΘΑΪΣ

Στάσου μονάχα νὰ βγάλω ἐπάνω τὰ πλούτη τοῦ ἀπέκτησα μὲ τὴν ἁμαρτίαν μου καὶ ἐφύλαξα μὲ τόσῃ ἀγάπην.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Μὴ σὲ νοιάζῃ δι' αὐτὰ.

ΘΑΪΣ

Δὲν θέλω οὔτε διὰ τὸν ἑαυτὸν μου νὰ τὰ φυλάξω, οὔτε διὰ τοὺς φίλους μου νὰ τὰ κρατήσω, οὔτε εἰς τοὺς πτωχοὺς θέλω νὰ τὰ δώσω, διότι χρήματα μολυσμένα μὲ ἁμαρτίαν δὲν ἀρμόζει νὰ γείνουν θεϊκὰ χρήματα ἐλεημοσύνης.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Καλὰ, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἄνομα χρήματα, τί θὰ γείνουν;

ΘΑΪΣ

Ἄς γείνουν φωτιά, στάκτη, σκόνι! . . .

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Διατί;

ΘΑΪΣ

Διὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν κόσμον τὸ κέρδος τοῦ φέρνει ἡ ἁμαρτία.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Πῶς ἄλλαξε ἡ καρδιά σου! προτῆτερα ἔκαιε ἀπὸ φλόγα ἁμαρτωλῆς ἀγάπης καὶ ἀπὸ ἄσβεστο πόθο διὰ τὰ ἐπίγεια! . . .

ΘΑΪΣ

Ἴσως μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ γείνη τώρα καινούρια ἡ καρδιά μου.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Ὁ Ἀναλλοίωτος καὶ Ἄϊδιος κάμνει εὐκολὴν κάθε μεταβολὴν.

ΘΑΪΣ

Πηγαίνω νὰ ἐκτελέσω γρήγορα τὴν ἀπόφασιν τῆς ψυχῆς μου.

ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ

Πήγαινε μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ! . . .

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

ΤΑ ΒΑΛΛΙΣΜΑΤΑ (BALLADES) ΤΟΥ PAUL FORT.—ΟΙ ΜΙΜΟΙ ΤΟΥ ΗΡΩΝΔΑ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ ΤΟΥ PIERRE QUILLARD

Ἡ Ἑλλάς ἔδωκεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἓνα τῶν καλλιτέρων συγχρόνων ποιητῶν τῆς, τὸν **Jean Moréas**. Τὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν θαυμάζει ὅσον καὶ σεῖς: ἀνευρίσκει ἐν αὐτῷ κατὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς χάριτος. Μετὰ τὸν **Moréas** καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μετ' αὐτοῦ ἀνεύωσαν τὴν ποίησίν μας, πρὸ δέκα ἢ δέκα πέντε ἐτῶν, πολλοὶ νέοι ποιηταὶ ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τοῦ ἀνακαινισμού. Εἰς ἐξ αὐτῶν, ἐξαιρετικῶς ἀξιαγάπητος, εἶνε ὁ **Παῦλος Fort**. Ἡ τελευταία συλλογὴ του ὀνομάζεται *θαλασσινὸς ἔρως* (*l'Amour marine*) ἢ προτελευταία τὰ ἀρχαῖα εἰδύλλια (*les Idylles anti-ques*).

Καὶ εἰς τὴν μίαν ὅπως καὶ εἰς τὴν ἄλλην ὁ **Παῦλος Fort** εἶνε συγχρόνως ἀπλοῦς καὶ δεξιός. Ἐνυπάρχει ἀφέλεια εἰς τὸ αἰσθητὸν του καὶ τέχνη, πολλὴ τέχνη εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως τοῦ αἰσθηματός του. Ἡ τέχνη αὐτὴ χωρεῖ μάλιστα συχνάκις μέχρι περιτεχνήσεως καὶ μάλιστα μέχρις ἐκζητήσεως. Εἶνε βυζαντινὸς μᾶλλον ἢ ἀλεξανδρινός: ἂν οὐδέποτε στερεῖται πρωτοτυπίας, στερεῖται ἐνίοτε καλαισθησίας: θυσιάζει τὴν ἰδέαν εἰς τὴν ἔκφρασιν: θυσιάζει τὴν ἔκφρασιν εἰς τὸν ρυθμόν: ἢ μᾶλλον τόσον κατέχεται ἀπὸ τὸν ρυθμόν, ἀπὸ τὴν μουσικὴν, ὥστε λησμονεῖ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων καὶ τὸν σύνδεσμον τῶν

ιδεῶν. Γράφει ἐν μέθῃ, μέθῃ ποιητικῇ. Εἶνε αὐτοσχεδιαστής.

Ἐξ ἀπαντος λοιπὸν θὰ εὖρη τις εἰς τὰ ποιήματα τοῦ παρὰ τὰ ἐξαιρέτα καὶ ὠραία πράγματα καλλονὰς ἀμφιβόλους καὶ ψευδεῖς λίθους μεταξὺ τῶν γνησιωτάτων ἀδαμάντων. Τὸ κράμα τοῦτο δὲν μὲ δυσαρεστεῖ ἢ τελειότης ποιημάτων τιῶν εἶνε συχνὰ φαινομενικῶς μόνον: ἐπετεύχθη διὰ μακρὰς ὑπομονῆς, ἥτις ἐπαφῆκεν ἐπὶ τῶν γλυφῶν τὴν ἐπενέργειαν σμίλης. Τὰ ἐλαττώματα ἐξηφανίσθησαν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ προσόντα πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἡ αὐθόρμητος τέχνη, ἥτις ἀναθρόσκει ὡς ἔσμα εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, εἶνε ἴσως προτιμότερα τῆς ὑπὲρ τὸ δέον βραδείας καὶ ὑπὲρ τὸ δέον συνειδητῆς τέχνης.

Τούλάχιστον λέγομεν: ἂν εἰς ποιητῆς ἐγεννήθη αὐτοσχεδιαστής, ἄς εἶνε αὐτοσχεδιαστής. Οὐδὲν εἶνε τόσο ἀνωφελὲς ὅσον τὸ νὰ θέλῃ τις ν' ἀντιστρατευθῇ εἰς τὴν φύσιν. Πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἔμφυτον κλίσιν του. Ὁ **Παῦλος Fort** εἶνε λοιπὸν αὐτοσχεδιαστής, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων, οἵτινες, πρὶν ἀφεθῶσιν εἰς τὴν ἰδιοφυλίαν των, προπαρσκευάσθησαν ἐπὶ μακρὸν καὶ λεπτομερῶς εἰς τὸ ἔργον των. Τέλος, ἐν ἐνὶ λόγῳ, εἶνε ποιητής.

✱

Τὰ ἀρχαῖα εἰδύλλια δὲν φαίνονται ἐμπνευσθέντα ἀμέσως ἐκ τῆς μελέτης τῶν Ἑλλήνων

καὶ Λατίνων ποιητῶν. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ὁ Παῦλος Fort ἤκουσε τὴν μυθολογίαν τὴν νύκτα, εἰς τὰ νυκτέρια, ἀπὸ τὸ στόμα χωρικῶν, οἵτινες εἶχον ἀκούσῃ ἀπὸ τοὺς πατέρας των τὰς θαυμαστάς αὐτὰς ἱστορίας. Καὶ ἐπαναλαμβάνει εἰς ἡμᾶς τὴν περιπέτειαν τοῦ Ἰκάρου ἢ τοῦ Ἰάσονος, ὡς νὰ ἦσαν χθεσινά. Μᾶς φαίνεται ὅτι τὰς ἀκούομεν πρώτην φοράν· καὶ εἶνε περίεργος καὶ θελκτικὴ ἡ ἐντύπωσις.

Ἡ Γαλάτειά του, παραδείγματος χάριν:

L'aube naît. La Sicile est du jour amoureuse:
le sable de ses rêves a frémi doucement.
Les roches, les coquilles, les algues langoureuses,
baisent l'aube à travers une écume d'argent.

Nu sur un promontoire, aux lueurs du levant,
Acis, les mains croisées, sourit sur la houlette,
et bientôt Galatée sourit au bel enfant
et lui tendant les bras, elle a les mains ouvertes.

Sur un rocher la nymphe a posé ses mains blanches,
et le flot la soulève et le rocher se penche.
Le cou, les seins dressés, la taille faible et lente
elle y glisse en montant, la nymphe nonchalante.

...Elle est nue, elle est belle, elle est dans les bras blancs
d'Acis. Elle a pressé, tout de suite câline,
sa joue, les boucles fauves où sourit son profil
sur la poitrine é nue d'Acis, le bel enfant.

Τὰ «Ἀρχαία εἰδύλλια» ἔτυχον θερμῆς ὑποδοχῆς· ἴσως διότι δὲν εἶνε οὔτε ἀρχαία οὔτε νεώτερα, ἀλλὰ ὄλων τῶν χρόνων· εἶνε τὰ εἰδύλλια τοῦ αἰωνίου ἔρωτος.

Ὁ «Θαλασσινὸς ἔρω» ἔχει ὄλως διάφορον τόνον. Εἶνε ἄσματα, τὰ ὅποια ὁ Παῦλος Fort ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὰ δημῶδη ἄσματα καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὰ συνήθη εἰς τοὺς ναύτας καὶ τοὺς ἀλιεῖς. Ἐνεπνεύσθη θαυμάσια πράγματα ὡς εἶνε ὁ «Ἀῦπνος», τοῦ ὁποίου ἰδοὺ αἱ δύο πρώται στροφαί:

La lune danse dans la vague. Oh! toutes les étoiles sur l'eau!
La mer est belle. la mer est grande. la mer autour du bateau.
Matelot, oublie ton amie. C'est le bon moment. malura [malurette].
Matelot, oublie ton amante. La lune est câline autour du [bateau].

Οἱ δύο οὔτοι τόμοι ὁμοῦ θεωρούμενοι, δεικνύουν τὴν ποικιλίαν τῆς ἰδιοφυίας τοῦ Παύλου Fort. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς πραγματευόμενος τόσον διάφορα θέματα, μένει πάντοτε ὁ αὐτός, πάν-

Ἄξεις ἄνευ σημασίας, εὐρισκόμενοι εἰς τὰς ἐπιφάνειας τῶν λαϊκῶν ἄσμάτων.

τοτε πρωτότυπος. Ἡ τεχνουργία του δύναται νὰ ἐπικριθῇ· δυνατόν νὰ μὴ ἀρέσκειται κανεὶς εἰς αὐτὴν· ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι εἶνε ἰδική του. Ὁ Παῦλος Fort εἶνε ἐκ τῶν ἀρκετὰ σπανίων ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ ὑπογράψουν τὰ ἔργα των. Εἶνε κατὰ.

Πρὸ δέκα περίπου ἐτῶν ὁ κ. Kenyon ἐδημοσίευσεν ἐν Λονδίῳ ἑλληνικά τινὰ κείμενα ἀνευρεθέντα ἐπὶ παπύρων τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων· μεταξὺ τῶν κειμένων τούτων ἦσαν καὶ οἱ Μίμοι ἢ Μιμίμβοι τοῦ Ἡρώδα. Ὁ ποιητὴς οὗτος, ὅστις ἦτο τέως γνωστὸς ἐκ μιᾶς ἐπιστολῆς Πλινίου τοῦ νεωτέρου καὶ παραθέσεων τινῶν τοῦ Ἀθηναίου, φαίνεται ὅτι ἔζησε τὴν Γ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταστηρίδα, ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλadelphou ἢ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου· ἦτο δωρικῆς καταγωγῆς καὶ διέτριβεν ἐν Κῶ, ἔγραψε δὲ εἰς ἰωνικὴν διάλεκτον. Ἡ Κῶς ἦτο τότε πόλις τῶν γραμμάτων ὡς ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ὁ Ἡρώδας συνηγήθη ἴσως εἰς αὐτὴν μὲ τὸν Θεόκριτον, ὅστις ἦλθε νὰκούσῃ τὰ ἄσματα τοῦ Φιλητᾶ. Οἱ δύο οὔτοι ποιηταί, ἂν καὶ εἶχον τὸν αὐτὸν διδάσκαλον, δὲν εἶχον τὴν αὐτὴν ψυχὴν. Ὁ Θεόκριτος εἶνε ἀληθῆς ποιητὴς ἱκανὸς νὰ περιγράψῃ τὰ μύχια συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου ὡς καὶ τὰ θεάματα τοῦ βίου. Ὁ Ἡρώδας ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ βλέπῃ τὰς χειρονομίας, ν' ἀκούῃ τὰς συνομιλίας. Ἀναπαράγει αὐτὰς πιστῶς, ὡς φαίνεται, καὶ ξηρῶς. Δὲν εἶνε οὐδὲ σατυρικὸς καὶ πλήρης εἶνε ἡ ἀδιαφορία του, ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ ζωγράφου, ὅστις ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὰς γραμμάς, διὰ τὰ χρώματα καὶ δὲν ζητεῖ νὰ εἰσελθῇ εἰς τὰ βάθη τῶν ὄντων, τῶν ὁποίων ἀναπαράγει μόνον τὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ τέχνη τοῦ Ἡρώδα εἶνε πολὺ δυσνόητος. Μᾶς ἀρέσκει ν' ἀνακαλύπτωμεν διαθέσεις καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον φιλολογικὸν ἔργον. Μᾶς χρειάζεται μία ἠθικὴ, οἰαδήποτε, ἔστω καὶ ἀνήθικος. Ἡ καθὰ καὶ ἀπλὴ ἀντιγραφή τῆς φύσεως, μᾶς φαίνεται μωρὰ, εἶνε τεκμήριον, ἀλλὰ δὲν εἶνε τέχνη. Οἱ Μίμοι τοῦ Ἡρώδα εἶνε τεκμήρια διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν ἡθῶν, καὶ σχεδὸν οὐδὲν πλέον. Ἀλλὰ καὶ ὡς τεκμήριον εἶνε μέτριον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο μνημεῖον, τὴν Κωμῶδιαν τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀμφιβάλλω μάλιστα καὶ διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν Μίμων τούτων. Εἶνε πολὺ ὁμοίομορφοι πρὸς ὅ,τι γνωρίζομεν ἤδη. Ὁ Ἡρώδας φαίνεται ὅτι ἤκολούθησε, μετσκεύασε καὶ διώρθωσε προγενέστερον τινα.

Αἱ μικραὶ αὐταὶ σκηναὶ τῶν ἡθῶν εἶνε τούλαχιστον πολὺ τερπναί, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ πρωτοτυπία τοῦ Ἡρώδα. Ὁ VI μῖμος, ἰδιαιτέρου ὄλως κυνισμοῦ, εἶνε ἐκ τῶν καλλιτέρων ὡς καὶ ὁ ἐπόμενος, ὅπου βλέπομεν καλὸν τύπον «ὑποδηματοποιῦ διὰ κυρίας». Εἶνε λεπτὸς καὶ ἐχέμυθος καὶ ὄλα λέγονται ὅσα εἶνε οὐσιώδη. Ποῖον πρότυπον εἰς τοὺς νεωτέρους διαλογογράφους τοὺς περιωνύμους αὐτοὺς φλυάρους, τοὺς Λεβαδᾶν, τοὺς Μαρνί, τῶν ὁποίων ἡ ἀνεξάντητος πολυλογία ἐξητέλισε διὰ παντὸς τὸ θελκτικὸν καὶ περίτεχνον τοῦτο εἶδος τοῦ λόγου!

Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Quillard εἶνε ἐξαιρετος, ἐνίοτε ὀλίγον τι δύσκαμπτος ἐξ ὑπερβολικῆς πίστεως πρὸς τὸ κείμενον. Ἀυτηρὸν εἶνε ἀκόμη ὅτι μεταφράσας τὸ κείμενον δὲν μετέφρασε καὶ τὰ κύρια ὀνόματα. Τὰς πλείστας τῶν μετα-

γραφῶν τούτων εἶνε ἀδύνατον νὰ προφέρωσι γαλλικὰ στόματα. Οἱ ὑπὲρ τὸ δέον σοφοὶ μεταφρασταὶ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ ποθῶμεν τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ d'Ablancourt ὠνόμαζε τὸν Πομπόνιον M. de la Pomponne. Ἐκεῖνοι ἤθελον νὰ φανοῦν ὑπὲρ τὸ δέον Γάλλοι· οἱ ἄλλοι θέλουν νὰ φανοῦν ὑπὲρ τὸ δέον ξένοι. Ἡ ἔλλειψις καλαισθησίας καὶ μέτρου εἶνε ὁμοία καὶ εἰς τοὺς δύο.

Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπενόησεν ὁ κ. Quillard, δὲν ἐλαττώνει, μολονότι τὸ ἐφαρμόζει οὗτος ἀμειλίκτως, τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας του. Ἐχομεν μετάφρασιν τοῦ Ἡρώδα· εἶνε ἡ πρώτη καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον θὰ εἶνε ἡ τελευταία· διότι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γείνη καλλιτέρα, ἂν ἡ πιστότης εἶνε τὸ πρῶτον προσὸν τοιοῦτου πνεύματος.

(Παριῖοι, Δεκέμβριος 1900).

REMY DE GOURMONT

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Η ΑΝΑΠΡΑΞΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΕΙΑΣ

Ὁ ἐν Βερολίῳ ἀκαδημαϊκὸς ἐπιστημονικὸς Σύλλογος διωργάνωσε τελευταίως τρεῖς παραστάσεις τῆς «Ὀρεστείας» τοῦ Αἰσχύλου κατὰ μετάφρασιν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου ν. Wilamowitz Møllerandorf. Τὴν μετασκευὴν διὰ τὴν ἀπὸ σκηνῆς παράστασιν ἐπιλοτένησεν ὁ Oberländer, τὴν δὲ μουσικὴν ἔγραψεν ὁ Max Schillings. Ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν μετασκευὴν πρόκειται νὰ δώσῃ προσεχῶς καὶ τὸ Hofburgtheater τῆς Βιέννης.

Εἶναι δύσκολον κατόπιν τῆς ἐν Βερολίῳ παραστάσεως νὰ κρίνῃ τις κατὰ πόσον αἱ ἐπαινημένως ἐπιχειρηθεῖσαι καὶ ἐπιχειρούμεναι ἀναπαραστάσεις ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἔργων θὰ ἔχωσι τόσῃ ἐπιτυχίαν παρὰ τῷ κοινῷ, ὥστε νὰ κρατηθῶσι διαρκῶς ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ συμπεριληφθῶσι εἰς τὸ σύγχρονον δραματολόγιον. Τοῦτο δὲ διότι ἡ παράστασις δὲν διεξήχθη μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἐκείνης τελειότητος, ἧς πρὸ πάντων φαίνεται, τοιαῦτα ἔργα ἔχουσιν ἀνάγκη. Διότι ἀπαιτεῖ τὸ ἀρχαῖον δράμα ἠθοποιούς μορφωμένους, ἐξησκημένους, λεπτοτάτης καλλιτεχνικῆς ἀντιλήψεως, ἠθοποιούς μεμετρημένους,

ἀποφεύγοντας τὰς ἀκαίρους ὑπερβολὰς, τὰς καταχρήσεις καὶ τὸν στόμφον ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ· ἀρ' ἑτέρου ὁμοῦ δυναμένους νὰ ἐξαρθῶσιν ὅπου δεῖ καὶ εἰς τὸ ὑψιστον πάθος καὶ νὰ ἐξωτερικεύσωσιν ἰσχυρῶς τὰ αἰσθήματα τῶν προσώπων, τὰ ὅποια ὑποδύονται. Συνάμα καὶ λεπτότης μεγάλη ἀπαιτεῖται ψυχολογικῆς παρατηρήσεως, βοηθοῦσα αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ὑποσημειῶσιν ἰδιαιτέρως τὰς ἐν τῇ νεωτέρᾳ ψυχῇ πλησιεστέρας περικοπὰς καὶ νὰ παρακάμπτωσι τὰ ἔστιν ὅτι εἰς τὸ πολὺ κοινόν, μὲ ἄλλα ἤθη καὶ ἔθιμα ἀνατεθραμμένον, ξένα ἢ καὶ ἀδιάφορα μέρη.

Ἴδου δὲ ποῦ κυρίως κείται τὸ ζήτημα, ἀφ' οὗ ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται. Εἶναι ἀρὰ γε τόση ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου, ὥστε τὰ ἐκεῖνον ἐκπροσωποῦντα ἔργα νὰ εἶναι εἰς τοὺς συγχρόνους ἀκατάληπτα; Εἰς τοὺς κλασικῶς μορφωμένους, τοὺς γαλουχηθέντας μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν βεβαίως ὄχι· ἀλλὰ εἰς τοὺς πολλοὺς, νομίζω, δυστυχῶς καί. Καὶ νομίζω ὅτι, μόνον ὅταν μέγαλον πνεῦμα, ὡς π. χ. ὁ Goethe εἰς τὴν «Ἰφιγένειαν», ὄχι μόνον μετασκευάσῃ, ἀλλ' ἐκ νέου δημιουργήσῃ σχεδὸν πρωτότυπον ἔργον ἐπὶ τοῦ

ἀρχαίου κειμένου, καὶ ὅταν τοῦτο διδάσκειται μετὰ τῆς ἤδη ρηθείσης τελειότητος—καὶ ὡς πρὸς τοῦτο μόνη ἢ ὑποδομένη τὴν Κλυταιμνήστραν διεκρίθη κατὰ τὴν ἐν λόγῳ παράστασιν—θὰ κατανοηθῶσι καὶ σήμερον ἀκριβῶς τὰ ἔργα, ὧν τὴν παράστασιν καὶ ὁ ἔσχατος τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ἐν τῷ συγχρόνῳ ιδεῶδει ἐκείνῳ περιβάλλοντι καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς καλλιτεχνικῆς ἐκείνης θρησκείας, τῆς θρησκείας τοῦ ὠραίου, ἐθεώρει ὡς ὑψίστην πνευματικὴν του ἀπόλαυσιν. Δὲν πρέπει ἄλλως τε νὰ λησμονηθῇ, ὅτι πολλοὶ ὑπαιγιμοὶ πολιτικῆς ἢ ἀπλῶς κοινωνικῆς φύσεως συνετέλου ἐπὶ τὴν τότε ἐπιτυχίαν καὶ παρεμποδίζου τὴν σημερινήν.

Κυρίως ὁμῶς—καὶ τοῦτο δὲν ἀποδίδεται καὶ ὑπὸ τῆς ἀρίστης τῶν μεταφράσεων—χάνομεν τὴν ἀπόλαυσιν τῶν λαξευτῶν ἐκείνων στίχων, τῶν ἐπιτυχῶν ἐκείνων ἐκφράσεων, τὰς ὁποίας τόσον ἠσθάνετο καὶ ἐξέτιμα ὁ ἀρχαῖος ἀκροατής, ὁ μὲ τόσον λεπτὴν αἰσθητικὴν ἀντίληψιν πεπρωκισμένους.

Βεβαίως γενῶν μέγα τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ πλοκὴ τῆς τραγωδίας καὶ αἱ λεπτόταται ψυχολογικαὶ παρατηρήσεις· καὶ αὗται δὲ αἱ παρακεκινδυνευμένοι διὰ τὴν νεωτέραν ἀντίληψιν σκηναί, ὡς ἡ τῆς μητροκτονίας, εἶνε ἰσχυροτάτου ἐνδιαφέροντος. Πολλὰ ὁμῶς μᾶλλον σκιαγραφοῦνται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καὶ πρέπει νὰ τὰ μαντεύῃ ὁ θεατής, ἐκεῖ ὅπου οἱ νεώτεροι—καὶ ἐννοῶ πρὸ πάντων τὸν Shakespeare—μᾶς συνεθίσαν μετὰ τὴν βαθεῖαν ἀνατομίαν τῶν ψυχικῶν φαινομένων, μετὰ τὴν πιστὴν ἀναπαράστασιν τῶν αἰσθημάτων.

Ἡ ἐντύπωσις πάλιν ἄλλων μερῶν, ὡς π. χ. τῶν σκηνῶν, ὅπου παρουσιάζονται αἱ Εὐμενίδες, εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς τριλογίας, ἐξαρτάται ἐκ τῆς ἐπιτυχῆς ἢ ὄχι σκηνοτεχνικῆς ἀναπαραστάσεως. Παρουσιάζει δ' αὕτη ὁμολογουμένως μεγίστας, ἂν ὄχι ἀνυπερβλήτους δυσκολίας.

Ἄν μολαταῦτα ὑπὸ τὰς πλείστας τῶν ρηθειῶν ἀπόψεων ἢ ἐν Βερολίνῳ παράστασις δὲν ἦτο ἀρκούντως ἐπιτυχῆς, ἐν τούτοις ἢ ἐντύπωσις ἐπὶ τοῦ κοινῷ—ὁμολογουμένως ὁμῶς πνευματικῶς ἐκλεκτοῦ καὶ μορφωμένου—ἦτο ἂν ὄχι παρασύρουσα καὶ ὀρμητικὴ, βεβαίως ὁμῶς ἱκανοποιητικὴ· τοῦτο δὲ δεικνύει πόσον τὸ ἔργον εἶναι ἰσχυρὸν καὶ πόσον δίκαιον εἶχον οἱ ἐπιχειρήσαντες τὴν παράστασιν.

Τὴν μουσικὴν ἔγραψεν ὁ Max Schillings, ὁ μετὰ τὸν R. Strauss ἰσῶς μᾶλλον πεπρω-

κισμένος ἀντιπρόσωπος τῆς νεογερμανικῆς σχολῆς, τῆς ἀκολουθοῦσης τὴν ὁδὸν τὴν χαραχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Wagner. Εἰς τὸ μουσικὸν κοινὸν ἦτο ἤδη γνωστὸς ἐκ δύο μουσικῶν δραμάτων του, διακρινομένων διὰ τὴν λεπτὴν καὶ πλουσίαν ἐνοργάνωσιν, τὸν ἁρμονικὸν πλούτον, τὴν συμφωνικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ μέρους τῆς ὀρχήστρας, τὸ κάλλος καὶ τὸν πλούτον τοῦ ἤχου—καὶ διὰ τὰ ἐλαττώματά της τὴν ὑπερβολὴν εἰς τὸν μουσικὸν χαρακτηρισμὸν, εἰς τὴν ἐσκεμμένην μουσικὴν and last but not least, δυστυχῶς δὲ καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν πρωτοτύπου μορφῆς εἰς τὴν μελωδίαν.

Εἰς τὴν μουσικὴν τῆς Ὀρεστείας μᾶλλον τὰ προτερήματα ἀναφαίνονται—φυσικῶς ἄλλως τε, καθ' ὅσον ἡ μουσικὴ εἶναι μᾶλλον χαρακτηριστικὴ—εἰς ἃ προστίθεται ἐπαινετὴ εὐγένεια καὶ συντομία οὐδαμοῦ ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια της. Λογικῶς δὲ πράττων ὁ συνθέτης δὲν ἐπεχείρησε ν' ἀπομιμηθῇ φαντασιωδῶς τὸ ἀρχαῖον ὄφος, ἀφοῦ εἴμεθα δυστυχῶς ἐν παντελεὶ σχεδὸν ἀγνοοῦν τοῦ τί ἦτο ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ μουσικὴ.

Κατ' ἀρχὴν εἶμαι ἀντίθετος τοῦ συστήματος τῆς ὑποκρούσεως (melodram), ὅπερ καὶ αὐτὸς ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἄχρι τοῦδε ἠκολούθησαν, διότι τὸ εὐρίσκω χαλαρὸν, ἀνούσιον καὶ οὐδέτερον· οὔτε μουσικὴν, οὔτε ἀπαγγελίαν, εἰς αὐτὴν δὲ τὴν περίπτωσιν μοῦ φαίνεται, ὅτι ἡ μέση χρυσὴ ὁδὸς εἶναι ἢ μᾶλλον ἀνιάρᾳ, καὶ οὔτε ἡ δοκιμὴ τοῦ Schillings, τοῦ νὰ εἰσαγάγῃ χοροὺς μετὰ ὑπόκρουσιν ὀρχήστρας, ἀπαγγελομένους ὑπὸ πολλῶν συνάμα προσώπων εἰς τὸν αὐτὸν ρυθμὸν καὶ τόνον, ἠδυνήθη νὰ με πείσῃ περὶ τοῦ ἐναντίου. Παραδέχομαι ὁμῶς, ὅτι ἰσῶς ἡ μελοποίησις τῶν χορικῶν μόνων θὰ παρήγαγε κάπως θεατρικὴν ἐντύπωσιν—ὅπως καὶ συμβαίνει εἰς τὸ μελοδραματικὸν καὶ θεαματικὸν τέλος ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου—ἀντιβαίνουσιν εἰς τὸ γενικὸν ὄφος τοῦ ἔργου.

Χαρακτηριστικώτατα καὶ ρυθμικῶς πρωτότυπα εἶναι τὰ θέματα τῆς ὑποκρούσεως πρὸς τὰ χορικά τῶν Εὐμενίδων, τελειῶς δ' ἐπεξεργασμένη ἡ εἰσαγωγὴ τῆς τρίτης πράξεως.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐνδιαφέρουσιν καὶ ἐπαινετὴ ἦτο ἡ παράστασις τῆς «Ὀρεστείας», βεβαίως ὁμῶς δὲν ἔλυσε τὸ παλαιὸν ζήτημα· ἰσῶς τὸ πρᾶξῃ ἢ τοῦ Hofburgtheater, ὅπου τὰ μέσα ὑπάρχουσιν ἀφθονα, ὁ Kainz ἐνδεδειγμένος Ὀρεστής καὶ ἐν γένει οἱ ἠθοποιοὶ ὅλοι ἀνώτεροι καὶ μᾶλλον εἰς τὰ τοιαῦτα εἰθισμένοι.

(Βερολίνον, Δεκέμβριος 1900).

N. Δ. ΠΑΠΠΟΣ

ΑἶΣΜΑ.

ΚΛΕΙΔΟΚΥΜΒΑΛΟΝ.

„ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΟΙ“

Μελοδραματικαὶ σκηναί εἰς πράξεις δύο.

Ποίησις καὶ μουσικὴ

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑ.

Μονωδία ΛΑΜΠΡΟΥ (Ἐκ τῆς Αᾶ πράξεως)

Moderato.

ΛΑΜΠΡΟΣ *p* *col massimo cordoglio*

Λυ-πή- σου με Θεὸ μου ἄ νους μουλοκοί. αθη σε νύ. χτας μου

poco stent^o *tempo.* *rall^o* *pp.*

ρι. λα μου. ε. οβύ. αθη τὸ..... φῶς.....

tempo. dim. *rall^o* *pp.*

canta *ἰσοκροσία τοῦ συνθέτου.*

p. espr. tempo
δυο ἰ καρ- δια μου κομ- μα- τια ε- σχι- σθη. ἴτε

tempo. p. espr.

cres: dim:
μενα! ε- δω ἴρω με νη ε- κει α- δελ- φος! Δύο

cres: dim:

piu anim. mf
γα- ρης καρ- μα- τια θα- θεια δο- κι- μα- τω,

cres:
για τω- να οσα- ρα- ζω, για τάλλο ἀχ! θρη- νει! Δύο

cres:

ff con anima stent. molto. affretto p tempo
Θεε μου φώ- τι- σε με τι δρό- μο να πά- ρω, λα-

ff allarg. col canto affretto p. tempo

stesso movimento.
τρε- ω την Μα- ρω τον Χρό- νη πο- νω.....

stesso movimento pp.

espr. ben sentito

pp
τον Χρό- νη πο- νω!

dim. rit. ppp. allargo.

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΝ

Αἱ συζητήσεις, ὅπως καὶ τὰ ἐγκλήματα, ὅπως καὶ αἱ ἀσθένειαι ἐργονται ἐπιδημικῶς καὶ φαίνεται, ἀκολουθοῦντα ὀρισμένον διάγραμμα. Εἰς τὸν κόσμον ὅλον σχεδὸν αὐτὴν τὴν στιγμὴν εὐρίσκειται ἐπὶ τοῦ τάπητος τὸ γυναικεῖον ζήτημα· καὶ ἐνῶ εἰς τὴν Γαλιαν ἐκδίδουν οἱ ἀδελφοὶ Μαργκκερίτ, γνωστοὶ μυθιστοριογράφοι, βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Γάμος καὶ τὸ Διαζύγιον» καὶ ὁ Πρεβὴ γράφει ἐπανειλημμένα ἄρθρα εἰς τὸν «Φιγαρόν», ἐνῶ εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν θρυλεῖται γυναικεῖα ὑποψηφιότης, καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἢ Βουλὴ ψηφίζει θεσπιδὸν νόμον περὶ γυναικῶν, εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ζήτημα, τὸ σχεδὸν ἀνυπαρκτον δι' ἡμᾶς, τίθεται ἐπὶ τάπητος διὰ τῶν διαλέξεων τοῦ κ. Μάτσει καὶ τῶν ἄρθρων τῶν ἡμερησίων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ μία διαπρεπὴς κυρία, ἡ κυρία Παρρέν, ἀνέλαβε τὴν υπεράσπισιν τῶν γυναικῶν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Ἀκροπόλεως», τὸ πρᾶγμα καταπᾶ περισσότερον ἐνδιαφέρον.

Εἶνε μόνον ἀτύχημα ὅτι ἡ συζήτησις εὐθὺς ἀμέσως μετεμορφώθη εἰς καυτῶν, ἢ πραγματεία τοῦ ζητήματος εἰς φιλονικίαν· καὶ ἐνῶ ὁ κ. Μάτσει εἰς τὸν «Παρνασσόν» ἐφιλοδώρει μὲ εἰρωνεῖαν καὶ μὲ στίχους τοῦ Σιμωνίδου τὰς γυναῖκας, ἡ κυρία Παρρέν ἐκεραύνωνε τοὺς ἀνδρας μὲ παραπτώματα καὶ μὲ βαρβαρότητας ξεθαπτομένας ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ τὸ πρώτον κεφάλαιον τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου καὶ ἀπὸ τὰς πρώτας γραμμάς τοῦ Πολυβίου.

Ἄλλως τε ἦτο ἀναπόφευκτον, καὶ δὲν ἐνθυμούμεθα νὰ ὀμιλήσῃ ποτὲ κανεὶς ψυχρῶς περὶ τοῦ γυναικεῖου ζητήματος, καὶ δὲν ἐνθυμούμεθα ποτὲ νὰ ἐγίνεν ὁ ἐλάχιστος λόγος περὶ τοῦ πράγματος χωρὶς νὰ δεῖξουν αἱ γυναῖκες ὅτι, διὰ τοὺς ὄνυχας τοῦλάχιστον, κατάγονται ὀλίγον ἀπὸ τὰ αἰλουροειδῆ καὶ οἱ ἄνδρες ὅτι, διὰ τοὺς ὀδόντας, ἂν ὄχι ἄλλο, κατάγονται κάπως ἀπὸ τοὺς ἀγριοχοίρους.

Ὁ Αὐγουστος Κόντ, ὅστις εἶχε καθορίσει τὰς προόδους τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ συζητεῖν, καὶ διήρει εἰς θεολογικάς, λογικάς καὶ ἐπιστημονικάς τὰς συζητήσεις, θὰ κατέτασσε βεβαίως τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸ πάντων τοὺς συζητοῦντας διὰ τὸ γυναικεῖον ζήτημα ὡς ἀναγομένους εἰς τὴν πρώτην τῆς ἀναπτύξεως βαθμίδα.

Καὶ μολοταῦτα θὰ ἦτο ἴσως εὐκόλον νὰ μὴ περιορισθῶν ὅλοι εἰς ἐπιδείξεις γνώσεων, εἰς ἀπαγγελίας στίχων καὶ εἰς διηγήσεις ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀγίων λαῶν.

Εἰς τὴν αὐγὴν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ἀποτελεῖ τῶ ὄντι ζήτημα γυναικεῖον καὶ ζήτημα φλέγον ἢ ἐμφάνισις τῆς γυναικὸς εἰς τὴν βιοτικὴν παλαίστρην, εἰς τὴν ὁποίαν μέχρι σήμερον ὁ ἀνὴρ μόνον ἔχουνεν ἰδρώτα καὶ αἷμα. Ἡ γυνὴ σήμερον ἐκπαιδευμένη καὶ ἀναπτυσσομένη, ὀπλιζομένη τελείως, ὅπως ἀντεπεξέλη εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, ζητεῖ τὸ μερίδιόν τῆς τῆς ἀνεξαρτησίας, τὸ μερίδιον τοῦ ἄρτου καὶ τὸ μερίδιον τοῦ ἡλίου.

Μία ἐποχὴ νέα δύναται τις νὰ εἶπῃ ὅτι ἀρχίζει δι' αὐτήν. Ἡ ἐλευθερία ἀρχίζει νὰ τὴν περιβάλλῃ, ἀλλ' ἐξ ἄλλου ἀρχίζει νὰ τὴν ἐγκαταλείπῃ ἢ αἰγλή τῆς ποιήσεως. Ὁ μεσαιῶν, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὴν ἀποθέωσιν τῆς γυναικὸς, τὴν ἐστήριξεν ὀλόκληρον ἐπὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς. Ἡ γυνὴ ἦτο τὸ πλάσμα τὸ αἰεὶ πληγωμένον καὶ αἰεὶ ἀσθενές, τὸ ὁποῖον ὁ ἀνὴρ ἐλάτρευε, περιέθαλπε, ἐκόκλωνε διὰ θυμιαμάτων. Μία ποιήσις ὀλόκληρος ἐγεννήθη περὶ αὐτῆς ἰδεώδης καὶ ἕνας μυθικισμὸς, ὅστις διετηρήθη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Σήμερον ἡ πληγωμένη τῆς χθές, ἡ ὁποία ἐθεράπευε τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἀνδρός, ἐξέρχεται ὀπλισμένη, ἰσάπαλος, χωρὶς ἀδυναμίαν καὶ χωρὶς γόητρον.

Ἰπάρχει, ναί, ἐν ζήτημα γυναικεῖον, ἀλλ' εἶνε ζήτημα ζωῆς αἵμα καὶ θανάτου διὰ τὰς γυναῖκας. Εἶνε ζήτημα ἄλλως τε ἁρμονικὸν διὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, ὅστις ἐγκαινιάζει μαζὶ μὲ ὅλον τὸν θάνατον τοῦ ἰδανικοῦ καὶ τὸν θάνατον τῆς γυναικεῖας γοητείας.

Αἱ γυναῖκες περιφρονῶσαι τὰς θωπείας τῶν χειλέων ρίπτουσι τὸ χειρόκτιον διὰ τὸ ἀλληλοφάγμα...

Νεκραὶ πλέον διὰ τὴν τρυφερότητά μας αἱ γυναῖκες τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, πλάσματα μελαγχολικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα λείπει ἡ ἀγάπη καὶ σπανίζει ἡ μητρότης, ζητοῦν νὰ λάβουν θέσιν ὄχι πλησίον μας, ἀλλ' ἀπέναντί μας· οὔτε σύντροφοι οὔτε γόησαι, ἀλλ' ἀντίπαλοι εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα τῆς ζωῆς...

Ἄλλὰ λησμονῶ ὅτι εἶμαι χρονολόγος καὶ ὅτι τὸ μόνον μου καθῆκον εἶνε νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι μία συζήτησις ἠνοήθη καὶ μία συζήτησις ἐκλείσει διὰ τὸ γυναικεῖον ζήτημα, ὅτι ὀδόντες ἐδείχθησαν καὶ ὄνυχες, ὅτι πολλὰ γεγονότα ἐμύθηον καὶ πολλὰ ἔθιμα, ὅτι πολλὰ βιβλία ἀνεφέρθησαν καὶ πολλοὶ ποιηταί, ἀλλ' ὅτι τὸ ζήτημα ἀπέμεινεν οἶον ἦτο καὶ πρὶν καὶ ὅτι πολλὰ μελάνη καὶ πολλοὶ λόγοι θὰ σκορπισθῶσιν ἀκόμη ἀνωφελῶς περὶ αὐτοῦ.

N. ΕΠΙΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ Σάββατον, 9 τοῦ, ὁ Διευθυντὴς τῶν «Παναθηναίων» κ. Κίμων Μιχαηλίδης, γενόμενος δεκτὸς εἰς ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν παρὰ τῆς Α. Υ. τῷ Βασιλοπαυδὶ Νικολάω, παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ δεχθῆ τὴν ἀφιέρωσιν τῶν «Παναθηναίων». Ἡ Α. Β. Υ. ἐξήτησε μετ' ἐνδιαφέροντος παρὰ τοῦ ἡμετέρου Διευθυντοῦ διαφόρους πληροφορίες περὶ τοῦ περιοδικοῦ καὶ ἐν τέλει ἐνηρεστήθη ν' ἀποδεχθῆ τὴν ἀφιέρωσιν.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὁ τὴν 25^{ην} Νοεμβρίου ἀποθιώσας καὶ μετὰ πάσης τιμῆς κηδευθεὶς καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ Ἰω. Παναζίδης, ἐγεννήθη ἐν Κρουσόβῳ τῆς βορειοδυτικῆς Μακεδονίας τῇ 25^ῃ Δεκεμβρίου 1827. Ἐκεῖ παιδεύθει τὰ πρώτα ἑλληνικά γράμματα ἤλθε περὶ τὸ τέλος τοῦ 1843 εἰς

Ἀθήνας, ὁπότεν μετὰ πενταετείς σπουδὰς ἐν τῷ γυμνασίῳ καὶ τῷ πανεπιστημίῳ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα τοῦ 1848, ὅπου καὶ ἐσγολάρχησε τέσσαρα ἔτη. Τῷ 1855 μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν δαπάναις τῆς πόλεως Σερρών, τῷ δὲ 1858 ὑποστάς τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις ἐν Γοττίγγῃ, ὅπου ἐδημοσίευσεν καὶ τὸ πρώτον μέρος τῶν *Σενοφοντεῖων διορθώσεων* αὐτοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ τετραετίαν. Τῷ 1862 διορίσθη καθηγητὴς τοῦ Α' ἐν

Ἀθήναις Γυμνασίου, διδάξας μέχρι τοῦ 1875, ὁπότε διορίσθη ἑφορος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἐπὶ μῆνας τινὰς καὶ εἶτα καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Τῷ 1877 ἠξιώθη τῆς τιμῆς νὰ προσληφθῆ καθηγητὴς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, διδάξας, ἰδίᾳ καὶ τὴν βασιλισσαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ὁ βίος τοῦ Παναζίδου ὑπῆρξεν ἐμπλεος ἐργασίας. Πλὴν τῆς συνεργασίας αὐτοῦ καὶ σπουδαιότατα φιλολογικὰ περιοδικὰ ἠσχολεῖτο εἰς παντοίας γλωσσολογικὰς καὶ κριτικὰς πραγματείας, ὧν ἀξιολογοτάτη εἶνε ἡ περὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ κειμένου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ. Τὸ Ὀμηρικὸν Λεξικόν, ὅπερ μετέφρασεν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ καὶ ἐξέδωκε τῷ 1874, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς πρωτότυπος σχεδὸν ἐργασία καὶ διὰ τὰς ἐπενεχθείσας διορθώσεις καὶ διὰ τὴν ἀπόδοσιν διὰ φράσεων τῆς δημόδους γλώσσης τῶν ὀμηρικῶν φράσεων. Ἡ Γυμνασιακὴ Παιδαγωγικὴ (1889) εἶνε ἔρᾳνισμα γλαφυρῶς μὲν συντεταγμένον, ἀλλ' οὐχὶ ἀντάξιον τῶν προόδων τῆς Παιδαγωγικῆς. Καλλιπεῖς εἶνε αἱ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μαρασλῆ μεταφράσεις τῆς «Ἱστορίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» καὶ τῆς «Ἱστορίας τῶν Διαδόχων» τοῦ Δρούζεν. Ἄλλα τὸ ἐπιστέγασμα τῆς φιλολογικῆς αὐτοῦ ἐργασίας εἶνε ἡ ἐν τῇ Ζωγραφείῳ Βιβλιοθήκῃ εἰς ὀγκώδη τόμον ἐκδοθεῖσα «Ἀνάβασις τοῦ Σενοφώντος» μετὰ κριτικῶν παρατηρήσεων.

Τὸ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ μυθιστόρημα μετὰ μακρὰν παρακμὴν ἤρχισε νὰ θριαμβεύῃ. Τὸ Quo Vadis τοῦ Σεγκιέβιτς, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε καταπληκτικὴ ἐν Γαλλίᾳ, διεδέχθησαν ἄλλα. Οἱ δὲ Γάλλοι ὡς πρόδρομοι τῶν τοιούτων μυθιστορημάτων, αἵτινα θέμα ἔχουσι τοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς παρακμῆς, ἢ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, θεωροῦσι τὸν Jean Lombard, τοῦ ὁποῖου τὰ δύο ἔργα *Ἀγωνία* καὶ *Βυζάντιον*, τὰδίκως παραγκωνισθέντα, καὶ νέαν ζωὴν τώρα προσλαμβάνοντα ἐχρησίμωσαν ὡς πρότυπον εἰς τοὺς ξένους. Περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἀξιώσεως ταύτης δὲν εἶνε εὐχερὲς νὰ κρίνῃ τις· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἀλλεπάλληλα ἐκδίδονται τὰ ἱστορικὰ μυθιστορήματα, λόγος δὲ γίνεται πολὺς τώρα περὶ τοῦ θανάτου τῶν θεῶν, μυθιστορηματος τοῦ Ρώσου Δημήτρη Μερκελσφκρη. Ὁ θάνατος τῶν θεῶν ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρόνους Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου. Ὁ συγγραφεὺς τὸν ἥρωά του παραλαμβάνει ἀπὸ τοῦ κατωφλίου τοῦ φρουρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ ἀνεψιοὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ὁ Γάλλος καὶ ὁ Ἰουλιανός, ἐκρατοῦντο φυλακισμένοι ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου των Κωνσταντίου, καὶ φέρει αὐτὸν μέχρι τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν θανασιμῶς τραυματισθεὶς ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀνεφώνησε: Νενίκηκας Χριστέ, κορέσθητι Ναζωραῖε! Παρὰ τὴν αἰνιγματικὴν μορφήν τοῦ αυτοκράτορος, τοῦ ἀνησυχίου, νευροπαθοῦς, καὶ μεθυσμένου ἐξ ἑλληνισμοῦ, ζωηρὸς διαγράφεται ὁ φιλόδοξος καὶ περιέργος χαρακτὴρ τῆς σπαρτιάτιδος Ἀρσινόης, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ. Ἡ σύγκρουσις τῶν δύο κόσμων τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νέου καὶ ὅλος ὁ πολυσύνθετος βίος τῶν χρόνων ἐκείνων ἀναγεννᾶται ζωηρῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου.

Ὁ ΔΙΑΠΡΕΠΗΣ συνεργάτης τῶν «Παναθηναίων» κ. Remy de Gourmont ἀπέστειλεν ἡμῖν τὸν πρὸ μικροῦ ἐκδοθέντα τόμον αὐτοῦ: *La culture*

συνοδεύοντος μέρους (accompagnement) όταν εκτελώνται και τὰ δύο διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, καὶ γ') ἢ ἀκριβῆς ἀκολουθία ἐκάστης φωνῆς εἰς συνθέματα πολυφωνικά.

— Ἐκαστον μέρος τοῦ μέτρου εἶνε μία στάσις, ἢ ὅποια πρέπει νὰ γεμίσῃ μὲ νότες. Αἱ παύσεις εἶνε τὰδεσιανὰ σταμνιά. Πρέπει νὰ τὰ σπάσωμεν ἐπειδὴ εἶνε ἀδειαι;

ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗΝ μᾶς ἐτοιμάζουν εἰς τὸ Ὄρειον ὁ κ. Κνούουερ καὶ ἡ κ. Κολογερῆ μίαν ἐσπέραν καλλιτεχνικῆς ἀπολαύσεως. Τὴν περιεμμένον μὲ ἀνυπομονησίαν.

Δ. Θ.

Η ΝΑΥΤΙΑ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξεδόθη ὑπὸ ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν περιοδικόν, τὸ ὅποιον σκοπεῖ ν' ἀνακουφίσῃ τοὺς δυστοχεῖς πελάτας τῶν διαφόρων ἀτμοπλοικῶν ἐταιρειῶν ἐκ τοῦ φοβεροῦ παθήματος τῶν ταξειδιῶν των. Προτείνει δὲ θερμῶς τὴν σύστασιν σωματείου, τοῦ ὁποίου νὰ μετᾶσχωσι πλὴν τῶν ταξειδιωτῶν τῶν ἐχόντων εὐπαθῆ τὸν στομάχον, καὶ εἶνε οἱ πλεῖστοι, αἱ ἀτμοπλοικαὶ ἐταιρεῖαι, οἱ ξενοδόχοι, οἱ εἰς τὰς ἀποικίας ἐμπαρευόμενοι καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν ἀπομεικρυσμένων χωρῶν· διότι ὅλοι οὗτοι ἐφίστανται ζημίας ἐκ τοῦ ἐπιδρώντος εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ ταξειδεύειν φόβου τῆς ναυτίας. Εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο φύλλον γίνεται λόγος καὶ περὶ τοῦ διατί δὲν πάσχει ἀπὸ ναυτίας ὁ Ἀυτοκράτωρ Γουλιέλμος. Ἐν τῇ θαλαμηγῷ αὐτοῦ ἔχει δωμάτιον κρεμάμενον, τὸ ὅποιον, ἐννοεῖται, δὲν ταρασσεται ὅσον καὶ ἂν κλυδωνίζετο τὸ σκάφος. Διὰ τοῦ τεχνάσματος τούτου κατορθοί, ὁ Γερμανὸς Καῖσαρ καὶ κατὰ τὸν τριχυμωδέστατον ἄλλον, νὰ κρατήσῃ τὴν ἀξιόπρέπειαν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς ἡγεμόνα.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΟΝ. Εἰς μίαν τῶν ὑάλινων προσόψεων τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου ἐξετέθη κινεζικὸν τραπεζικὸν γραμματίον, τὸ ὅποιον κινεῖ μεγάλως τὴν περιέργειαν τῶν Ἀγγλων. Τὸ γραμματίον τοῦτο ἐκδοθὲν πρὸ πεντακοσίων καὶ πενήκοντα ἐτῶν εἶνε τὸ ἀρχαιότατον τοῦ εἶδους του, διότι τὸ πρῶτον τραπεζικὸν γραμματίον τῆς Εὐρώπης, τὸ ἐν Στοκχόλμῃ ἐκδοθὲν, δὲν διήνησε βίον πλεόν τῶν τριακοσίων ἐτῶν. Τὸ χαρτονόμισμα τοῦτο, τὸ πλῆρες παραδόξων γραμμάτων, τὰ ὅποια μετὰ κόπου κατάρθωσαν ν' ἀναγνώσουν οἱ σοφοὶ τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, μολονότι ἔχει ἐκτάκτους διαστάσεις ἀριθμῶν 46 ἑκατοστὰ μῆκους καὶ εἰκοσιν ὀκτῶ καὶ ἡμισυ πλάτους, διατηρεῖται ἐξαίρετα.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἑλληνικά.

Ἐξεδόθησαν: **ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ: ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ**, ὑπὸ Δ. Π. Ταγκοπούλου. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγεννήθη σχεδὸν μόνον του, ἀνεκαισθήτως· ἐκάστη ἡμέρα ἔφερε τὴν εἰσφορὰν τῆς, μίαν

ἐντύπωσιν, μίαν περιγραφὴν, μίαν σκέψιν, μίαν συγκίνησιν, μίαν εἰρωνείαν. Τὰ κομψὰ ἀρθρίδια τῆς «Ἐστίας» ἤξιον βέβαια νὰ ζήσουν περισσότερον τῶν βραχυβίων δημοσιευμάτων, ἅτινα ρίπτονται κατεσπευσμένως καθ' ἐκάστην ὡς τροφή ἐφήμερος εἰς τὸ πειναλέον καὶ ἀπληστον στόμα τοῦ καινοῦ. Καὶ ἐκ τοῦ συσσωρευθέντος ὕλικου ἐξελέχθη μετὰ στοργῆς τὸ γενικώτερον, τὸ χαρακτηριστικώτερον, τὸ πρωτοτύπωτερον καὶ ἐδόθη εἰς αὐτὸ ἢ σταθερωτέρα μορφή τοῦ βιβλίου—βιβλίον ἐπὶ ὡραίου στιλπνοῦ χάρτου δι' εὐγράμμων κυρτῶν στοιχείων, ἐνδεδυμένον βαθυπράσινον ἐξώφυλλον μὲ βυζαντινά, ὄχι ὅμως τόσον πιστὰ, γράμματα.

Ἄλλοι, ἔργα ἔχοντα ἀξιώσεις διαρκείας τὰ προέμπουν εἰς τὸν τάφον τῆς ταχείας λήθης μὲ τὸ σάβανον τῆς ἀπειροκαλίας. Ὁ συγγραφεὺς τῶν «Φαινομένων καὶ πραγμάτων» προσεπάθησε νὰ δώσῃ ζωὴν διαρκεστέρην εἰς ἐντυπώσεις στιγμιαίας· τὰς ἐφημέρους πεταλούδας συνεκράτησε διὰ χρυσῆς καρφίδος—τοῦ ὕφους, διότι ἀρθρίδια ταῦτα τὰ ἐνθυμιζόντα τὰς σημειώσεις τοῦ Jules Simon εἰς τὸν «Χρόνον» καὶ τοῦ Σάρσαι εἰς τὸ «Φιγαρώ», πλὴν ἀμειλιῶν τιῶν, ἴσως ἐκ προθέσεως, διὰ τὴν μελωδίαν τῆς προτάσεως, ἔχουν ὕφος· εἶνε λογοτεχνήματα· πολλὰ εἶνε petits poèmes en prose· φυσιολατρεία καλλιτέχνου, αναδίδεται ἐξ αὐτῶν καὶ κάποια φιλοσοφία αἰσιόδοξος διὰ μέσου τοῦ χλευασμοῦ τῆς, καὶ κάποια πώησις τοῦ ἀναπεπταμένου—ὀριζόντων καὶ ἰδεῶν—διαπνέει καὶ ζωογονεῖ τὰς ὀρασίας σελίδας.

— **ΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ**, ὑπὸ Γεωργίου Κ. Ἀθανασιάδου.

— **Ἡ ΜΟΡΦΩΣΙΣ**, περιοδικὸν δεκαπενθήμερον, ἐκδιδομένον ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Ἀναμορφωτικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν.

— **ΤΑ ΚΑΤΑ ΣΥΝΘΗΚΗΝ ΨΕΥΔΗ**, ὑπὸ Μᾶς Νορδάν. Μετάφρασις Στ. Ζωγραφίδου.

— **Ο ΑΕΤΙΔΕΥΣ**, μυθιστόρημα. Μετάφρασις Ν. Ἀγκωνάκη.

Ἀγγέλλονται: **ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΤΕΧΝΩΝ** τοῦ 1901, ἐκδιδομένη ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας τῶν Φιλοτέχνων.

Ἀπὸ τὰ ξένα περιοδικά.— **Οἱ Μακεδόνες καὶ ἡ ἀρχαῖος ἱστορία τῶν Γερμανῶν**, ὑπὸ Καρόλου Blind («Nord und Süd», Φεβρουάριος 1899).

— **Αἱ ἀρχαὶ τῆς προσοπωγραφίας ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν νομισμάτων**, ὑπὸ Μ. Babelon («Ἐπιθεώρησις τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας τέχνης», 10 Φεβρουαρίου 1899).

— **Ἡ Γερμανικὴ Σχολὴ τῆς Κοινοτατινουπόλεως**, ὑπὸ J. Roux («Questions Diplomatiques et Coloniales», 15 Φεβρουαρίου 1899).

— **Σκέψεις τινὲς περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς**, ὑπὸ Ἐρρίκου Lechal («Gazette des Beaux-Arts», Μάρτιος-Ἀπρίλιος 1899).

— **Αἱ πολιτικαὶ ἰδέαι τοῦ Σωκράτους**, ὑπὸ Ἀλβέρτου Βαλλανέζ («Παγκόσμιος Βιβλιοθήκη», Μάρτιος 1899).

— **Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λανρσίον**. («Revue Universitaire», 15 Μαρτίου 1899).

— **Χρώματα καὶ Ἔσθραι** κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὑπὸ Λουϊζῆς von Kobbel. («Deutsche Revue», Φεβρουάριος καὶ Μάρτιος 1899).

— **Ἑβραϊκαὶ καὶ γερμανικαὶ ἀποικίαι ἐν Παλαιστίνῃ**, ὑπὸ P. Mille. («Annales de Géographie», Μάρτιος 1899).